

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för stad och land

DUNDER OCH FLAK

-ETT GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR VASSARA TORG OCH PARK I GÄLLIVARE

IDA FRITZSON THOR OCH STINA SVENSSON
AVDELNINGEN FÖR LANDSKAPSARKITEKTUR
EXAMENSARBETE VID LANDSKAPSARKITEKTPROGRAMMET, UPPSALA 2014

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, Avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet
EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Nivå: Avancerad A2E
© 2014 Ida Fritzson Thor och Stina Svensson
idafritzson@hotmail.com, stinasvensson007@gmail.com
Titel på svenska: *Dunder och Flak - Ett Gestaltungsförslag för Vassara Torg och Park i Gällivare*
Title in English: *Dunder och Flak - A design proposal for Vassara square and park in Gällivare*
Handledare: Tomas Eriksson och Petter Åkerblom, Institutionen för stad och land
Examinator: Rolf Johansson, Institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Ylva Dahlman, Institutionen för stad och land
Foton och illustrationer: Av författarna om inget annat anges. Samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i
examensarbetet publiceras med tillstånd från upphovsman.
Nyckelord: gestaltning, design, torg, offentligt rum, klimat, identitet, Gällivare, landskap, kännetecken
Keywords: urban design, town square, public space, climate, identity, Gällivare, landscape
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

TACK

Vi vill ge ett stort tack till alla som på olika sätt hjälpt oss med arbetet. Särskilt vill vi tacka våra handledare Tomas Eriksson och Petter Åkerblom för all återkoppling. Tengbom, Uppsala, är också värda många tack för lånet av kontorsplats, inspiration och hjälp. Slutligen vill vi tacka våra familjer och vänner för allt stöd och uppmuntran.

SUMMARY

We present a new design of the Vassara square and park in the central parts of Gällivare, a town in northernmost Sweden. The design is based on the town's existing identity. The design proposal is part of a thesis project in landscape architecture.

Gällivare is facing a great redesign due to the mining activities in the neighbouring town, Malmberget. The old parts of the mine are collapsing, creating an ever expanding hole that slowly engorges the town's buildings and streets. Residential areas, schools, and other important community buildings will be lost and need to be rebuilt and relocated. To a large extent this will be done by increasing the proportion of built areas in the central parts of Gällivare, i.e., making it denser. As the town centre becomes denser, public spaces will be lost. This puts more pressure on the remaining spaces making it even more important that they are of high quality. This transition is a rare opportunity for both the region and the town of Gällivare to create an attractive and sustainable town centre.

The purpose of this thesis work is to propose a new design of the Vassara square and park that highlights the existing qualities of the site as well as expressing the character of Gällivare. Specific values characterizing the town were chosen as the main theme leading us throughout the design process. We found these values being: the nature, the mine, the northern climate, and the indigenous Sami culture. These values can all be embodied by Dundret, the mountain overlooking the town of Gällivare. Thus, Dundret was chosen as our design concept. Dundret can be seen from the site and therefore makes a strong connection between the urban town centre and the surrounding landscape. Our design proposal wishes to strengthen this connection. By using Dundret as the design concept we aim to reflect the values of the site.

The municipality is marketing itself through Gällivare, Malmberget and the mountain Dundret. Through our design proposal these three trademarks become more strongly connected to each other and concretized in the township of Gällivare. People living in the region have been highlighting the highly regarded natural and cultural values in the surroundings as positive aspects of living here. Our ambition has been to take care of these values and make them prominent also in the township.

“Dunder och flak” - what does it mean?

The project name “Dunder och flak” paraphrases the Swedish saying “dunder och brak”, meaning crash and bang. These are sounds you would expect from an explosion, referring to the mining industry. It also, obviously, refers to the mountain Dundret that rises south of Gällivare. Flak translates into platform or ice floe, a shape that have been used within the design.

Nature

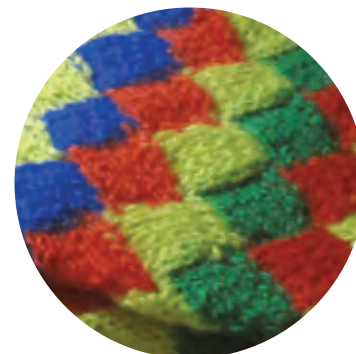
Climate

Mining

Sami culture

Methods

The project started with a site visit in the beginning of September 2013. The visit helped us to get an impression of the project site, the town, and its surroundings. At the project site we recorded what we saw and analysed the meaning of it. As a complement to the information we got from this we also studied literature. We studied the site's history, the climate impact, and the work that the municipality has compiled according to the redesign of Gällivare.

Our work with the actual design has been based on a conceptual approach. This way of working has helped us to keep the design together and give the project site a more complete expression. To be able to choose the concept and design features we were also studying other landscape projects as inspiration.

The present design

Today there is a lack of destination points around the square. The square itself is mostly an open space with a vast expression. The square of Vassara is today called “The dead square” because of the lack of people and activities but also because of the hard impression. The whole site is fragmented with a lot of different ground materials. Elements such as street furniture and luminaries have a lot of different looks. The positive qualities at the site are some older buildings with beautiful facades and the view towards the mountain, Dundret. A water fountain and a playground for younger children are social meeting points that attract people.

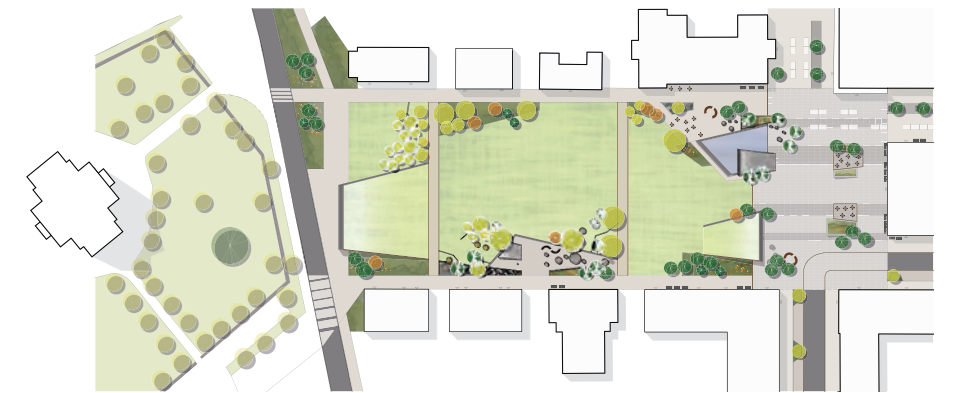
The present design.

View towards Dundret seen from the Vassara square.

The Vassara square.

The new design.

The design proposal 'Dunder och Flak'

As mentioned earlier the mountain, Dundret is the leading concept throughout the proposal. The proposal uses different design features to establish the concept at the site. The landscape and the site are more strongly connected to each other by leading the eye of the visitor towards the mountain. Inspired by ice floe's platforms were created with their gradient and direction pointing towards Dundret. Groups of trees are used to frame the view. Leading in the same direction is also the shape of the paving and the new buildings that amplify the sense of the room.

Dundret is also symbolizing the four specific values that we found characterizing the region. These values are also represented at the site in different design features and in the use of materials. They are expressed in an abstract way to suit the urban space. The impressions from nature became sculptured mountain slopes in the upraised platforms and the choice of plants was inspired by the local flora. The indigenous Sami culture has inspired the proposal through traditional patterns from Sami handicraft which have been incorporated as details. The mine is represented at the site through details made of iron and stones from the mining industry are decorating smaller areas.

The northern climate is offering big contrasts and the difference between the summer and the winter seasons are significant. This has been used in the design in several ways. The winter season is long and snow is covering the ground for almost seven months a year. Winter also means only a couple of hours of daylight each day. In the summer the light lasts through the whole night and the flora is lush. The proposal uses these conditions to develop an integrated whole where the positive aspects are clearly expressed. For example the different inclinations of the platforms make the snow melt at different times during the spring. The grass is free from snow and invites to a picnic on the platform facing south. In the meantime some children are sliding down the platforms facing north where the last snow still is left.

The climate was also taken into account to create places with a good microclimate exposed for the sun and with protection from the wind. Nice calm places are important when people choose a place to meet. The new design of the Vassara square and park invites people to socialize and interact with others. Several spaces of different sizes and use are welcoming to both young and elder people. Some areas are more directed to certain activities; the playground is an example of that. Others have been designed as more flexible areas that could be used in many ways.

The new buildings which are framing the site are of mixed use in order to function as destination points that are attracting people to the area. The proposal also connects the site with other important places in the town. New green links connect the site with the main park and the popular area along the river. Shopping facilities are concentrated to the shopping streets close to the square. Together these various factors of the design will attract more people to the Vassara square and park and make this place the central gathering point of Gällivare.

The new design of the town centre is integrated into the overall urban structure. The town today makes mostly a monotonous impression with rectangular blocks. Most of the buildings are from the period 1950 to 1980 and expresses a low level of detail. To highlight the importance of the town centre and make the Vassara square and park to a place that is offering something special we have chosen to give our new design of the site an expression that differs from the rectangular structure. Angled lines are used for the main shapes of the site. Round shapes in flora and furniture create a contrast. The external borders of the site are following the rectangular urban structure. This rectangular outer frame makes the design work well together with the rest of the town.

SAMMANFATTNING

Gestaltningförslaget "Dunder och flak" presenterar en ny utformning av Vassara torg och park som tar avstamp i Gällivares befintliga identitet. Förslaget är en del av ett examensarbete inom ämnet landskapsarkitektur.

I Gällivare pågår en omfattande samhällsomvandling till följd av att gruvan i Malmberget expanderar och orten rasar samman. Bostäder och viktiga samhällsfunktioner som går förlorade måste ersättas inom kommunen, vilket kommer ske genom förtätning av Gällivare centralort. När staden förtätas försvinner publika ytor samtidigt som de som blir kvar får ett högre användartryck. Detta gör att kvalitén på de offentliga rummen i staden blir än viktigare. Omorganisationen är en möjlighet för både kommunen i stort och Gällivare som ort att skapa ett starkare och mer attraktivt centrum.

Syftet med arbetet har varit att föreslå en ny utformning av Vassara torg och park som lyfter fram kvalitéer knutna till platsen och till det som kännetecknar Gällivare. Platsspecifika värden som kännetecknar Gällivare valdes ut och blev ledande genom gestaltningarbetet. Naturen, gruvan, klimatet och den samiska kulturen är de kännetecken som lyfts fram och som varit utgångspunkt i sökandet efter ett samlande gestaltningkoncept för den nya utformningen. Valet av koncept landade slutligen i Dundret, Gällivares eget fjäll. Dundret är synligt från platsen och utgör på så sätt en platsspecifik kvalité. Det är också en samlande komponent för de utvalda kännetecknen som alla har en stark koppling till landskapet. Kontrasten är annars stor mellan staden och det omkringliggande landskapet och vi har arbetat för att det som kännetecknar regionen även ska återspeglas i stadskärnan.

Kommunens varumärken Malmberget, Gällivare och Dundret kopplas i förslaget starkare till varandra och får ett konkret uttryck i Gällivare centrum. Regionens natur- och kulturvärden har också lyfts fram av medborgarna som positiva aspekter med att bo och leva i Gällivare. Vår ambition har varit att ta vara på detta och synliggöra dessa värden även i stadskärnan i en ny urban tapning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

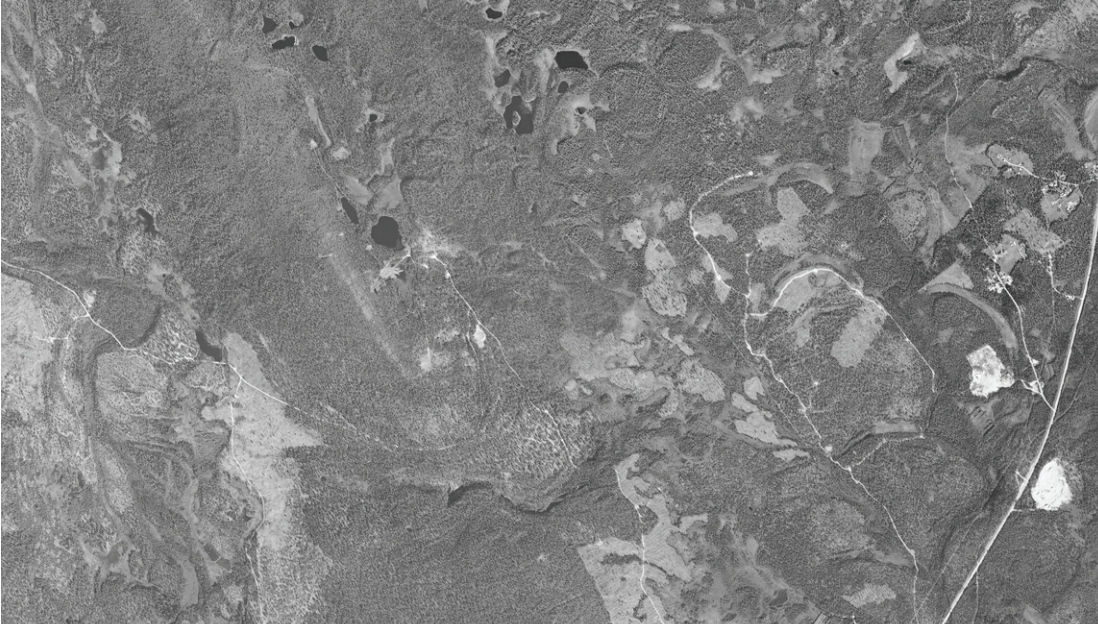
INTRODUKTION	9	GESTALTNINGEN	50
BAKGRUND	10	DUNDRET SOM KONCEPT	50
SYFTE & FRÅGESTÄLLNING	13	FÖRSLAGET FORMAS VIDARE	51
AVGRÄNSNINGAR & FÖRUTSÄTTNINGAR	13	INSPIRATIONSPROJEKT	52
MÅLGRUPP	13	DISKUSSION	56
METOD & GENOMFÖRANDE	14	RESULTATDISKUSSION	57
LÄSANVISNING	16	METODDISKUSSION	58
		GRUPPPROCESSEN	58
DUNDER OCH FLAK	17	KÄLLFÖRTECKNING	59
DUNDER OCH FLAK	18		
IDÉ	18		
ILLUSTRATIONSPLAN	20		
FORM	22		
RUM OCH UTSIKT	23		
TORGET	24		
PARKEN	25		
LEK	26		
HUR PLATSEN MÖTER OMGIVNINGEN	27		
PLATSEN UNDER VINTERN	28		
EVENEMANG	28		
VÄXTMATERIAL	29		
HÄRDA MATERIAL	30		
MÖBLERING OCH BELYSNING	31		
VASSARA TORG OCH PARK - STADENS KNUTPUNKT	32		
ARBETET MED FÖRSLAGET	35		
LITTERATURUNDERSÖKNING	36		
GÄLLIVARE I LANDSKAPET	37		
GÄLLIVARE - EN STAD VÄXER FRAM	38		
VASSARA TORG OCH PARKS HISTORIA	39		
KOMMUNENS ARBETE & STADENS FRAMTID	40		
MED HÄNSYN TILL KLIMATET	42		
PLATSBESÖK	44		
VASSARA TORG & PARK I STADEN	44		
VASSARA TORG & PARK	46		
SAMMANSTÄLLNING	48		
VAD KÄNNETECKNAR GÄLLIVARE?	49		
GESTALTNINGSPROGRAM	49		

MALMBERGET

GÄLLIVARE

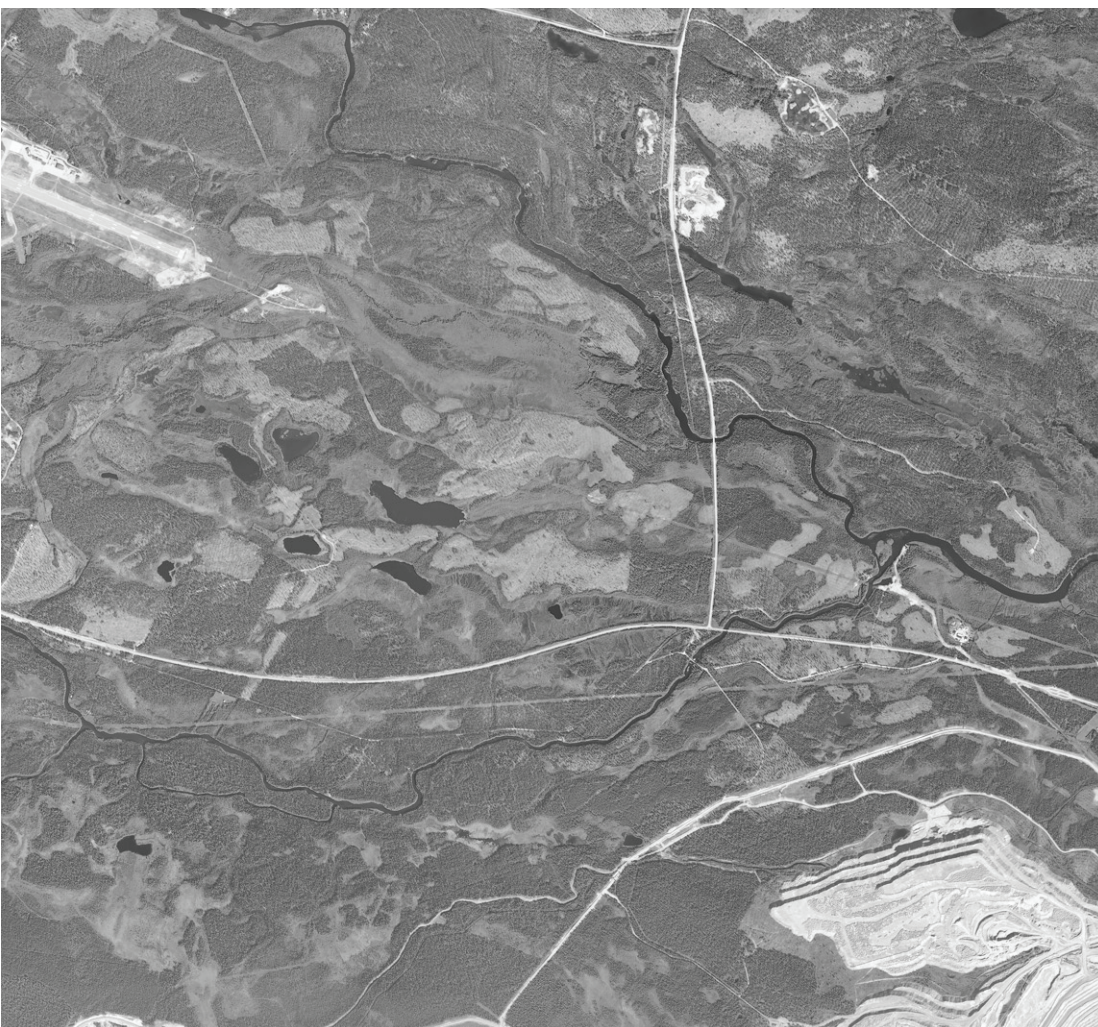
DUNDRET

INTRODUKTION

Den inledande delen av arbetet berättar om bakgrunden till examensarbetet med val av ämne och platsbeskrivning. Här presenteras också arbetets syfte, frågeställning och metod.

Gällivare omges av ett kuperat skogslandskap med fjället Dundret i söder och orten Malmberget i norr. Norr om Malmberget finns ortens järnmalmgruva. I bilden till höger syns den så kallade "gropen" i Malmberget där marken och samhället rasar till följd av mineralutvinningen.

BAKGRUND

Gällivare är en nordligt belägen stad i ett kontrastrikt klimat, omgiven av ett omväxlande landskap. Här planeras en omfattande stadsomvandling till följd av att gruvan i Malmberget expanderar. En omgestaltning av det centrala torget blir en del av denna ombyggnad och en central samlingsplats för alla skapas i staden.

Val av ämne

Inför detta examensarbete hade vi bestämt oss för att arbeta med att ta fram ett gestaltningsförslag för en urban plats, utan specifik målgrupp. Offentliga stadsrum, som torg och stadsparker, måste gestaltas med ett brett fokus där hänsyn ska tas till alla målgruppers intressen. Som yrkesverksamma landskapsarkitekter kommer vi att arbeta med det offentliga rummet och skapa utemiljöer där alla får ta plats. Vi ser vårt examensarbete som en chans att få mer erfarenhet av detta.

Vi har valt att arbeta med Vassara torg och en angränsande grönyta i centralorten Gällivare. Denna grönyta benämns i detta arbete som Vassara park. En anledning till val av plats var det geografiska läget. Vi var båda intresserade av att arbeta med ett gestaltningsprojekt i landets nordliga delar där landskapet på många platser erbjuder ett fascinerande sceneri men också utmaningar klimatmässigt. Den långa vintersäsongen med få timmar dagsljus per dygn ställer särskilda krav på gestaltningen för att den ska bidra till livet i stadsrummet under hela året.

En annan viktig del i val av plats och projekt är den omfattande samhällsomvandling som Gällivare står inför. På grund av den expansiva malmbyggnaden i regionen håller tätorten Malmberget, belägen cirka fyra kilometer från Gällivare, på att rasa samman. Malmberget är näst efter Gällivare den största orten inom kommunen med omkring 5000 invånare (Gällivare kommun u.å.a). Bostäder och viktiga samhällsfunktioner som idag finns i Malmberget måste ersättas inom kommunen, vilket kommer ske genom förtätning av Gällivare centralort. När staden förtätas försvinner publika ytor samtidigt som de som blir kvar får ett högre användartryck. Detta gör att kvalitén på de offentliga rummen i staden blir än viktigare. Omorganisationen är en möjlighet för både kommunen i stort och Gällivare som ort att skapa ett starkare och mer attraktivt centrum. Projektet är därför högaktuellt och det finns ett intresse hos kommunen att vi tar oss an uppgiften.

Gällivare är en småstad i en gles befolkad kommun och en stad i väntan på ombyggnad. Detta kan förklara varför underhåll och upprustning av de offentliga rummen i staden är eftersatt. Det är en utmaning för den lilla orten att attrahera näringsidkare och människor utifrån att välja att flytta hit. Så här ser det ut i många städer runt om i Sverige. Genom att arbeta med Vassara torg och park i Gällivare får vi också en inblick i hur arbetet vid kommunen kan fungera på en mindre ort.

Till valet av plats finns också en personlig koppling. Ida har under många år återkommit till fjällvärlden kring Gällivare genom arbete med turism och egna turer. Det mäktiga landskapet i kombination med behovet av gestaltning i de ofta torftiga utemiljöerna i städer som Gällivare har också påverkat val av projekt.

Gällivare

Gällivare kommun ligger i Norrbottens län ungefär 10 mil norr om polcirkeln. Kommunen har omkring 18 000 invånare varav drygt 9 000 bor i Gällivare tätort. Idag är gruvan den största basnäringen för kommunen (Gällivare kommun u.å.a). Cirka 800 personer arbetspendlar till Gällivare varje vecka, främst för att arbeta inom gruvdriften¹.

Gällivare är en rutnätsstad med mycket bebyggelse från 1950- till 80-tal (Gällivare kommun 2013a, s. 82). Staden är den största i kommunen och här finns ett länsdelssjukhus och samhällsservice så som barnomsorg och skolor. Järnväg och flygplats gör det möjligt att enkelt ta sig till andra delar av landet.

Gällivareborna har nära till fjällvärlden och omkringliggande natur. Denna närhet gör sig visuellt påmind i staden tack vare fjället Dundret. Staden ligger också vackert belägen alldeles intill Vassara älv och träsk som erbjuder rekreativ områden med badplats och promenad- och skidstråk (Gällivare kommun 2013a, s. 84).

På grund av stadens läge i landet är kontrasterna stora mellan vinter och sommar. På sommaren skiner midnattsolen och marken är snötäckt sex till sju månader om året (Gällivare kommun 2013a, s 76). Gällivare satsar på vintersport och har utförsåkning på Dundret och världscupen i längdskidåkning arrangeras ibland här (Stockholm TT 2013).

Idag är kommunens tre varumärken Dundret, Gällivare och Malmberget. Det finns en önskan hos kommunen och inom näringslivet att försöka samla dessa under ett starkare gemensamt varumärke i Gällivare (Albinsson u.å.a ss. 4-5). Begreppet varumärke innebär ett varukännetecken som används för att skilja ut en produkt/tjänst från andra. Varumärket blir bärare av produktens image (Nationalencyklopedin u.å.).

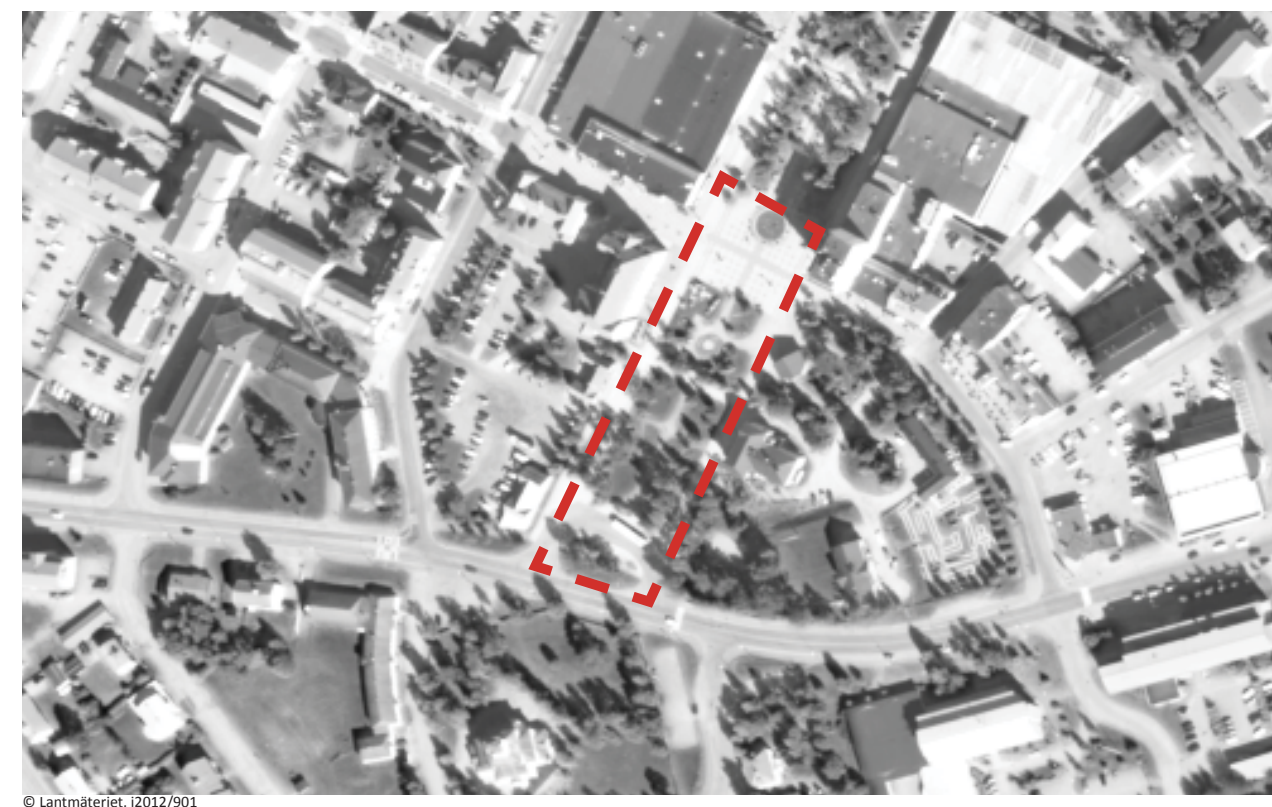
Fjällvidderna är nära. Utsikt från Dundret över Vassara träsk och Gällivare.

¹ Liza Yngström, samhällsplanerare Gällivare kommun, samtal den 17 mars 2014.

Gällivare kommun ligger i Norrbotten. Vassara älv rinner förbi söder om staden som sluttar lätt ned mot älven. Stadskärnan vänder sig mot fjället Dundret genom en höjdskillnad norr om centrum. Vassara torg och park är markerat med rött i kartbilderna till höger.

Vassara torg och park

Vassara torg ligger mitt i Gällivare och är det centrala torget. Torget är en del av en idag obebyggd centralaxel som går genom staden mot kyrkan. Denna axel, som främst består av uppdelad parkmark, parkeringsytor och gångstråk, kantas av gatorna Västra- och Östra Kyrkoallén.

När staden förtätas kommer stora delar av denna axel bebyggas och med stor sannolikhet uppförs en ny byggnad nordost om torget. I vårt projektområde har vi därför valt att förutom torget också ta med den del av axeln som ligger i sydväst, mellan torget och kyrkan, Vassara park.

Vid vårt besök i staden blev vi varse att torget idag kallas "döda torget", dels på grund av att det ofta är öde, dels på grund av den stora öppna och hårdgjorda torgytan. Men tack vare det gynnsamma läget i staden och den framtida förtätningen har torget och parken god potential att verka som en central samlingsplats i ett välfungerande centrum. Den nya bebyggelse som planeras i kyrkoalléns sträckning och på andra platser i anknäring till torget kommer också att bidra till mer liv åt området. Här ska det ges plats för en gymnasieskola samt lokaler för handel, sport, kulturaktiviteter och bostäder. Dessa aktiviteter ger en möjlighet till att stärka centrumkänslan på torget och i parken som blir de mest centrala öppna offentliga rum som lämnas kvar efter förtätningen.

Vid platsbesöket upplevde vi en stor kontrast mellan den identitetssvaga stadskärnan och det karaktärsstarka landskapet runtomkring staden. Staden är frånkopplad sin omgivning och om det inte vore för närvaron av fjället Dundret skulle kopplingen till det omkringliggande landskapet helt saknas. Denna kontrast var något som gjorde stor inverkan på oss.

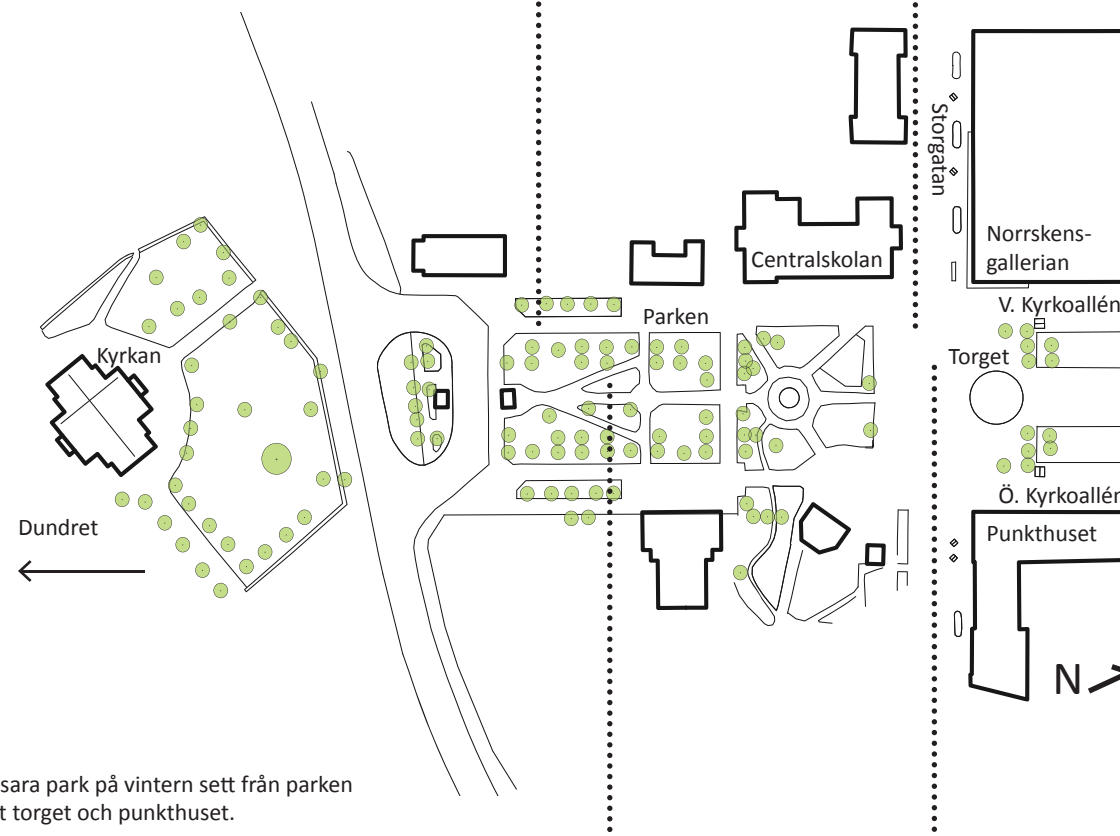
Vassara park på vintern sett från parken mot torget och punkthuset.

Parken består idag till största delen av björkalléer, gångar och gräsytor. Kyrkan och Dundrets siluett syns i fonden men skymts till stor del av högre vegetation.

Torget med utsikt mot nordost. Punkthuset markerar hörnet åt detta håll. Den populära fontänen ger liv till platsen.

Mellan den vackra gamla Centralskolan i tegel och Norrskensgallerian till vänster sträcker sig Storgatan från torget.

SYFTE & FRÅGESTÄLLNING

Syftet med examensarbetet är att föreslå en ny utformning av Vassara torg och park som lyfter fram kvalitéer knutna till platsen och till det som kännetecknar Gällivare.

Frågeställningen vi arbetat utifrån är: Hur kan en omgestaltning inspirerad av det som kännetecknar Gällivare stärka Vassara torg och park som central samlingsplats i staden?

ÄVGRÄNSNINGAR & FÖRUTSÄTTNINGAR

Gestaltningförslaget är visionärt och presenteras i sin helhet, utan beskrivning över hur en etappvis ombyggnad av platsen skulle kunna se ut. I vårt gestaltungsarbete kommer vi att fokusera på fotgängarens upplevelse av stadsrummet. Detta för att skapa en miljö som främjar folkliv och mänskliga möten.

Om Vassara torg och park ska fungera som en central plats bör den nya gestaltningen uppmuntra till användning av platsen som vistelseyta och underlätta för socialt umgänge. I en nordligt belägen ort som Gällivare är klimatfrågan en extra utmaning och en aspekt att ta särskild hänsyn till för att kunna skapa en utemiljö som är trivsamt att vistas i året runt. Det är en utmaning att försöka vända den stränga vintern till en fördel genom att aktivt utnyttja snö och is i gestaltungsarbetet.

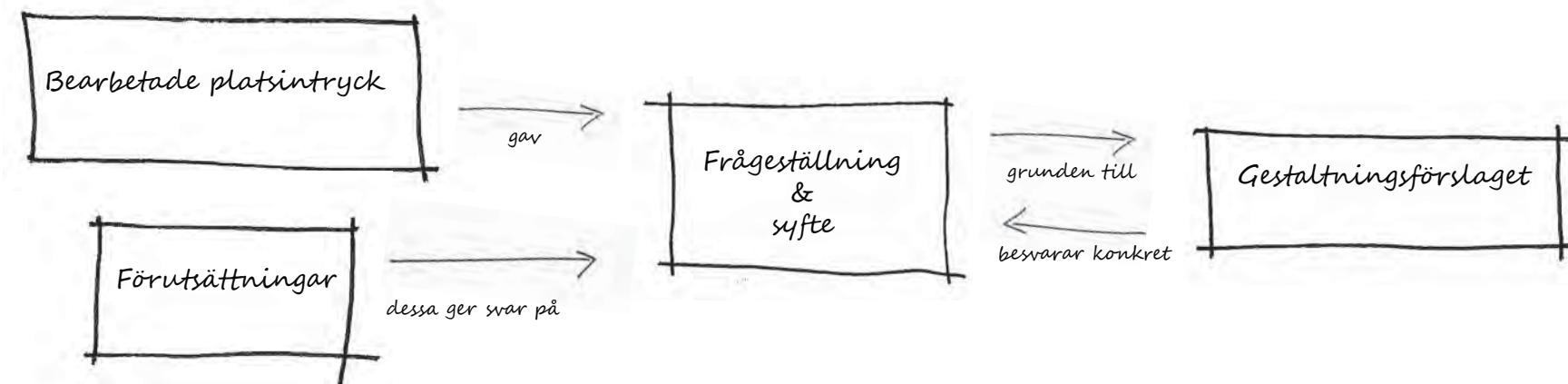
För att kunna ge svar på vår frågeställning och svara mot syftet med arbetet måste vi ta reda på vad som kännetecknar Gällivare och vad av det som kan lyftas fram i den nya gestaltningen av Vassara torg och park. För att förankra platsen i staden tittar vi närmare på hur den idag förhåller sig till resten av stadsstrukturen.

Till vår hjälp under arbetet har vi formulerat ett antal frågor som vi ser som nödvändiga för att kunna svara mot det övergripande syftet och frågeställningen. Svaren på frågorna listade nedan kan alltså ses som förutsättningar för att uppnå målet med arbetet.

- Vad kännetecknar Gällivare och vad av det kan inspirera till en omgestaltning av Vassara torg och park?
- Vilka styrkor har platsen idag?
- Hur kan Vassara torg och park bättre förankras i staden?
- Hur kan vi utnyttja platsens rådande klimat i gestaltningen?
- Hur kan vi gestalta för att gynna folklivet på platsen?
- Hur följer gestaltningen kommunens vision om det nya Gällivare?

MÅLGRUPP

Arbetet riktar sig till landskapsarkitekter och studenter inom landskapsarkitektur med intresse för gestaltning, planering eller med ett särskilt intresse för norra Sverige. Förutom landskapsarkitekter riktar sig arbetet även till kommunen och näringslivet i Gällivare samt Norrbottenregionens glesbygdsutveckling och turistnäring.

Schematisk bild som visar hur frågeställning och syfte har varit centralt för vårt arbete och hur förutsättningarna har hjälpt oss att besvara frågeställningen.

METOD & GENOMFÖRANDE

Här redovisas de olika metoder vi använt och hur vi har gått tillväga vid insamling och bearbetning av information.

Platsbesök

Arbetet inleddes med ett platsbesök i början av september 2013. Vid detta besök bildade vi oss en uppfattning om den valda platsen, Vassara torg och park, av Gällivare som stad och av regionen i stort. Vi vistades i staden under ett par dagar och kom vid ett flertal tillfällen tillbaka till Vassara torg och park för att inhämta intryck och inventera och analysera under olika tider på dygnet. Under dessa dagar gjordes även besök i fjällvärlden för att hitta inspiration och få en bild av landskapet och naturen i regionen. Vi besökte Gällivares eget fjäll, Dundret och Saltoluokta fjällstation. Fjällstationen är belägen intill världsarvet Lapponia samt nationalparkerna Stora Sjöfallet och Sarek, cirka 90 minuters bussfärd från Gällivare.

För att förstå vad som kännetecknar Gällivare har vi framförallt hämtat information från det vi registrerade under vårt platsbesök samt från den medborgardialog som kommunen genomfört i sitt arbete med visionen för det nya Gällivare. Genom observationer och analyser fick vi en förståelse för hur Vassara torg och park bättre kan länkas samman med andra viktiga målpunkter i staden. Vi pratade också med människor på platsen och med kommunanställda på plan- och stadsbyggnadskontoret samt på Service- och teknikförvaltningen. För att få information kring olika årstidsaspekter har vi varit i kontakt med Annika Keisu Lampinen, chef på Service- och teknikförvaltningen i Gällivare.

Inventering och analys av platsen

Under vårt platsbesök gjordes en inventering och analys av Vassara torg och park. Vi använde oss av en strukturanalys inspirerad av Kevin Lynch samt en SWOT analys för att kunna sätta ord på vad vi upplevde och registrerade på platsen. Det vi tog med oss från Lynch (1960, ss.46-83) var tankar kring stadsrummets byggstenar (stråk, noder, landmärken, områden, barriärer och kanter) och hur de tillsammans bygger upp ett stadsrum.

SWOT är en metod som används för att systematiskt undersöka och förstå en existerande situation genom att identifiera platsens styrkor (Strengths), svagheter (Weaknesses), möjligheter (Opportunities) och hot (Threats) (Boverket 2006, s. 44).

Bilden till vänster visar torgets fontän i förgrunden och utblicken över parkrummet med Gällivare kyrka och Dundret i fonden. Till höger i bilden skymtar Centralskolans ståtliga tegelfasad.

För att få med aspekter som rör mänsklig aktivitet och klimatfaktorer sammanfattade vi också ett antal punkter som vi tog med som underlag vid inventeringstillfällena. I arbetet med att välja ut inventerings- och analyspunkter tog vi bland annat hjälp av Jan Gehls (2010, s. 9, s. 69) tankar kring stadsplanering anpassad till den mänskliga skalan och sociala möten. Vi listade också hållbarhetsaspekterna i PEBOSCA och placerade in dem efter de olika kategorierna i SWOT-analysen. De sju aspekterna i modellen: fysisk (Physical), ekonomisk (Economical), biologisk (Biological), organisatorisk (Organizational), social (Social), kulturell (Cultural) och estetisk (Aesthetic), är centrala för att möjliggöra en uthållig samhällsutveckling (Berg, P. G. et al, 2012). Vi noterade hur dessa begrepp ter sig på platsen i dag och tankar kring hur de skulle kunna utvecklas och inrymmas i en framtida ny gestaltning.

Inventeringspunkter som hjälp vid platsbesök	
Lynchinspirerad strukturanalys	Hållbarhetsaspekter
• Stråk • Barriärer • Områden • Landmärken • Noder/målpunkter • Kanter	• Fysiskt • Ekonomiskt • Biologiskt • Organisatoriskt • Socialt • Kulturellt • Estetiskt
Gehls tankar	SWOT
• Mänsklig skala • Valbara/icke valbara aktiviteter på plats	• Styrkor • Svagheter • Möjligheter • Hot
Samtal med människor på platsen:	Klimat
• Vart brukar du röra dig? • Vart brukar du uppehålla dig? • Var tycker du om att vara? • Vad uppskattar du på platsen och vad kan förbättras? • Hur är platsen under de olika årstiderna?	• Vind • Vatten • Dagvatten • Snö/snödrev • Sol
Utblickar, sensoriska upplevelser	

Under inventerings- och analysarbetet arbetade vi till en början var och en för sig för att sedan mötas upp och jämföra våra olika intryck och iakttagelser med varandra. Då vi hade möjlighet att besöka platsen under ett antal tillfällen så förde vi också kontinuerligt ett samtal om våra upplevelser och intryck. En del av analysarbetet var därför också att beskriva platsen för varandra och sätta ord på sin upplevelse. Inventering och analys dokumenterades i ord och planbilder över området samt genom upprättandet av ett bildbibliotek med foton från platsen.

Litteraturundersökning

Då klimatet är särskilt viktigt att ta hänsyn till när det handlar om gestaltning av utemiljöer på dessa nordliga breddgrader gjordes en litteraturundersökning inom området. Detta för att ta reda på de rådande förhållandena och för att få inblick i hur man kan arbeta med klimataspekten i gestaltningen för att skapa ett gynnsamt mikroklimat och på så sätt trevligare vistelseytor. En litteraturundersökning gjordes också för att skapa en förståelse för det omgivande landskapet samt Gällivares och den valda platsens historia och framtid. Här studerade vi historieböcker så väl som kommunens material gällande samhällsomvandlingen, däribland den nya översiktsplanen och visionen för det nya Gällivare. Vi tog också del av dokument kommunen sammanställt efter dialog med medborgare, näringsliv och politiker och vilka slutsatser det resulterat i.

Gestaltningens program

Informationen vi fick fram från platsbesöket och litteraturundersökningen sammanställdes och renodlades till ett antal punkter som ansågs särskilt viktiga att ta med vidare till gestaltningsarbetet. Dessa punkter resulterade slutligen i ett samlat gestaltningsprogram där det som kännetecknar Gällivare finns inkluderat.

Gestaltningens metoder

Koncept

Syftet med examensarbetet är att skapa en gestaltning av Vassara torg och park som lyfter fram de kvalitéer som är knutna till platsen och till det som kännetecknar Gällivare. För att få en sammanhållen gestaltning och för att svara mot syfte och frågeställning valde vi att arbeta med koncept som gestaltningsverktyg. Med koncept menar vi en övergripande idé som ger gestaltningen en helhet. Genom att utveckla ett koncept som återspeglar Gällivares kännetecken lyfts dessa fram på ett genomgående sätt i gestaltningen. I arbetet med att välja och ta fram koncept för omgestaltningen skissade vi utifrån de kännetecknen som vi funnit särskilt intressanta att inspireras av i en omgestaltning av Vassara torg och park. Här listade vi värdeord knutna till de utvalda kännetecknen samt inspirerades av bilder knutna till dessa värden.

Inspirationsprojekt

För att inspireras och lära av andra landskapsarkitekter studerade vi realiserade och påtänkta gestaltningslösningar av olika platser. Här valde vi projekt relevanta utifrån syfte och frågeställning för vårt arbete. Då frågeställningen handlar om att lyfta fram det som kännetecknar Gällivare som stad valdes ett referensprojekt där man arbetat med en liknande utgångspunkt. I arbetet med detta projekt, Superkilen i Köpenhamn, utvecklades en del av den befintliga identiteten på platsen genom att använda den som koncept för den nya gestaltningen. Vi har också tittat på andra exempel för att få inspiration till vidareutveckling av vårt valda koncept och till andra delar i gestaltningsarbetet. Genom att titta på exempel från andra nordliga städer har vi fått inspiration till gestaltningslösningar som passar vinterhalvåret.

Under arbetet har vi besökt olika platser i Stockholm och Uppsala för att titta på gestaltningslösningar och materialval. Här besökte vi till exempel Rosenlundsparken och Hammarby Sjöstad i Stockholm samt å-promenaden och området kring resecentrum i Uppsala.

Skissarbete

Efter att konceptet för omgestaltningen bestämts var nästa steg att förankra det på platsen. Vi arbetade på flera olika sätt och skissade i fysisk modell, digital 3D-modell och för hand i planskisser och sektioner. Här gick vi till väga på liknande sätt som under utarbetandet av koncept och skissade utefter bildmaterial och värdeord som vi resonerat oss fram till utefter det valda konceptet. Denna metod har vi använt för att komma fram till olika delar av gestaltningen, så som formspråk, hårda material, växtmaterial, möblering och belysning. Metoden har också använts för få med konceptet på alla nivåer i gestaltningen och på så sätt också ger platsen en helhetslösning.

Under arbetets gång har vi arbetat enskilt för att sedan visa och förklara våra tankar för varandra. Vi har också suttit tillsammans och använt diskussionen och pennan som de huvudsakliga skissverktygen. I gestaltningens slutskede arbetade vi med lera för att undersöka höjder och lutningar.

Rapportens format

Vi har under arbetet löpande återkommit till frågor kring rapportens upplägg. Vi har diskuterat och provat olika format på hela produkten och på den del som utgör gestaltningsförslaget. Vi har också fört en diskussion kring

hur arbetet skulle kunna presenteras för Gällivare kommun och enades kring att det skulle kunna göras antingen som en planschutställning i A1 eller A2 format eller som en folder i A3.

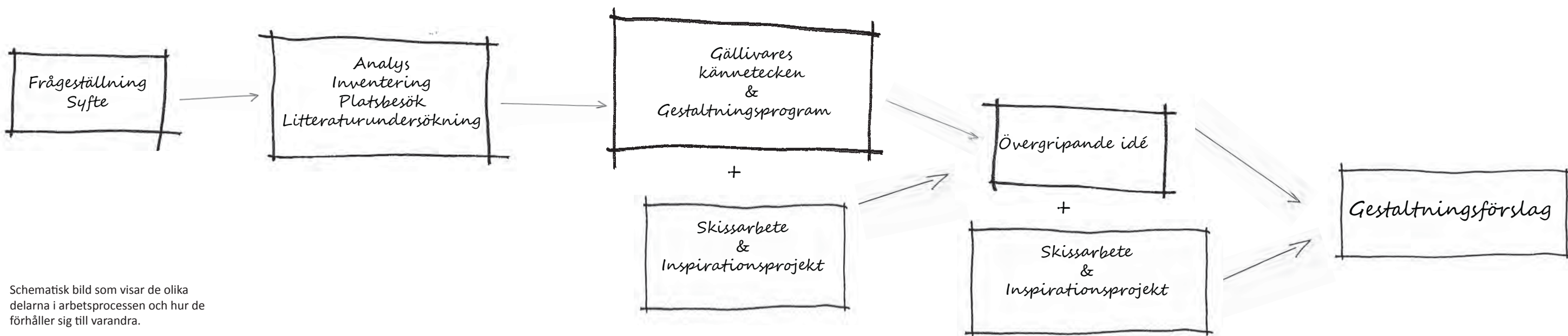
Vi bestämde oss för formatet A3 på hela rapporten och på förslaget. Det beror på att det är utskriftsvänligt och att det samtidigt går att ta del av från en dataskärm utan att behöva zooma in i sidorna. A3 är också ett vanlig redovisningsformat i branschen då projekt ska presenteras för en beställare. Genom detta format blir förslaget också en självklar del av den övriga rapporten. Formatet tillät också en illustrationsplan över den valda platsen i skala 1:300. Detta är ingen vanlig redovisningsskala i dessa sammanhang men ger utrymme för en detaljeringsnivå som vi ansåg passande. Skalan 1:400 övervägdes då den är vanligare och för att mer av huskropparna som omger platsen kunde redovisas i plan. Den valdes dock bort då den inte gav oss möjlighet att redovisa förslaget i den detaljeringsgrad som vi önskade.

LÄSANVISNING

Arbetet är uppdelat i två huvudsakliga delar. Först presenteras gestaltningsförslaget som också kan ses som en helt fristående del. Förslagsdelen utgörs av en folder som kan skrivas ut för sig och är tänkt att fungera som redovisningsmaterial vid en presentation för Gällivare kommun.

I arbetets andra del redovisas informationen vi fått fram genom litteraturundersökning och platsbesök. All inhämtad information sammanställs och resulterar i ett gestaltningsprogram för platsen. Detta åtföljs av en redogörelse för våra ställningstaganden i vårt gestaltningsarbete. Denna del och hela arbetet avslutas med en diskussion kring förslaget utifrån syfte och frågeställning samt kring metodval och arbetsprocessen.

Anledningen till att gestaltningsförslaget redovisas först är att det på så sätt får ett större fokus i examensarbetet, som i huvudsak är ett gestaltande arbete. En läsare som bara är ute efter att få se resultatet ska inte behöva vänta till sista sidan. För en läsare som är intresserad av hela arbetet finns möjlighet till en alternativ läsordning. Denna innebär att först hoppa över förslaget för att läsa hur vägen fram till förslaget har sett ut (med start s. 35) och sen avsluta med gestaltningsförslaget (med start s. 17). Eftersom förslagsfoldern ska fungera som en helt fristående del förekommer vissa upprepningar.

DUNDER OCH FLAK

-ETT GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR VASSARA TORG OCH PARK I GÄLLIVARE

FÖRSLAGSSTÄLLARE:
IDA FRITZSON THOR OCH STINA SVENSSON

Året runt lockar Vassara torg och park besökare, en central samlingsplats i staden för alla. Platsens utformning stärker kännetecknen speciella för Gällivare bland annat genom de lutande flaken som riktar blicken mot Dundrets horisont.

De uppskjutande flaken leder besökarens blick mot Dundret och Gällivares vackra träkyrka.

DUNDER OCH FLAK

På Vassara torg och park känner du bygdens färger. En plats där man vill mötas och vara, med ett uttryck inspirerat av det bästa med Gällivare. Ung och gammal kan tillsammans njuta av vidderna mot Dundrets horisont. En central plats med liv genom aktiviteter, målpunkter och en form som lockar fram det vackraste i årstidernas kontraster. En plats för dig!

IDÉ

Utsikten mot fjället Dundret ger ett starkt första intryck på platsen. Fjället är Gällivares koppling till det omgivande landskapet som också skvallrar om vart i landet du befinner dig. Gällivare kommun har ett rikt natur- och kulturarv och landskapsbildens kännetecknas av naturen, klimatet, gruvan och den samiska kulturen. Genom att förstärka Dundrets närvaro på platsen förstärks också stadens koppling till landskapet runt omkring.

För att skapa en helhets känsla på platsen bygger förslaget på ett samlande gestaltningskoncept. Konceptet representeras av Dundret, Gällivares eget fjäll. Flaklika ytor skjuter upp ur marken och dess form och lutning leder besökarens blick mot siluetten i söder. Trädgrupper skymmer stundom vyn för att på andra platser också förstärka effekten av utblicken.

Naturen, klimatet, gruvindustrin och den samiska kulturen har en koppling till det omgivande landskapet. De är också alla viktiga komponenter för Gällivares ursprung. Den samiska kulturen fanns på platsen långt innan staden grundades och de samiska traditionerna är levande även idag. Gruvindustrin är världsledande och stadens basnäring. Kontrasterna är stora i naturen och klimatet. Midnattssol och norrsken. Karga kalfjäll och bördiga dalgångar.

Många Gällivarebor uttrycker dessa kännetecken som speciella för staden. Vassara torg och park blir genom förslaget "Dunder och Flak" en samlingsplats för de som bor i staden, för Gällivares starkaste karaktärer och för stadens identitet.

NATUREN

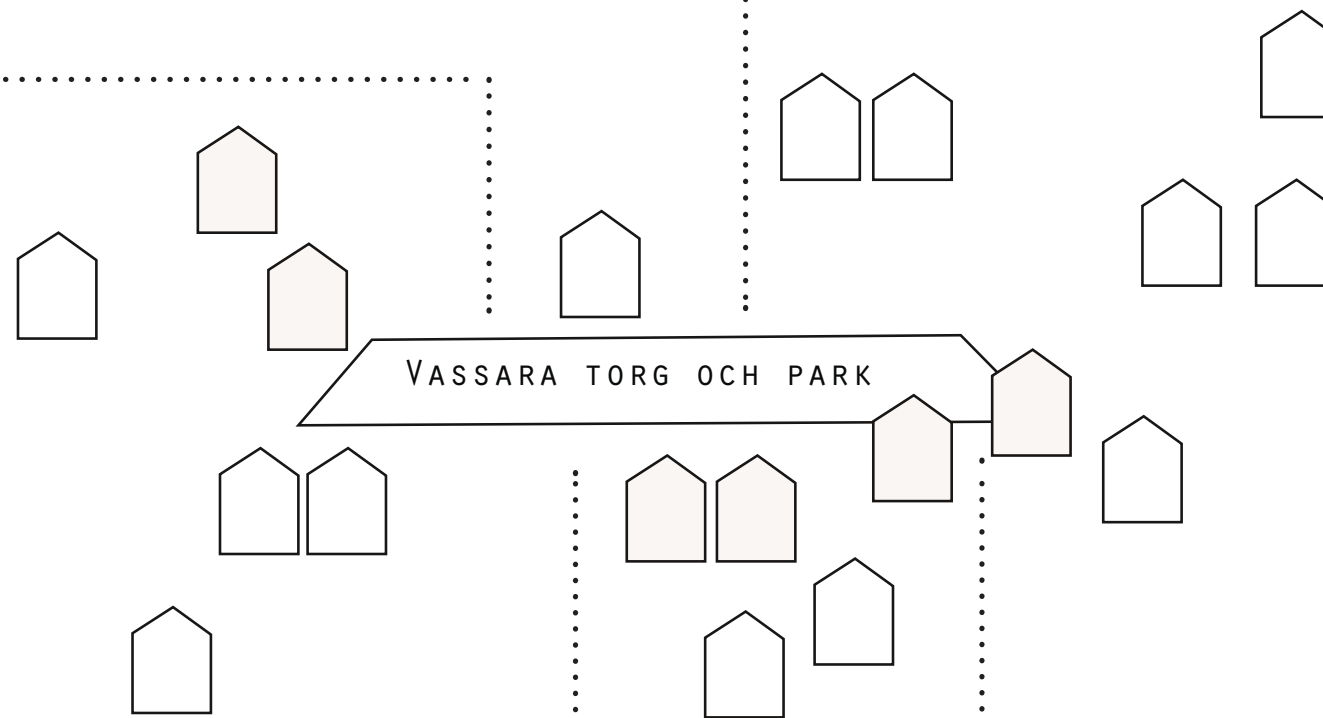
I detta kontrasternas landskap möter den karga stenblocksterrängen dalgångarnas djungellika frodighet. Små lysande färgstarka blommor möter de grå bergens enorma storlek. Skogsvidder och till synes oändliga myrar så långt ögat når.

KLIMATET

Klimatet är kontrastrikt. Skillnaderna mellan årstiderna är stora. Halva året täcker snön marken men under sommaren vaknar en slumrande frodighet. Vintern är skymningsljusets tid och sommaren är midnattsolens. Under klara nätter lyser norrskenet upp himlen med starka färger.

GRUVAN

Gruvdriften är den största näringen i regionen. Den påverkar både landskapet och människorna. Många är beroende av gruvan för sitt uppehälle och landskapet förändras och städer rasar. Brytningen ger bland annat det robusta materialet järn.

DEN SAMISKA KULTUREN

Ett läger med rykande tältkåtor eller hur siluetten av en massiv renhjord närmar sig ger bestående intryck av hur kultur och natur möts i landskapet. På detaljnivå återkommer de samiska färgerna och den speciella mönstergrafik som återfinns i det samiska hantverket.

ILLUSTRATIONSPLAN

Kyrkan

Kring kyrkan behålls den befintliga gestaltningen med gräs och björkar samt den inramande kyrkogårdsmuren.

Lasarettsgatan

Entréplats

Perenner typiska för fjällheden

Fjällbjörksdunge

Uppskjutande gräsflak med sittplatser i kvällsol och utsikt mot Dundret och kyrkan.

Entrén möter besökaren med blommande perenner

Grillen

Nybyggt bostadshus

Bef. björkar

Granar

Hägg med vacker vårblomning

Träd och plantering skyddar mot västlig vind

Blandade trädgångar med hägg, björk och tall

Gunga

Djurskulpturer finns bland träden

Rutschflak

Yta med sprängsten från gruvan

Forsande vatten som lockar barn till lek och påminner om närheten till älven

Nybyggt bostadshus

Nybyggt bostadshus med förskola i bottenplan och gård in mot kvarteret.

Gamla brandstationen
med museum och ny pub

Centralskolan
Museum, turistinformation,
café och nya hantverkslokaler

Norrskensgallerian
Livsmedelsbutik och detaljhandel

Västra Kyrkoallén

Bef. björk

Öppen flexibel gräsyta
för exempelvis bollspel
eller picknick

Runda stora stenar kan
användas som sittplatser
och vid lek

Bef. björkar

Lekyta

Vindskyddat läge
med morgonsol

Granitplattor i en
grå nyans

Mindre rum,
möblering med
runda former

Vattenspegl
förstärker
Centralskolans vackra
tegel fasad

Uppskjutande
stenflak som riktar
blicken mot Dunderet

Blommande perenner
harmonierar genom runda
former och kontrasterar
med olika textur

Fjällbjörkar
och hägg

Vissa av flaksidorna
utgör en sittbar mur i
granit

Uppskjutande gräsflak
med skönt söderläge

Tallar

Trappning
mot torget
med sittytter

Möblering i
kvällsolläge och
vindskydd

Inbjudande perenn-
rabatter vid entréerna

Plats för marknadsstånd längs
gångarna och på torgytan

Tallar

Rektangulära granitplattor
i skiftande grå nyanser

Uteservering med
kvällssol och utblick
mot Dunderet

Möblering i
kvällsolläge och
vindskydd

Västra Kyrkoallén
Gångata med gatuträd

Nybyggd galleria med kultur,
handel och servering. Delvis glasad
fasad för bättre kontakt mellan ute
och inne.

Östra Kyrkoallén

Östra Kyrkoallén

Grönskolan
PRO:s verksamhet

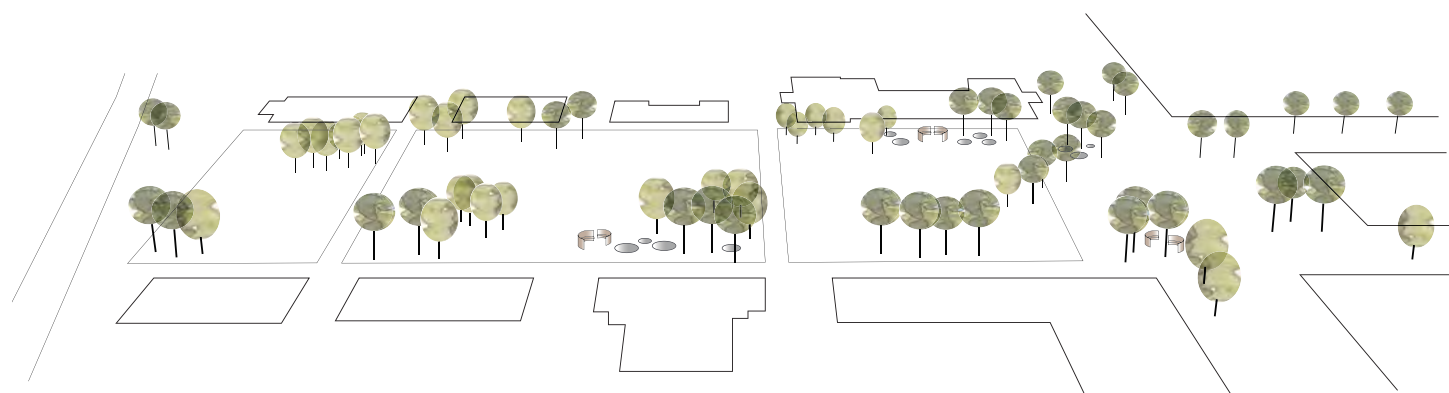
Nybyggt bostadshus
med handel och bio i
bottenplan.

Punkthuset
Bostäder med handel
i bottenplan

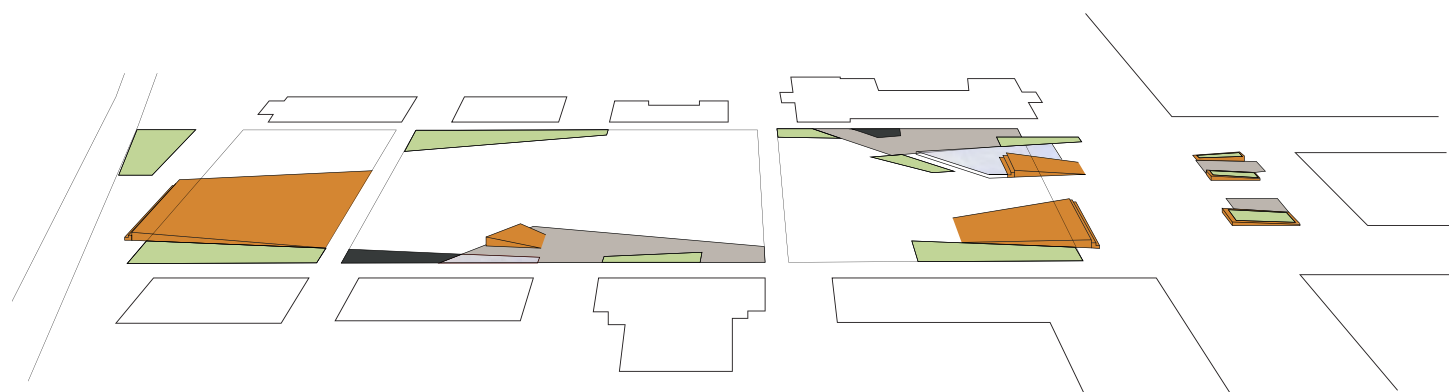
Bilväg med gatuträd och
kantstensparkering

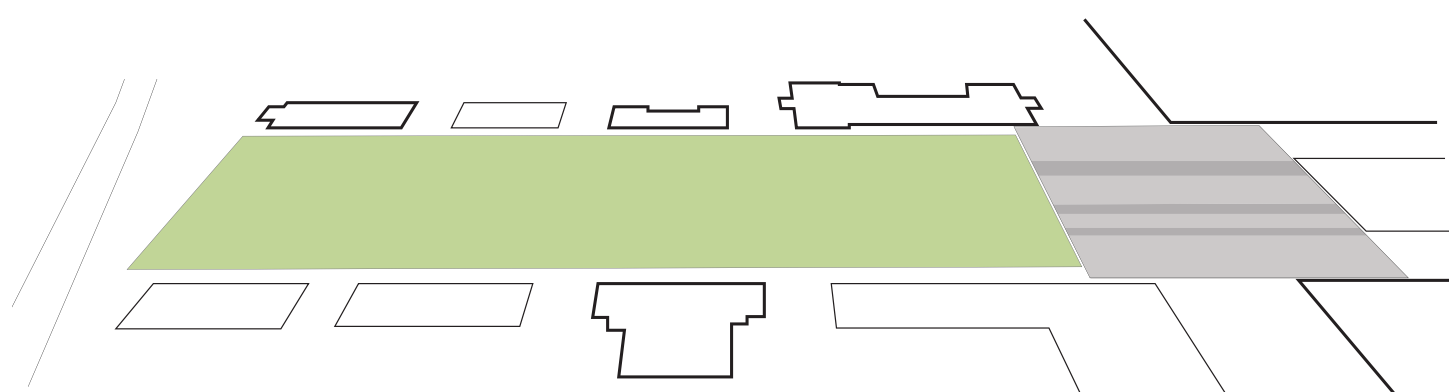
FORM

Runda former är genomgående i växtmaterial och möblering. Trädkronornas mjuka former samspelar med sittmöbler i sten och trä. Perenna växter och buskar har böjda svepande grenar och runt formade blommor.

Ett kantigt formspråk med sneda vinklar är utmärkande för både torg och park och används bland annat för de uppskjutande flaken. Inspiration till formernas vinklar och komposition kommer från islossning. De vinklade ytorna och de former som uppstår dem emellan bryter mot rutnätsstadens rätvinklighet och ger platsen en egen karaktär som understryker platsens betydelse som centrum.

Både torget och parken har en rektangulär grundform. Genom att den yttre formen följer kvartersstrukturen får platsen en ram som passar väl in i stadens rutnät. Befintlig och ny bebyggelse ramar in platsen och fasaderna förstärker rummets riktning mot Dundret. Riktningen framhävs ytterligare genom markbeläggningens mönster och markstens proportioner på torgytan.

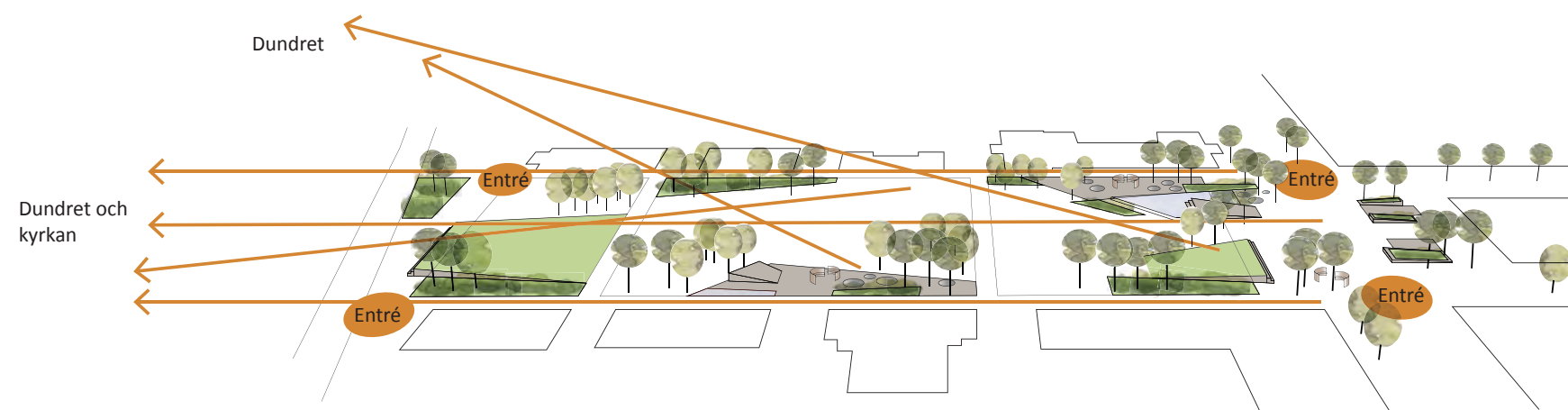

RUM OCH UTSIKT

Huskropparnas inramning bildar ett stort rum som öppnar sig mot kyrkan och utblicken mot Dundret. Husen avgränsar torget och parken och hjälper till att skapa en tydligare platsbildning. Torgytan och parken definieras främst av skillnad i markmaterial. I mötet mellan dessa skjuter ytorna in i varandra genom flaken.

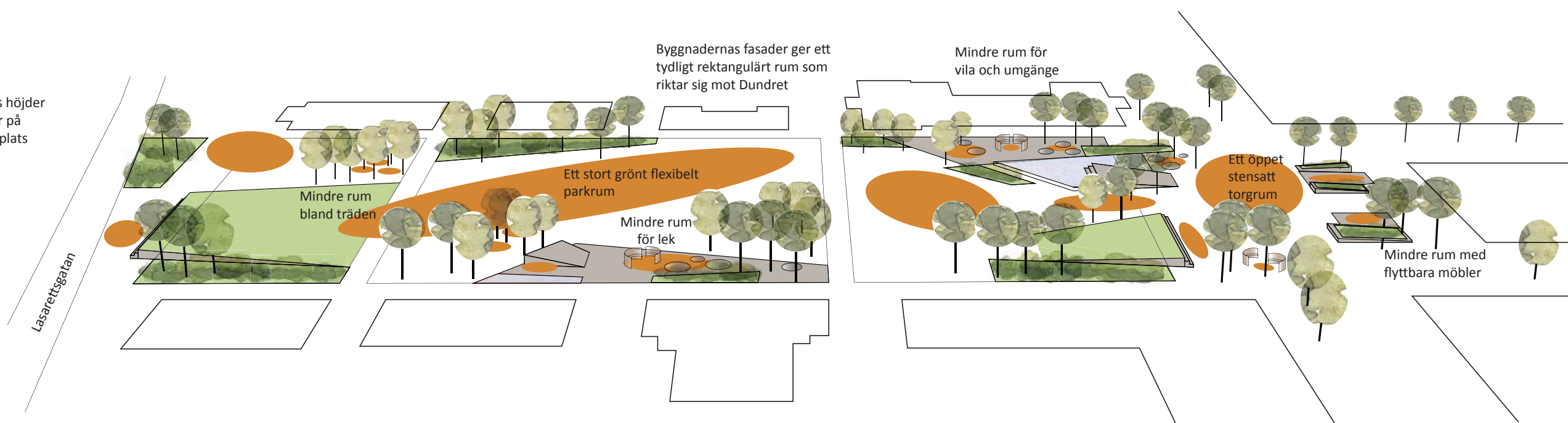
Vegetationen och de uppskjutande flaken skapar rumsligheter av olika storlek vilket ger utrymme för olika slags aktiviteter. Parkens mitt har lämnats öppen för att skapa ett större flexibelt rum. Soliga lägen tas tillvara och utnyttjas som möblerade zoner.

Parken får ett grönare intryck tack vare de två gräsbeklädda flaken som avslutar parkrummet i både söder och norr. Det större flaket i söder skymmer delar av Lasarettsgatan och parken blir mindre utsatt för intryck från trafiken.

Fyra entréplatser inbjuder till parken och torget. Planteringar med blommande perenner och buskar välkomnar besökaren. Genom att variera öppna utblickar mot Dundret med att utsikten döljs av träd skapas en omväxling och vyn mot Dundret tydliggörs.

Vegetationen och flakens höjder skapar olika rumsligheter på platsen och det finns en plats för alla målgrupper.

TORGET

Vassara torg blir stadens samlingsplats för alla. En plats att vara på under alla årstider. Både gammal och ung kan finna ett hörn där de trivs. I solskenet mellan blommande perenner kan lunchen avnjutas med Dundrets horisont i bakgrunden. Vattnets porl ger liv till platsen, lockar till lek och ger ett behagligt bakgrundsljud. Nya målpunkter så som biograf, restaurang, träningscenter, café, hantverkslokaler och affärer gör platsen attraktiv under dygnets alla timmar. Torgets linjära markbeläggning förtydligar rummets riktning mot Dundret.

Bilden på förslagets framsida visar hur torget kan se ut vintertid. En uppspolad isbana lockar skridskoåkare och ett av flakens sittgradänger fungerar som åskådarläktare.

I mötet mellan torg och park är övergången mjuk. Ett grönt flak skjuter från parken in över torget medan ett hårdgjort flak från torgytan sträcker sig in i parken och erbjuder sittplatser med söderläge i direkt anslutning till vattenspeglin.

Vassara torg, stadens centrala mötesplats. Här sett från den västra entrén längs Storgatan.

Sittgradänger i granit med soligt söderläge.

Lutande gräsbeklätt flak. De två sluttande gräsflaken ger parken ett grönare intryck.

Gångväg med grus från gruvan. Friser av järn.

Blandad vegetation kring lekplatsen.

Rutchflak för lek och runda möbler i granit.

Vassara park närmast torget. Framför Centralskolan förslås en stenlagd möblerad plats med närhet till en vattenspegel. Det gräsbeklädda flaket som syns i förgrunden inbjuder besökaren till en stund i solen.

PARKEN

En inbjudande grön oas i staden. En park med utrymme för lugna stunder som också möter stadens puls vid torget är en stor kvalitet i Gällivare. I mötet mellan torget och parken skapas mindre platsbildningar som lockar besökaren att stanna till. Mellan Centralskolan och parken finns en stenlagd möblerad yta. Omgiven av trädens kronor kan en kopp kaffe avnjutas i förmiddagssolen. Utsikten mot Dundret fångar blicken och horisonten kommer närmare genom prunkande perennplanteringar.

Platsen ger utrymme för både sommarsäsongens uteserveringar och en fast möblering som kan nyttjas året runt. Stenflakets gradängar och gräsflakets gräsyta lockar till sköna stunder i södersolen. Vattnets spegelyta förstärker Centralskolans vackra tegelfasad.

Den stora öppna gräsytan i parken kan användas på många olika sätt. Här finns plats för bollspel, picknick, gympagrupper och konserter. På vintern ger den utrymme för snöskulpturer, skidåkning eller isbana.

Gångväg med grus från gruvan. Friser av järn med samiskt mönster.

Soligt läge i södersluttande gräsbeklätt flak.

Sittgradängar i granit i vindsyddat läge med utblick över torgytan.

Markplattor i granit med olika nyanser ger en lätt randning.

Sluttande upphöjd planteringsbädd med buskar och större perenner.

SEKTION A₁-A₂
Skala 1:200/A3

En jättelik lämmel och mullvadar med pannlampa finns bland träden invid lekplatsen. En del av metallkulorna verkar oskiljaktiga medan andra inte kan paras ihop.

LEK

En lockande lekfull plats i parkens mitt. Kvällssolens strålar silar ner mellan träden. Spontana möten uppstår lätt eftersom flera av parkens gångstråk passerar förbi platsen och den stora gräsytan ligger precis intill.

I lekplatsens mitt finns en flakformation i form av ett rutschflak. Det breda flaket gör att många kan rutscha utför samtidigt, både barn och vuxna tillsammans. Över parkens gröna ytor kan man ta en genväg till lekplatsen genom att följa träspänger som lekfullt slingrar sig fram mellan trädstammarna. Forsande vatten för tankarna till älven och inbjuder till lek. Även förbipasserande kan njuta av vattnet som angränsar mot gångbanan. Genom att hoppa på stenar kan man ta sig över till platsen.

Djurskulpturer fungerar som klätterredskap för barn samtidigt som de prydder parken även när de inte används. En återgivning av djur som finns i trakten förstärker den lokala anknytningen. En del skulpturer är uppvärmda och gör att lekparken lockar även vintertid. De är gjorda av robusta material och görs mer fantasifulla genom att vara skulpterade i en skala som inte stämmer överens med verkligheten. Ytterligare en lek med skalan skulle kunna skapas när tuvullen blommar och de ulliga axen påminner om en snarlik belysningsarmatur som lyser upp bland träden.

En lek med magnetism ger associationer till traktens gruvnäring. En spännande mystik gör att föremål ibland dras till varandra utan att man rör dem. Ibland kan de också vara omöjliga att para ihop även om man försöker.

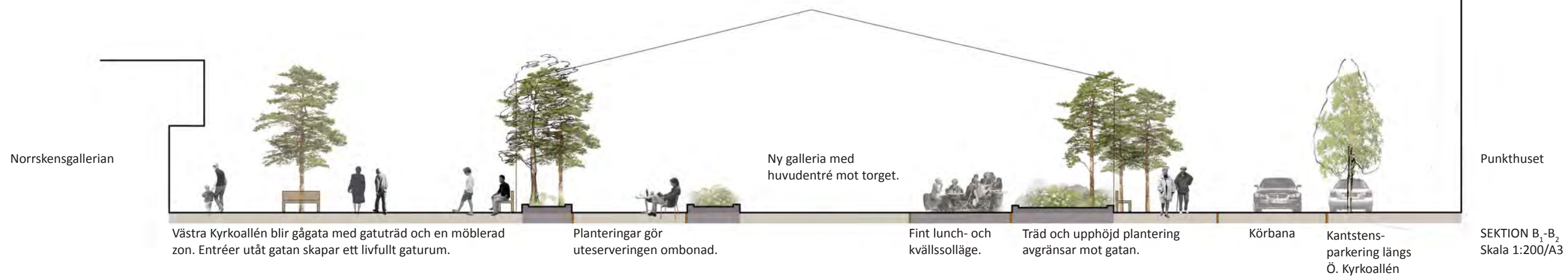

Mötet med Vassara park från en av de södra entréerna invid kyrkan och Lasarettsgatan. Blommande perenner inbjuder besökaren till platsen.

HUR PLATSEN MÖTER OMGIVNINGEN

Särskild eftertanke har lagts vid utformningen av entréerna till platsen. Från torget har siktlinjerna mot Dundret bevarats. Effekten av utblicken blir stark när besökaren kommer från ett omslutet gaturum och plötsligt möter djupet i landskapet. När man möter parken från söder har entrérummen välkomnade och generösa planteringar. Det större gräsflakets gradänger utmed Lasarettsgatan erbjuder sittplatser med kvällssol. En plats för att stanna till ett slag eller slå sig ner för att vänta på bussen som har en hållplats i närheten.

Torget och gågatorna är bilfria områden som ger förutsättningar för ett livfullt stadsrum och utrymme för fri aktivitet. Här kan människor mötas under trygga villkor utan att behöva tänka på trafiken. I torgets nordöstra hörn tillåts dock bilar passera. Detta ökar tillgängligheten till centrum och bidrar till mer aktivitet under dygnets alla timmar, vilket i sin tur ökar tryggheten nattetid.

Norrskensgallerian

Västra Kyrkoallén blir gågata med gatuträd och en möblerad zon. Entréer utåt gatan skapar ett livfullt gaturum.

Planteringar gör uteserveringen ombonad.

Ny galleria med huvudentré mot torget.

Fint lunch- och kvällssolläge.

Träd och upphöjd plantering avgränsar mot gatan.

Körbana

Kantstensparkering längs Ö. Kyrkoallén

Punkthuset

SEKTION B₁-B₂
Skala 1:200/A3

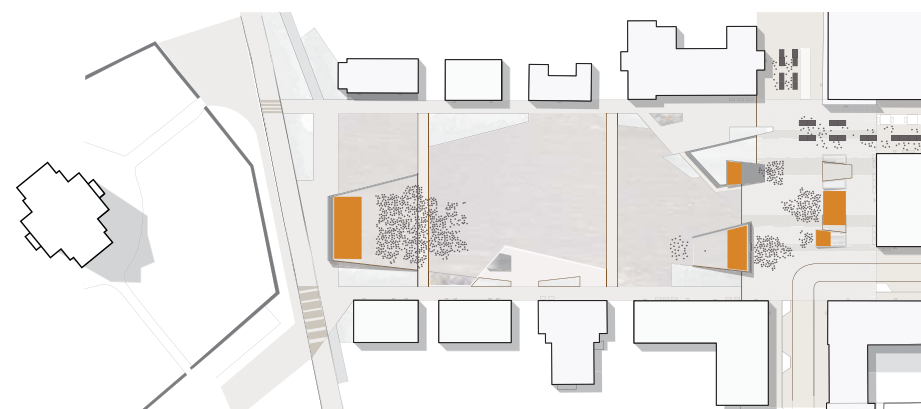
PLATSEN UNDER VINTERN

Genom gestaltningens höjdskillnader skapas spännande former i början av snösäsongen. När det senare under vintern är mer snö kan denna användas och medvetet placeras på platser så sikten mot Dundret förstärks. Snö och is används också i kreativa formationer för exempelvis lek. Stora lekdjur med iskana och borgar av snö fungerar som klätterredskap. En skulpterad snösoffa med riktning mot vårvintersolen med möjligheter att grilla alldeles i närheten lockar besökare. Eldar eller marschaller tänds på torget för att lysa upp i vintermörkret. Isbana och skidspår lockar många olika åldrar, från små barn och tonåringar till hurtiga pensionärer.

De nya hus som byggs kring platsen har genomtänkta höjder och takvinklar. Tack vare detta kan vindturbulens undvikas och förutsättningen för solnedstrålning kan göras så bra som möjligt. Detta är särskilt viktigt under vintern.

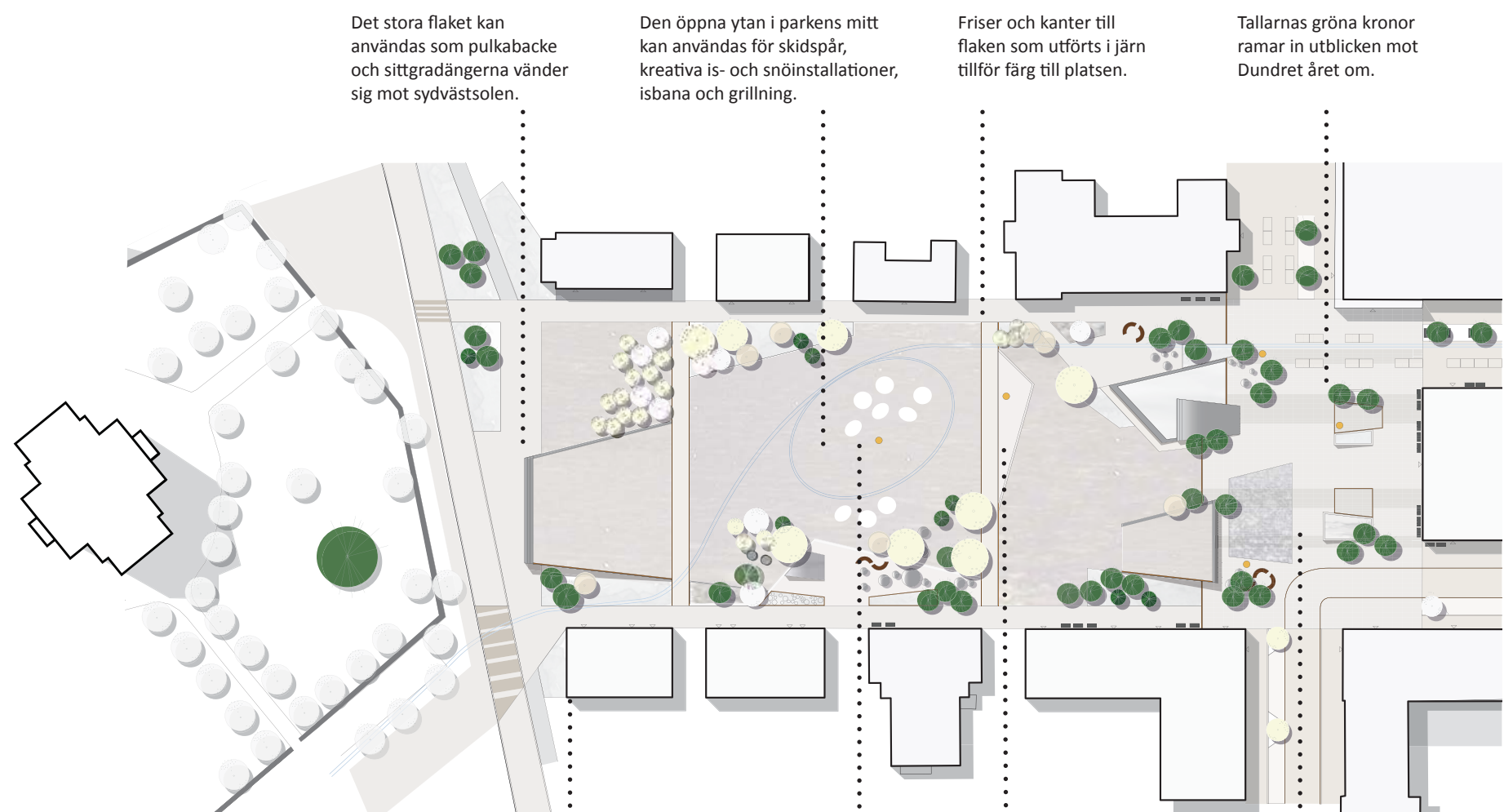
EVENEMANG

I Gällivare sker ett antal evenemang under året och många arrangeras på torget. Gestaltungsförslagets flak kan fungera som scener för mindre evenemang eller byggas på för större tillställningar. De öppna ytorna på torget och i parken kan också ge plats för tillfälliga scener eller rum för stora folksamlingar. På sommaren kan flaken och den öppna gräsytan i parkens mitt fungera som bra platser för gympapass eller liknande. Vissa evenemang som idag hålls på torget skulle också kunna arrangeras i parken där det finns mer utrymme. Exempelvis skulle renracet under tomtarnas vinterspel kunna hållas i parken medan det samtidigt är marknad på torget.

Planen visar vilka delar av platsen som kan användas vid olika evenemang. Flaken kan användas som scener och längs med gågatorna och på torget finns plats för tillfälliga marknadsstånd.

ILLUSTRATIONSPLAN VINTER

Det stora flaket kan användas som pulkabacke och sittgradängerna vänder sig mot sydvästsolen.

Den öppna ytan i parkens mitt kan användas för skidspår, kreativa is- och snöinstallationer, isbana och grillning.

Friser och kanter till flaken som utförts i järn tillför färg till platsen.

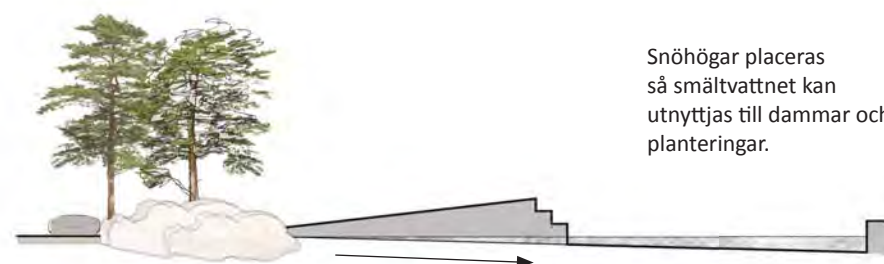
Tallarnas gröna kronor ramar in utblicken mot Dundret året om.

De nya byggnadernas höjd och takvinklar anpassas för att ge goda sol- och vindförhållanden på platsen.

Eld tillför en ny dimension till platsen vintertid. Grilla kan man göra i parken och på torget finns eldar/marschaller som ger ett dekorativt inslag.

En stor snösoffa byggs upp i riktning mot vårvintersolen.

På torget finns plats för en isbana. Flakets sittgradänger i vindskyddat läge fungerar som åskådarpplatser.

Snöhögar placeras så smältvattnet kan utnyttjas till dammar och planteringar.

Skala 1:1000/A3

VÄXTMATERIAL

Växterna på platsen är utvalda med inspiration från den omgivande naturen. Inhemsk träd blandas med frodiga perenner från fjällens dalgångar. Inslag av förädlade växter gör att platsen får ett mer urbant uttryck som erbjuder något annat än det omkringliggande landskapet.

Träden som används är alla inhemska men av olika karaktär. I förslaget ramar tallar in utblicken mot Dundret från torget. Tallarna blandas i parken med hägg, gran, fjällbjörk och björk. Andra träd som också skulle kunna passa med konceptet är rönn och sälg. Asymmetriskt placerade trädgrupper med blandade arter gör att helhetsintrycket fungerar bra även om något träd skadas av exempelvis snöröjning eller köld.

Förslag på buskar som skulle fungera bra med det valda konceptet är ullvide, dvärgbjörk, rosen Henry Hudson, svartaronia, häggmispel, liten alaskaspirea och vinbär. Buskarna är placerade i rabatter tillsammans med träd och perenner.

Perenner får ofta starka färger och blir frodiga i midnattssolens land. Perennplanteringar kräver också mindre skötselinsatser än sommarblommor och klarar snöbelastningen utan problem. I förslaget används exempelvis smörboll, strutbräken, kvanne, tuvull, ängsull, daggkåpa, hönsbär, hjortron, lingon, kung Karls spira, dagliljor, rödven, akleja, riddarsporre och vit mjölkört.

Buskar, perenner och träd harmonierar med främst runda och mjuka former. Buskarnas växtsätt, trädens kronor och perennernas blomställningar är exempel på detta. Växtmaterialet kontrasterar genom sina varierande texturer.

Strutbräken

Kvanne

Foto: © Jouko Lehmuskallio
www.naturegate.net

Smörboll

Ros Henry Hudson

Konceptet förstärks genom att främst välja växter från det omgivande landskapet. Växterna är också valda för att de harmonierar med varandra genom mjuka rundade former och kontrasterar genom olika texturer.

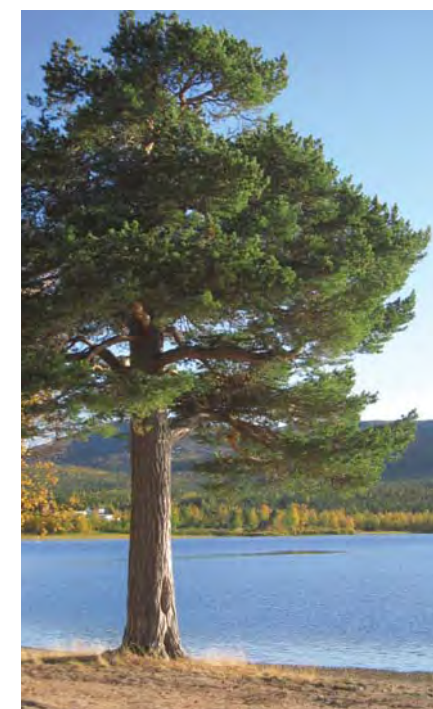
Vår/Försommar

I början på växtsäsongen förgylls platsen av blommande dagliljor, hägg, häggmispel, hönsbär, akleja och smörboll. På sensommaren är det andra växter som kvanne, strutbräken, rödven, riddarsporre och hjortron som tar över i rabatterna. Blommornas färger lyser vackert med flakets sida i järn som bakgrund. På vintern tillförs platsen färg genom sina vintergröna träd.

I skisserna visas också en princip för hur rabatterna möter flaken. För att flakens utskjutande del ska synas tydligare är höjden på planteringen lägre här.

Sensommar/Höst

Tall

Polarull

HÅRDA MATERIAL

För att knyta an till konceptet Dundret används naturliga material som återfinns i landskapet. Granit i olika grå nyanser är det huvudsakliga markmaterialet. Det går också igen i murar och sittgradänger på de utskjutande flaken.

Trä är ytterligare ett material som föreslås i form av möblering och i de nya byggnadernas fasader. I stengradängerna finns på vissa ställen infällningar av trä då det är bekvämare att sitta på. Omålat grånat virke ger ett naturligt och enkelt uttryck. Fasaden på den nya gallerian som vetter mot torget görs förslagsvis till största delen i trä och glas. Med delar av fasaden i glas ökar kopplingen mellan det som händer inne och ute. Folklivet inne i gallerian bidrar på så sätt till livet på torget.

I förslaget används även järn. Med järnet som ett av flera material i gestaltningen lyfts gruvan fram som kännetecken i centrala Gällivare. Det används i en av sidorna på de uppskjutande flaken och i detaljer som friser, ledstråk och trädgaller. Några mindre ytor täcks av sprängsten från gruvan.

Den samiska kulturens vackra grafiska mönster återfinns som detaljer i form av reliefer. Dessa kan man exempelvis hitta på friser av järn samt på vissa stenplattor och brunnslock.

Förutom att granit, trä och järn kopplar ihop platsen med omgivningen är de alla hållbara material som står sig länge och åldras med patina.

Det ofta blockiga landskapet på fjällens toppar återfinns på platsen i markbeläggning av granit.

Grånat trä återfinns i landskapet kring Gällivare. Bilderna visar en kåta och Dundrets skidstugor. Sittmöbler och andra inslag av trä i gestaltningen tillåts gråna vackert på samma sätt.

Bilden till vänster visar sittgradänger utförda i järn. Järn används i den nya gestaltningen för att koppla ihop platsen med Gällivare som gruvort. Materialet återkommer i bland annat friser och i ett par av flakens sidor.

Bilderna till höger föreställer mönstergrafik från det samiska hantverket. Mönstren finns som reliefer på vissa friser och stenplattor.

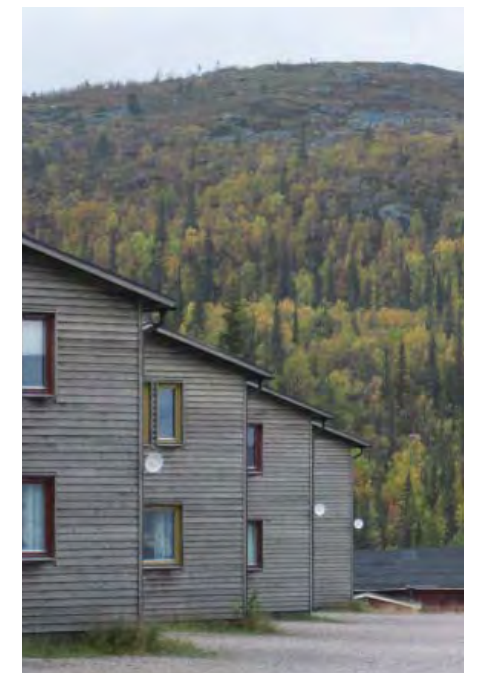
Foto: © Sofia Engström

Foto: © Sofia Engström

Foto: © Judith M. Thorsen

MÖBLERING OCH BELYSNING

Svängda bänkar med högt ryggstöd ger lä och fångar solens strålar. Bänkarna placeras lite snett förskjutet mot varandra så oavsett väder lockar någon plats att slå sig ner på.

Belysning integreras i möbelen och värmeslingor i sitsen inbjuder under vintern.

Foto: © Per Kårehed

Möblering

Trä och granit i runda former är de huvudsakliga dragen i möbleringen på platsen. Stensatta ytor i bra lägen ger utrymme för lös möblering på sommaren. Dessa platser skapar förutsättningar för folkliv genom uteserveringar.

Förslaget presenterar en idé om en fast möblering, den optimala Gällivaremöbeln. Ett högt ryggstöd ger vindskydd och med sin böjda form fångas samtidigt solläget. Känslan av att sitta i lä lutad mot en vägg med den värmande vårvintersolen i ansiktet efter en lång mörk period är nästintill oslagbar. En del av dessa möbler kan också ha en sits som är uppvärmd för att locka besökare även under den kallare årstiden.

Rundade sittstenar är också del av den fasta möbleringen. De inbjuder som sittplatser samtidigt som de tillför ett skulpturalt lekfullt inslag i utemiljön. Flakens kanter och gradängar erbjuder också platser att vara på. En fördel med dessa informella sittmöjligheter är att de är en del av platsens gestaltade terrängformer. Detta gör att de inte upplevs lika ödsliga som en tom bänk när de inte utnyttjas.

Runda sittstenar kontrasterar mot flakens kantiga formspråk.

Foto: © White Arkitekter

Belysning

Kontrasterna mellan mörker och ljus är stora under året och behovet av belysning är stort under de mörka vintermånaderna. Det stabila snötäcket gör att den vita ytan kan användas som en tillgång i belysningsammanhang. Gestaltungsförslaget föreslår både en bra allmänbelysning och någon typ av effektbelysning. Här följer några idéer.

Under vintern kan de samiska färgerna användas i färgat ljus som kontrast mot den vita snön. Mönster i gulvitt ljus som påminner om när en renflock springer skulle kunna vara en annan typ av effektbelysning. En annan idé är att göra en effektbelysning över hela platsen som påminner om norrsken.

På torget, gator och gång- och cykelvägar ska en bra allmänbelysning finnas. För att förstärka rumsligheten mellan husen i både parken och på torget kan utvalda vackra fasader belysas. Liknande ljussättning kan användas på byggnader som man vill ska spela mot varandra så som kyrkan och den nya gallerian.

Den öppna ytan i parken belyses med en mast för att möjliggöra aktiviteter som skidspår, snöskulpturer eller skridskobana. En strålkastare riktas också mot en stor soffa uppbyggd av snö för att skapa en illusion som förstärker känslan av solstrålar.

Norrsken som effektbelysning av platsen.

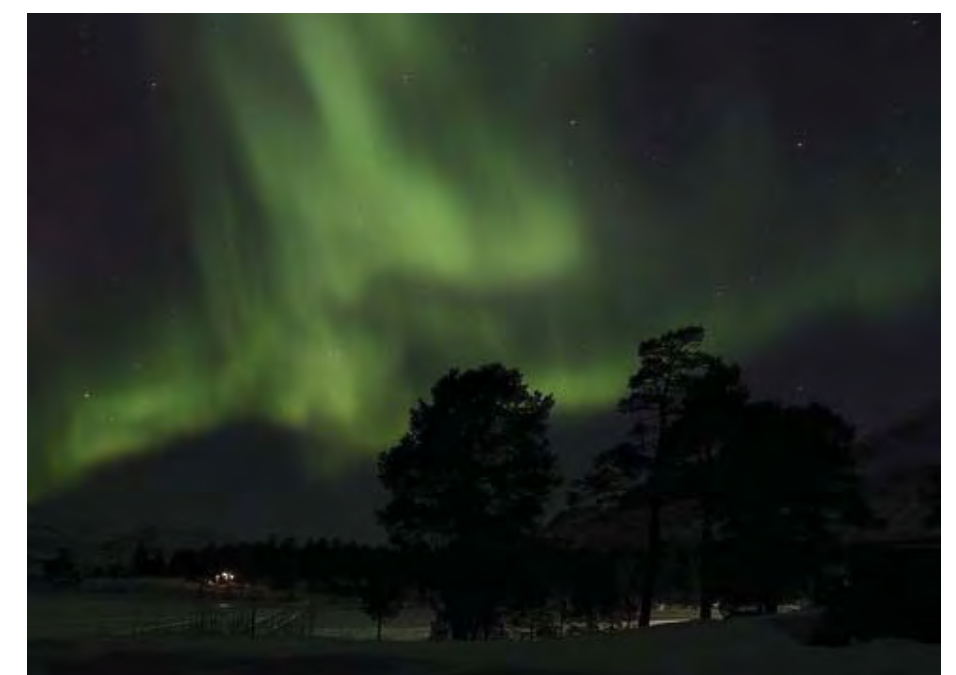
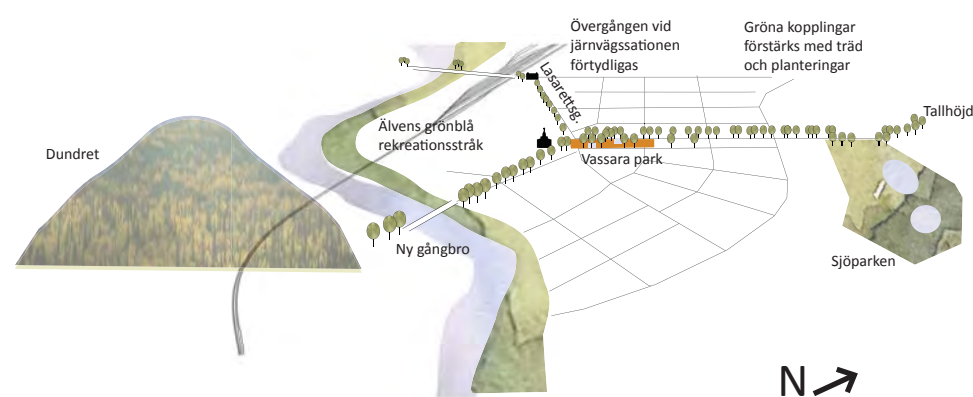

Foto: © Lars Engström, <https://www.flickr.com/photos/laserlars/4523658928/>, (CC BY-NC 2.0)

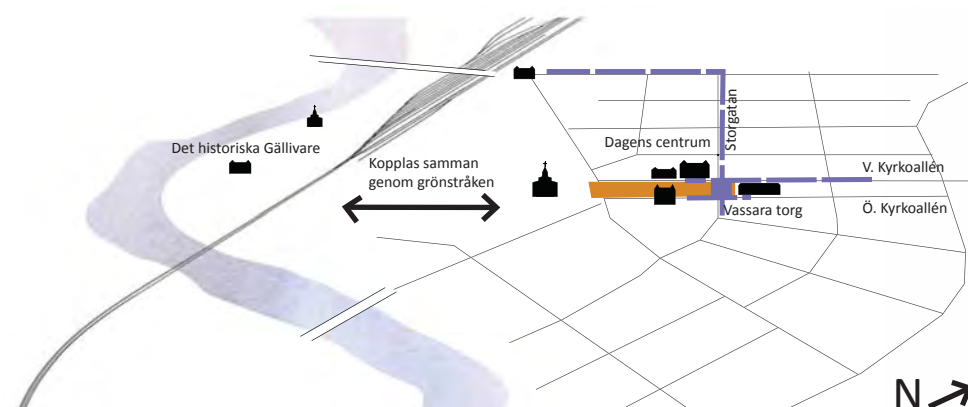
VASSARA TORG OCH PARK - STADENS KNUTPUNKT

Rekreation och grönstråk

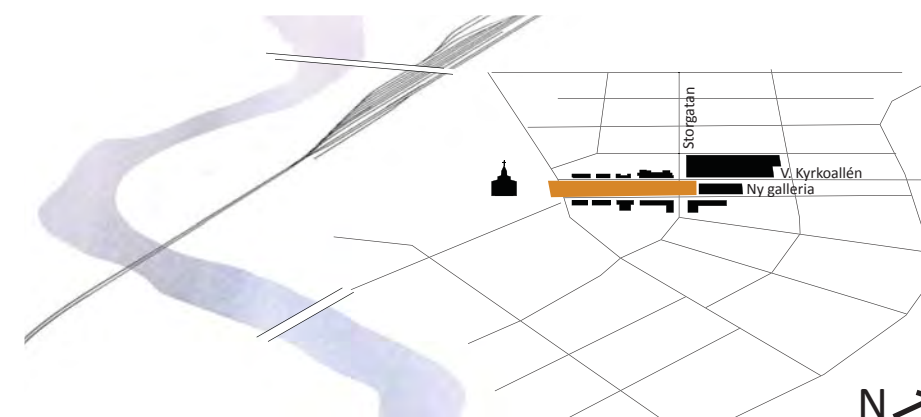
De gröna strukturerna Sjöparken, Vassara park och området kring Älven binds samman på ett tydligt sätt med ett grönt promenadstråk. Den visuella kopplingen till det omkringliggande landskapet förstärks tack vare utblickar mot Dundret i söder och en tallhöjd i norr. Vintertid kan stråket utnyttjas även för skidåkning och spark. Genom stråket binds de blå strukturerna i staden samman: Sjöparkens dammar, inslagen av vatten i Vassara park samt älven.

Handelsstråk och kulturbyggnader

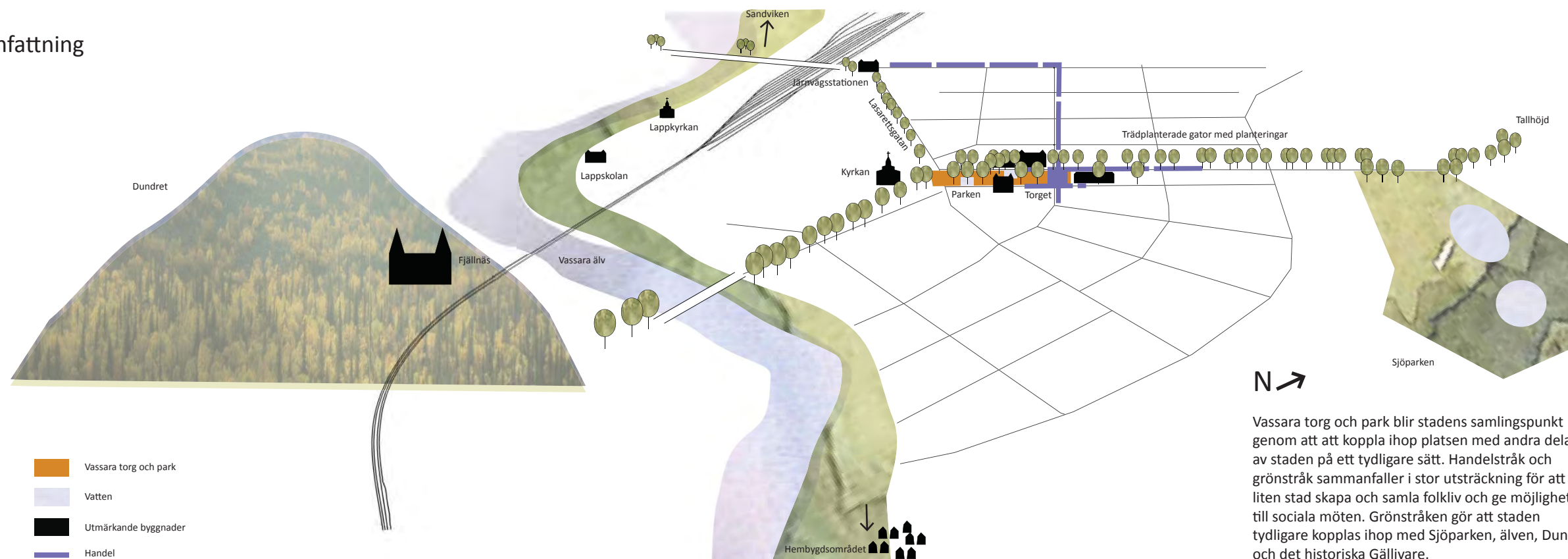
Gällivares första centrum låg vid älven och där finns idag flera historiska byggnader kvar såsom exempelvis Lappkyrkan. Genom att koppla ihop dagens centrum med det historiska Gällivare blir staden mer en helhet. Handeln förstärks längs Västra Kyrkoallén och Storgatan. Gatorna korsas vid Vassara torg som på så sätt fungerar som det naturliga navet för handeln.

Rutnätsstaden

Ny bebyggelse runt platsen inordnar sig i Gällivares befintliga rutnätsmönster. För att betona platsen och ge torget en tydligare platsbildning placeras den nya gallerian något förskjuten i förhållande till övriga fasader längs Storgatan.

Sammanfattning

Vassara torg och park blir stadens samlingspunkt genom att koppla ihop platsen med andra delar av staden på ett tydligare sätt. Handelsstråk och grönstråk sammanfaller i stor utsträckning för att i en liten stad skapa och samla folkliv och ge möjligheter till sociala möten. Grönstråket gör att staden tydligare kopplas ihop med Sjöparken, älven, Dundret och det historiska Gällivare.

Rekreation och grönstråk

Genom att skapa en tydlig grön koppling mellan Vassara älv, Vassara park och Sjöparken binder man samman de platser som efter den pågående samhällsomvandlingen kommer ha de högsta gröna rekreativvärdena. Sett från torget finns idag i den Västra Kyrkoallén en siktlinje mot en tallhöjd i norr samt mot Dundret i söder. Genom att framhäva landskapets horisonter blir de läsbara för människor som rör sig genom staden och underlättar orienterbarheten.

Utmed älven finns ett rekreativstråk som idag utnyttjas i stor utsträckning. Från Vassara park och ner till älven är det endast 100 meters gångväg genom ett villaområde. Genom att tydliggöra denna koppling med exempelvis trädplanteringar i gaturummet stärks också stadskärnans koppling till det omkringliggande landskapet. En grön länk från torget upp mot Sjöparken är viktig då parken i det framtida förtätade Gällivare kommer att spela en central roll som stadens enda större park.

Dessa gröna länkar utformas på ett sätt som ger prioritet till gångare och cyklister. Under vintern blir länkarna vita och ger även plats för skidåkare och spark. Stråket längst älven har vintertid ett populärt skidspår. Genom förslaget kopplas även stadens blå strukturer samman: Sjöparkens två dammar, inslagen av vatten vid Vassara torg och park samt älven.

Kyrkan är en viktig märkesbyggnad för staden som underlättar orienterbarheten och den får också markera parkens entré från Lasarettsgatan i söder. För att koppla centrum till stationsområdet utvecklas avsnittet av Lasarettsgatan mellan järnvägsstationen och kyrkan till ett grönstråk med gatuträd och planteringar. Här gör en ny gång- och cykelbana att det blir enkelt att ta sig till och från järnvägsstationen. Detta förstärker också kopplingen till gångbron över spårområdet som gör det möjligt att ta sig vidare till området på andra sidan älven och till den karaktärsstarka villan Fjällnäs. Stråket längs med älven leder även vidare till badplatsen Sandviken.

Handelsstråk och kulturbyggander

För att få ett levande torg krävs attraktiva målpunkter och här spelar handel en viktig roll. För att torget ska bli ett tydligt handelscentrum är det viktigt att stärka och utveckla handeln längs framförallt Storgatan och Västra Kyrkoallén då båda korsar torgytan. Den Västra Kyrkoallén föreslås vara huvudstråket vad det gäller handel för att koppla an till den befintliga handelsverksamheten i väst och nordväst. Den nya gallerian som planeras i Kyrkoallén ligger också strategiskt intill.

Längs den Västra Kyrkoallén skapas ett möblerat grönt gaturum för att fungera som vistelseyta och inte bara som en transportsträcka. Västra Kyrkoallén samt den västra delen av Storgatan blir gågator. För att skapa livfulla gaturum har handeln entréer och skyltning ut mot gatan.

Genom att skapa tydligare rekreativ-, handels-, och grönstråk binds olika delar av staden ihop. Stadens nyare delar kopplas ihop med det historiska Gällivare och dess kulturbyggnader i området kring älven. Lappkyrkan, Lappsolan, Fjällnäs och hembygdsområdet ligger alla längs rekreativstråket utmed älven.

Rutnätsstaden

För att skapa en tydligare platsbildning för Vassara torg och ett avbrott i Storgatans sträckning placeras den nya gallerian något förskjuten i jämförelse med övrig fasadlinje längs Storgatan. Den nya byggnaden placeras istället i linje med en höjdskillnad i Norrskensgallerians fasad. Då den nya byggnaden placeras i den centralaxel som utgår från kyrkan bör den få ett uttryck som samspelar med kyrkans.

I kvarteren runt Vassara torg och park planerar kommunen för ny bebyggelse. Vi föreslår att denna anpassas efter rutnätsstadens mönster. Detta skulle avgränsa platsen och ge Vassara torg och park en tydligare rumslighet och rama in utsikten mot Dundret.

Som en anpassning efter dagens rutnät görs Östra och Västra Kyrkoallén lika breda men ges olika uttryck. Den västra, som tidigare nämnts, får en grön gestaltning och fungerar som gång-, cykel- och skidstråk utan biltrafik. Den östra blir gåfartsgata där bilar tillåts passera och kantstensparkering blir möjlig.

DUNDER OCH FLAK

-ETT GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR VASSARA
TORG OCH PARK I GÄLLIVARE

FÖRSLAGSSTÄLLARE:
IDA FRITZSON THOR OCH STINA SVENSSON

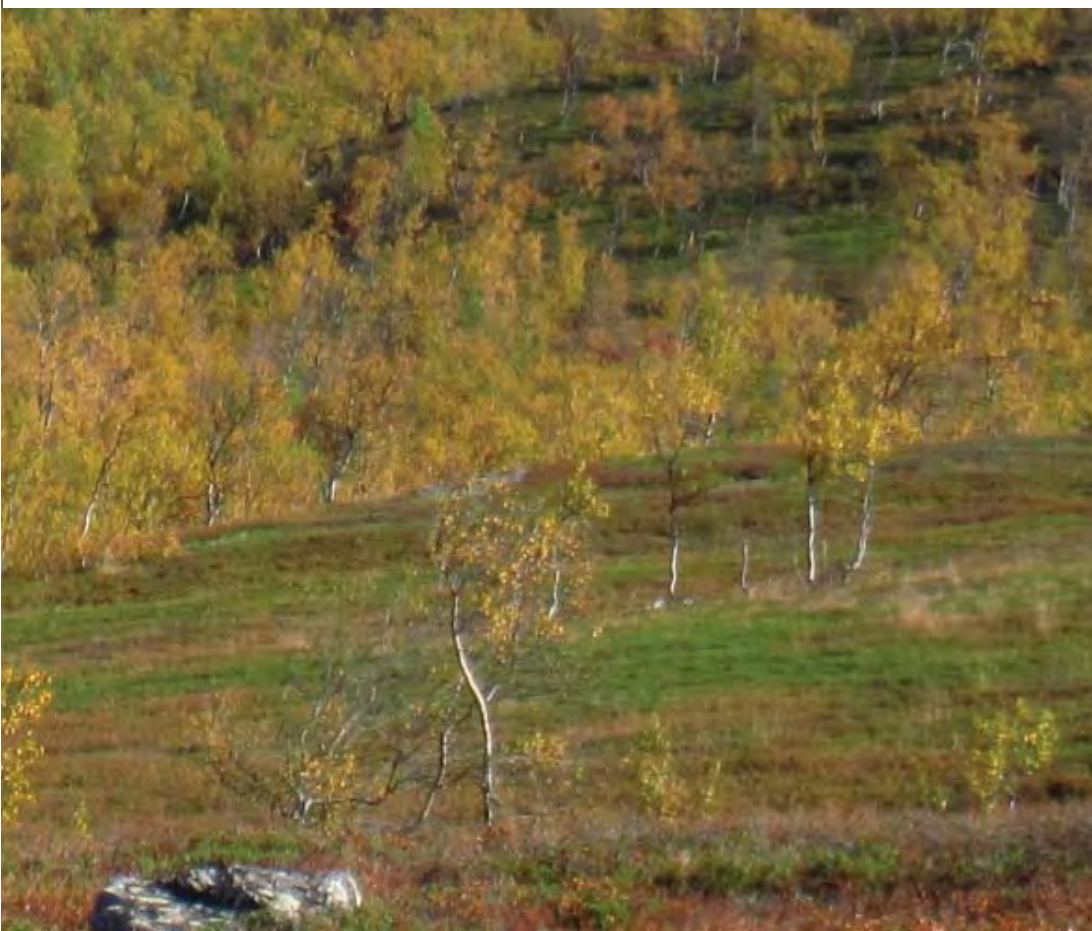

ARBETET MED FÖRSLAGET

Här följer en redovisning av den fakta vi fått fram genom litteraturundersökning och platsbesök och hur den sammanfattats till ett gestaltungsprogram. Därefter beskrivs hur gestaltungsförslaget tog form. Avslutningsvis, en diskussion kring arbetet och processen.

Laponias fjällvidder kring Saltoloukta fjällstation i höstskrud. Bilden till höger visar den gamla Lappkyrkan i Gällivare belägen nära Vassara älv.

LITTERATURUNDERSÖKNING

Genom en litteraturundersökning har vi samlat in fakta som vi sett som relevant för att svara mot syfte och frågeställning. I detta kapitel presenteras de olika delar som berättar om Gällivare och Vassara torg och park i en bred kontext. Här beskrivs Gällivare i landskapet och hur staden växt fram. Här redogörs också för den utvalda platsens historia och kommunens arbete med samhällsomvandlingen samt de rådande klimatförhållandena och hur de påverkar olika aspekter av gestaltningen.

I bilden längst till vänster syns fjällnaturens kontrastrika landskap med färgstarka höstfärger mot den mörka molntyngda skyn.

I gruvan är skalan enorm och det är svårt att helt förstå hur dimensionerna förhåller sig till varandra. Till vänster en bild från Aitik's koppargruvas dagbrott.

Foto: © Daniel Olausson / Media Tales

GÄLLIVARE I LANDSKAPET

Gällivare omges av ett mäktigt landskap och en stor del av världsarvet Laponia ligger inom kommunens gränser. Laponia har unika värden som samiskt kulturlandskap och som Europas största sammanhängande naturlandskap. Landskapsbilden präglas också av den expansiva gruvindustrin och dämning av älvar för utvinning av vattenkraft.

Naturen

Laponia är ett geografiskt område som sträcker sig över nationalparkerna: Sarek, Stora Sjöfallet, Padjelanta och Muddus samt över flertalet naturreservat och samebyar (Åjtte Museum 2011a). Naturvärldsarvet inrymmer det största sammanhängande naturområdet i Europa med lokaler för många arter att utvecklas ostört (Åjtte Museum 2011b).

I Muddus finns knotiga urskogstallar och Sveriges största myrlandskap. Mot väster reser sig fjällen och topparna blir allt djärvare ju längre in mot Sarek man kommer. Här är det tätt mellan glaciärerna och några av landets högsta berg sträcker sig mot himlen. Här råder naturens ordning med älg, björn, lo och järv. I Padjelanta finns en bördig kalkrik högslätt med varierad flora (Åjtte Museum 2011b).

I detta kontrasternas landskap möts den karga stenblocksterrängen med dalgångarnas djungellika frodighet (Åjtte Museum 2011b). Efter en lång vinter vaknar naturen i en överdådig blomstring under sommaren. Snabba väderomslag gör att ett inbjudande landskap plötsligt förvandlas till ogästvänligt. Landskapet är mäktigt och perspektiven enorma och de öppna vidderna från kalfjället förvränger på ett lekfullt sätt skalans. Detta gör det svårt att skilja ett hav av blåbärsris från björkskogen ner mot dalgångarna.

Den samiska kulturen

I Laponia har nomadiserande befolkningar funnits i flera tusen år. Området utsågs till kulturvärldsarv då det är ett av de bäst bevarade nomadområdena i Skandinavien. Här finns en renskötseltradition som grundar sig på en mycket lång tradition som är levande än idag (Åjtte Museum 2011a). På 1300-talet kom svenskarna till regionen på grund av ett handelsutbyte med samerna började (Forsström & Strand 1977, ss. 15-17).

Samerna är en av ursprungsbefolkningarna i världen. De har sitt eget språk och en egen kultur. De traditionellt samiska näringarna är renskötsel, jakt, fiske och slöjd. Den samiska kulturen och renskötseln i regionen påverkar upplevelsen av landskapet på olika sätt (Åjtte Museum 2011a). Det som kan verka som vildmark för en människa är för en annan en

livsförutsättning. Ett läger med rykande tältkåtor eller hur siluetten av en massiv renhjord närmar sig ger bestående intryck av hur kultur och natur möts i landskapet. Den samiska kulturen på detaljnivå finns i hantverket. Där återkommer de samiska färgerna och speciell mönstergrafik. I naturen finns också många växter som används i matlagning så som exempelvis kvanne och fjällängssyra (Kuoljok. & Utsi 2000, s. 43).

Landskapet som råmaterial

Den långvariga gruvdriften har gjort stor påverkan på landskapet. Underjordiska gruvor som rasar in och enorma dagbrott ovan jord blir ett avbrott i det annars skogsdominerade landskapet. För transporter till och från gruvan skapas också ett nät av vägar.

I Gällivare kommun finns också, på grund av kraftutvinning, stora uppdämda vattensystem som påverkar landskapet i stor utsträckning. De norrländska älvarna byggdes ut för vattenkraft mellan åren 1940-1970. Nedanför dammarna torrlades stora områden och ovanför kom mycket mark under vatten och av denna anledning förändrades natur- och kulturmiljöer i hög grad (Baudau 2007).

Vad tar vi med oss vidare?

- Världsunik natur
- Naturens material, kontraster och former
- Världsunik samisk kultur med lång historia och renskötseltraditioner som är levande idag
- Former, mönster och färger från samiskt hantverk
- Många fjällväxter används i traditionell samisk matlagning

Ett tältläger med kåtor uppsatta för vårens renmärkning.

Foto: © Peter Fritzon

GÄLLIVARE - EN STAD VÄXER FRAM

Gällivare uppkom på en plats som var av intresse för samerna, kyrkan och gruvan. Samernas renflyttningsstigar mellan skogslandet och fjällen passerade en bra lägerplats. På den då lavrika tallbevuxna heden hade de sina kåtor och för renarna fanns bra bete på Dundret och Malmberget.

I början av 1600-talet ville Sverige kristna samerna och få bättre kontroll på handel och skatteintäkter. Sverige var också under denna tid en protestantisk stormakt och det passade inte landets prestige att det fanns undersåtar som inte var kristnade. För att kristna samerna byggdes kyrkor på strategiska platser och lägerplatsen vid heden var en av dessa (Forsström & Strand 1977, ss. 19-23).

Vid denna tid hade fyndigheterna i Malmberget upptäckts och det skulle bli den nya basen för malmbrytningen i Sverige. För att transportera malmen från ett väglöst skogsland till kusten för förädling var man helt beroende av samernas transporter med ren (Forsström & Strand 1977, ss. 19-23).

Så förenades olika intressen och heden blev den plats där kyrkan skulle byggas. Först 1762 stod kyrkan klar, den som idag kallas Gällivare gamla kyrka eller Lappkyrkan (se bild på sidan 35). Kring denna växte det upp en by med skola, jordbruk och kvarn. Gällivare blev en allt större kyrko-, tings- och marknadsplats. Kyrkplatserna var de fasta marknadsplatserna och vintermarknaden i Gällivare var den största i Lappland kring sekelskiftet 1700-1800. De jordbrukande byborna bytte smör, mjöl och ost mot samernas produkter så som skinn, vilt- och renkött (Forsström & Strand 1977, s. 27-47).

När järnvägen kom på 1880-talet började malmbrytningen ta fart på allvar. Närmare 3000 arbetare kom för att arbeta i gruvan. Gällivare var då en jordbruksby med knappt 300 bosatta. Det blev stor bostadsbrist och kåkstäder växte upp kring Malmberget. Denna inflyttning gjorde att Gällivare expanderade mycket under slutet av 1800-talet med både servicefunktioner och bostäder. Kåkstäder började även växa upp i Gällivare och sockenstämman som oroades av detta fastställde en stadsplan med rutnätsstruktur kring 1890. Malmberget expanderade dubbelt så fort som Gällivare och de två orterna var relativt olika till sin befolkning och samhällsbild. Malmberget var den unga gruvorten och Gällivare den gamla kyrkbyn med jordbruk (Forsström & Strand 1977, ss. 54-72).

De båda orterna förändrades mycket under åren 1930-70. En rationaliserad gruvdrift möjliggjorde ökad brytning och 1961 fick gruvbolaget LKAB börja lösa in fastigheter i Malmberget för att malmådern fortsatte under ortens centrum. Malmberget hade under en tid varit den dominerade orten men

i samband med detta tog istället Gällivare fart. Gällivare hade också en fördel med bättre kommunikationer och servicefunktioner som lasarett och kommunhus (Forsström & Strand 1977, ss. 74-105).

Många byggnader i Gällivare tillkom under åren 1950-80. Denna bebyggelse består i stor utsträckning av tre- till fyra våningshus (Gällivare kommun 2013a, s. 82). Det finns också en del äldre bebyggelse bevarad som tillkom under arbetet med den första stadsplanen.

Idag finns flera stora gruvor utanför Gällivare, den järnmalmsgruva som redan nämnts i Malmberget men också gruvor där det bryts koppar, guld och silver. Ungefär en fjärdedel av befolkningen i Gällivare kommun är sysselsatta inom gruvindustrin (Gällivare kommun 2013a, s. 88). Malmpriserna påverkar stadens välmående och på 90-talet när priserna var låga fanns det så mycket tomma bostäder att hyreshus revs¹. Idag är det höga malmpriser och malmbrytningen expanderar. Människor blir utan bostad när Malmberget rasar och gruvan anställer fler. Detta gör att det idag är kring åtta års kötid för en hyreslägenhet i Gällivare¹. Andra betydande näringar i kommunen är olika mindre företag, tillverkningsindustri, den offentliga sektorn, turism och rennäring (Gällivare kommun 2013a, s. 88).

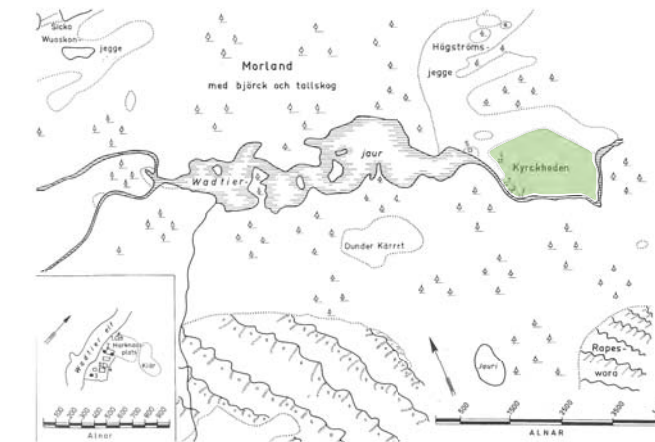
Gällivare bildarkiv, bildnr: 2001-4462

Gällivare bildarkiv, bildnr: 1981-0040

Gällivare kyrka och Centralskolan på den tiden som Gällivare fortfarande främst var en jordbruksby.

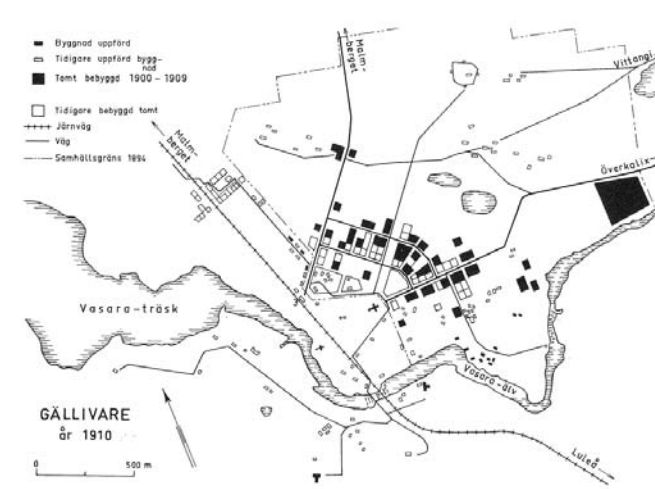
Järnvägens tillkomst gjorde att malmbrytningen tog fart på allvar och Gällivare expanderade kraftigt under kort tid.

Forsberg & Strand 1977, s. 35
© Gällivare kommun & författarna

Forsberg & Strand 1977, s. 67
© Gällivare kommun & författarna

Forsberg & Strand 1977, s. 68
© Gällivare kommun & författarna

En karta över det tidiga Gällivare från 1755. Här syns tydligt heden som blev platsen för Gällivares ursprung och den första bebyggelsen där.

Gällivares första stadsplan från 1894 följer ett tydligt rutnät. Centralaxeln sträcker sig mellan dagens kyrka, sockenkyrkan och platsen för en då tilltänkt stadskyrka i norr.

Gällivare 1910, efter järnvägens tillkomst. Utbyggnaden av staden fortsätter med hög hastighet de närmaste åren.

¹Hyresavdelningen, TOP bostäder, samtal den 17 mars 2014.

VASSARA TORG & PARKS HISTORIA

Vassara torg och park är en del av stadens tydliga mittaxel som sträcker sig från Gällivare kyrka i söder och möter Sjöparken i norr. Axeln är idag obebyggd men uppdelad i flera olika ytor med skilda funktioner. Under året ordnas flera olika evenemang på platsen.

Platsen där kyrkan, torget och parken ligger idag var historiskt en upphöjd hedmark med tall. Om man rörde sig mot nordöst så övergick terrängen i sankmark, ett område som kallades junkamyren (Forsström & Strand 1977, ss. 15-16). Där ligger idag den park som heter Sjöparken som inrymmer två små sjöar.

I den första stadsplanen för staden fastslogs en tydlig centralaxel. Axeln var tänkt att binda samman sockenkyrkan, som idag är Gällivare kyrka (se bild på föregående sida), med en planerad stadskyrka. Större delen av denna axel finns kvar än idag. Efter att ha studerat foton från Gällivare bildarkiv har vi funnit att centralaxeln har varit en grönyta utformad efter barockens ideal med symmetriskt ordnade häckar och organiska stigar. Dagens gestaltning utgörs också av en grön kärna men är centrerad kring en mittaxel med alléer, pergolor och fontäner.

På andra foton framgår att det senare byggdes en busstation på torgytan. Idag är det bara gångtrafikanter och cyklister som är tillåtna på platsen. Det har förts mycket diskussioner om bilar och för ett par år sedan anordnades en folkomröstning i frågan (Sveriges Radio 2006). Utfallet blev med liten marginal att torget skulle förbli bilfritt (P4 Norrbotten 2006).

Under året arrangeras det ett antal evenemang på torget. I december samlas tomtar från hela världen och håller Tomtarnas vinterspel¹. Vidare anordnas sportevenemang som exempelvis springlopp för kommuninvånare och Världscupen i längdskidåkning har sin invigning på torget. Under hösten pågår en kulturfestival och på vintern anordnas en vintermarknad (Gällivare kommun 2013a, s. 86).

Gällivare bildarkiv, bildnr: 2008-7682

Gällivare bildarkiv, bildnr: 2002-5572

Gällivare bildarkiv, bildnr: 2002-5267

Torget var tidigare öppet för biltrafik och där fanns också en busstation. Bilden ovan är troligen från 50-talet och bilden här till höger från 70-talet.

Till vänster visas den äldre utformningen inspirerad av barocken. Fotot är förmodligen från början på förra seklet.

Ett evenemang under vintern med snöskulpturer. Fotot är uppskattningsvis från 60- eller 70-tal.

Gällivare bildarkiv, bildnr: 2002-5750

Vad tar vi med oss vidare?

- Den samiska kulturens historia som fanns på platsen långt innan staden.
- Gruvans betydelse för orten både idag och historiskt sett.
- Ett medvetet förhållningssätt till Gällivare som rutnätsstad.
- Platsen var ursprungligen en tallbevuxen hed.
- Tanken kring en centralaxel från kyrkan och att den nya byggnaden som uppförs i denna axel bör utföras på ett sätt som samspelar med kyrkans utseende.
- Vassara park bör knytas an till det gröna kring dagens kyrka.
- Den nuvarande dispositionen på platsen med ett torg och en park.
- Ett medvetet förhållningssätt till platsens historiska parkanläggning och den nuvarande utformningen.
- Gällivare som en småstad i glesbygd.
- Mycket bebyggelse från 50 och 80-talet.

¹ Bernt Wennström utvecklingsenheten Gällivare kommun, samtal den 17 mars 2014.

KOMMUNENS ARBETE & STADENS FRAMTID

Inför den omfattande samhällsomvandlingen har kommunen byggt upp ett ramverk för att kunna styra utvecklingen. Många olika aktiviteter har genomförts för att sätta ramarna för hur det nya Gällivare ska se ut. En del av resultaten från dessa aktiviteter har påverkat oss mer än andra och vi har i vårt arbete fokuserat på sådant som rör utemiljöer och omstruktureringar av Gällivare centrum. Här följer en redovisning över hur Gällivare kommun har arbetat och vad de kommit fram till.

Projektet Nya Gällivare - ett omfattande arbete

Startskottet på projektet Nya Gällivare var en workshop som genomfördes 2009 och pågick i flera dagar. Arkitekter och planerare från olika länder arbetade fram visionära framtidsförslag för staden. Sedan dess har olika aktiviteter anordnats där kommuninvånare, representanter från näringslivet och politiker fått möjlighet att tycka till och diskutera stadens utveckling. Medborgarna har uttryckt vad de ser som särskilt positivt med att bo och leva i Gällivare och vad de vill att den framtida staden ska kännetecknas av (Gällivare kommun u.å.b, s. 4). Gällivare kommun (u.å.b) har också arbetat fram en bostadsförsörjningsplan, en handelsutredning och riktlinjer för hållbart stadsbyggande. Informationen som sammanställts har legat till grund för visionen för det Nya Gällivare. Denna vision innebär att konkret förverkliga en ny profilering för staden som "en arktisk småstad i världsklass" (Albinsson u.å.a, ss. 3-4).

En arktisk småstad i världsklass

I visionen står arktisk för Gällivares klimat, något som ett stort antal människor anser bör tas tillvara och utnyttjas i en större utsträckning än vad det gör idag. Vintern och snösäsongen är lång vilket ger möjligheter till skidåkning, skoterkörning och andra friluftaktiviteter. Det arktiska klimatet erbjuder också midnattssol och norrsken, fenomen som är speciella och utmärkande för denna region (Albinsson u.å. ss. 3-4).

Med småstad påtalas de positiva aspekterna av närhet i flera betydelser. En stad som ger utrymme för spontana möten och med ett centrum där affärer, kultur, aktiviteter och idrott ligger nära varandra. Här finns en önskan om en mer utpräglad småstadskaraktär med tätare och mer varierad bebyggelse (Albinsson u.å.a, ss. 3-4).

I Gällivare kommun finns idag världsledande gruvindustrier och en unik natur. De senaste decennierna har det skett en befolkningsminskning i kommunen i stort. För att bryta detta mönster krävs enligt kommunen världsklass också inom andra områden så som en satsning på både boendemiljöer och stadens centrum (Albinsson u.å.a, ss. 3-4).

Platsspecifika kärnvärden

För att genomföra samhällsomvandlingen och forma det Nya Gällivare använder kommunen en metod som kallas för värdeskapande planering (Gällivare kommun 2013b, s. 8). Detta innebär att varje steg i planeringen ska utgå från att förverkliga kärnan i projektet som är visionen tillsammans med platsspecifika kärnvärden för Gällivare. De senare har främst arbetats fram genom platsanalyser. Hållbarhetsvisioner, strategier och styrmedel har också tagits fram för att realisera visionen (Gällivare kommun 2013b, s. 8). De platsspecifika kärnvärden som Gällivare kommun (u.å.b, ss. 43-44) arbetat fram är:

Det subarktiska klimatet. Snö. Sol. Norrsken. Vatten. Natur. Fjäll. Älv. Tydlig stadsplan. Dundret. Kultur. Vintersport. Handel. Aktiviteter. Gruvnäring. Näringsliv.

Utvecklingsplaner och fördjupad översiktsplan

För att förverkliga visionen fick ett par arkitektföretag under år 2010 arbeta fram förslag för att konkretisera visionens innebörd. Detta resulterade i tre utvecklingsplaner för Gällivare (Gällivare kommun u.å.b, ss. 27-42). Dessa planer omfattar bland annat en förtätning av centrum och en utbyggnad av staden i riktning mot Dundret. Staden byggs ut i denna riktning för att lyfta fram platsunika kärnvärden så som närheten till naturen och vintersport. Det finns också planer på en ny gångbro över älven och en utveckling av strandpromenaden (2013b, s. 17, s. 47).

Gällivare kommun (u.å.b, ss. 43-44) ser utvecklingsplanerna som riktlinjer för alla som kommer vara delaktiga i samhällsomvandlingen så som exploatörer och kommunens plankontor. På så sätt menar de att ombyggnaden av staden kommer förstärka platsunika kvalitéer och inte bygga bort dem.

Mycket av det som uttrycks i utvecklingsplanerna stämmer överens med våra intryck från platsen. Därför har vi tagit hänsyn till mycket av kommunens övergripande tankar om hur staden ska utvecklas. Här redovisas utvalda delar av detta. De punkter som behandlar klimatfrågor redovisas på nästkommande uppslag.

I kommunens utvecklingsplan för centrum (2013c, s. 44) förespråkas ett sammanhållet byggande för att skapa attraktiva offentliga mötesplatser och rekreativsmöjligheter. Alla trafikslag ska vara välkomna på alla gator, och man planerar för lågfartsgator där gångtrafikanter, cyklister, skidåkare och bilar samsas (Gällivare kommun 2013c, ss. 45-54). Bilanvändandet ska minimeras men befintliga gågator föreslås öppnas för trafik för att inte riskera att bli ödsliga. De trafikslag som ska prioriteras är dock cykel, skidor och spark och detta görs genom att skapa attraktiva sammanhängande stråk (Gällivare kommun, 2013c ss. 45-57). Vidare föreslås att aktiviteter ska samlas kring Vassara torg och att torget ska ramas in av bebyggelse, men utan att skymma vyn mot Dundret. Lokalt dagvattenomhändertagande och ett funktionsblandat centrum lyfts också fram som viktiga aspekter.

Många av aktiviteterna och utredningarna som genomförts har legat till grund för kommunens fördjupade översiktsplan som nu finns för samråd. Här står bland annat om en klimatanpassad och levande utomhusmiljö. För att skapa hållbara livsmiljöer eftersträvas gröna kilar (2013a, ss. 24-26). Man vill satsa på nya rörelsemönster i staden där befintliga barriärer minskas och där utblickar mot det omkringliggande landskapet förstärks och lyfts fram (Gällivare kommun 2013a, ss. 63-65).

I dialog med medborgarna

Under 2010 genomfördes två workshops med medborgarna som bland annat resulterade i fyra fiktiva personer. Dessa skapades för att representera Gällivarebor i skilda åldersgrupper och med olika livsstilar. Som en del av visionen för nya Gällivare samt i filmen "ps. solen skiner" får man följa dessa fyra personer och hur deras vardag ser ut. Förhoppningen var att så många som möjligt skulle känna igen sig i dessa karaktärer. Fokus i dessa berättelser ligger i att försöka förmedla en känsla av hur det nya Gällivare kan komma att se ut (Gällivare kommun u.å.b, ss. 10-16).

Efter att ha tittat på filmen och tagit del av det skrivna material som kommunen sammanställt tycker vi oss se att det finns ett par saker som man särskilt lyfter fram. Ett större utbud vad det gäller handel, kultur och sportaktiviteter är något som fanns med i alla fyra berättelser. En annan önskan är mer sociala mötesplatser i staden, så som ett aktivitetscentrum och ett större utbud av restauranger och caféer.

Synpunkter från politiker och representanter för näringslivet

Synpunkter som kommit fram vid arbetsmöten med inbjudna politiker angående bra och mindre bra miljöer i Gällivare stämmer i stort väl överens med de tankar och idéer som kom fram under dialog med medborgarna. De områden som uppförts mellan 60 till 80-tal anses som mindre attraktiva, medan äldre områden skattas högt (Gällivare kommun u.å.b, ss. 17-19). Här lyfts också natursköna områden fram som stora kvaliteter för staden och kommunen.

I diskussion rörande bra respektive mindre bra miljöer i Gällivare idag hamnade Vassara torg överst på listan över platser som anses som mindre bra (Albinsson u.å.b, s. 4). Platsen ses som tom och öde och på grund av den dåliga belysningen och bristen på människor nästan obehaglig att vistas på nattetid och under årets mörkare period. Under denna workshop belystes också vikten av en omväxlande utemiljö. För att skapa en attraktiv småstad med variation krävs en blandning av olika exploater, arkitekter och samhällsplanerare. Det finns en önskan om att bryta den modernistiska modell som tidigare följts i planeringsprocessen där prioriteringsordningen har gått från trafik till byggnader, för att sist behandla promenadstråk. En helt omvänd planeringsstruktur där planering för fotgängaren är det primära och där biltrafiken har lägsta prioritet är den modell man nu vill använda (Albinsson u.å.b, s. 10).

Här diskuterades också vikten av att ta vara på dagens värden för att få en fungerande utemiljö (Albinsson u.å.b, ss. 4-6). Dundret lyfts fram som en stor potential för utveckling med bland annat bättre förbindelser i form av en linbana från Gällivare, en toppstuga och fler evenemang. För att förbättra tillgängligheten till Gällivares centrala delar diskuterades här också skidspår och skoterleder som binder samman centrum med omgivande bostadsområden. För att göra det mer attraktivt att vistas utomhus även under årets mörkare månader är belysning en viktig fråga samt hur man kan göra stadsrum mer intressanta med hjälp av snö- och isinstallationer.

Workshop anordnades även med representanter från näringslivet för att få en inblick i vad som kan förbättras i det framtida Gällivare. Här valdes sju faktorer ut som anses särskilt viktiga för en positiv utveckling. Dessa sju var: kommunikationer, varumärket Gällivare, turism, starka basnäringar, utbildade människor, boende samt fritid (Albinsson u.å.b s. 3). Idag är gruvan ensam basnäring för kommunen och för att skapa en variation och sprida risker är det önskvärt att satsa på att bygga upp ytterligare en basnäring (Albinsson u.å.b ss. 4-5). Här lyfts turism och då framförallt med fokus på vinteraktiviteter fram som ett särskilt intressant utvecklingsområde. Diskussioner fördes också kring möjligheten att utveckla ett samlat och starkare varumärke för kommunen utifrån de tre som finns idag: Dundret, Gällivare och Malmberget.

Trygghetsvandring

Under rundvandringar i centrum kom det fram ytterligare synpunkter kring trygghetskänslan. Nedan beskrivs ett av de urval som berör torget och centrumkärnan, de områden som vi ansåg mest relevanta för oss i vårt fortsatta arbete. Torget och grönytan bakom scenen upplevs otrygg och mer liv och rörelse över dygnet behövs för ett attraktivare centrum (Gällivare kommun 2012, ss. 3-12). Belysning av fontänen, den högre vegetationen, lekparken och fasader skulle kunna bidra till detta. Vidare efterfrågas livfulla fasader under hela dygnet. Busshållplatsen i slutet av kyrkoallén, längs med Lasarettsgatan upplevs som felplacerad och otrygg. Kontinuerliga aktiviteter som sträcker sig genom centrum, så som exempelvis skidåkning vintertid, efterfrågas för att få mer människor i omlopp och på så sätt skapa en tryggare plats. Idag upplevs området öde och platsen inger ett hårt intryck. Mer grönska och bättre skötsel efterfrågas. Trygghetstankar ska finnas med vid tillägg av ny vegetation för att inte riskera att skapa mörka otrygga platser (Gällivare kommun 2012, ss. 3-12).

Vad tar vi med oss vidare?

- Visionen för Nya Gällivare som en arktisk småstad i världsklass som bygger på medborgarnas önskemål.
 - Arktisk: klimatet och naturen och kontrastverkan mellan årstiderna.
 - Småstad: ett större utbud och fler målpunkter i en samlad centrumkärna för ett ökat folkliv.
 - Världsklass: satsa på staden i sig och på denna plats som ett startskott på ett nytt offentligt rum för medborgarna att mötas i och vara stolta över.
- Gällivares platsspecifika kärnvärden: Det subarktiska klimatet. Snö. Sol. Norrsken. Vatten. Natur. Fjäll. Älv. Tydlig stadsplan. Dundret. Kultur. Vintersport. Handel. Aktiviteter. Gruvning. Näringsliv.
- Fotgängare, cyklist, skidåkare och spark ska prioriteras i staden. Därefter kollektivtrafik.
- Vikten av att ha en stark symbol för staden och lyfta fram det som människorna som bor där är stolta över. Än bättre är det om detta också kan fungera som ett samlat varumärke för att sätta staden/kommunen på kartan.
- Öka tryggheten på platsen genom belysning och fler människor i rörelse under hela dygnet. Öka attraktiviteten i stadskärnan och skapa livfulla fasader under hela dygnet/året.
- Lokalt dagvattenomhändertagande och gröna kilar.
- Minska barriärer och förbättra orienterbarheten i staden.

MED HÄNSYN TILL KLIMATET

De långa och ofta stränga vintrarna med stora mängder snö gör klimatet till en särskilt viktig faktor att ta hänsyn till i arbetet med den nya gestaltningen av Vassara torg och park. Ett bra mikroklimat är en förutsättning för att lyckas skapa ett ökat folkliv på platsen. Klimatet och skillnaderna i ljus skapar stora kontraster över året. Detta ger platsen en extra spänning som kan utnyttjas i ett gestaltungsarbete.

Rådande klimatförhållanden

Gällivare är en inlandskommun som har en stark prägel av fjällskapet, särskilt i de nordvästra delarna. Kommunens storlek och de betydande skillnaderna i topografi medför också stora skillnader i klimat (Länsstyrelsen 2013, s. 8). Centrala Gällivare har på grund av läget i Vassara älvens dalgång låga vintertemperaturer. I hela kommunen märks årstiderna tydligt och trots det nordliga läget är somrarna förhållandevis varma. Högsta och lägsta dygnstemperatur ligger kring 21, respektive -32 grader. Perioden 2000-2010 var årsmedeltemperaturen för staden +0,2 grader (Länsstyrelsen 2013, ss. 8-9).

Vintern är skymningsljusets tid och sommaren är midnattssolens. Under klara nätter lyser norrskenet upp himlen med starka färger. Sommarhalvårets många soltimmar har en positiv inverkan på lokalklimat och växtlighet. Gällivare har midnattssol cirka 40 dygn om året. Vegetationsperiodens längd, antalet dagar per år med en dygnstemperatur som överstiger +5 grader, varierar från 80-140 dagar (Länsstyrelsen 2013, s. 9). Det stora spannet beror av när den första nattfrosten kommer om hösten och hur långt in på våren som snötäcket ligger kvar. Det kan vara stora variationer från år till år, något som bekräftas av Annika Keisu Lampinen¹, enhetschef på gata/parkenheten vid Gällivare kommun. Våren 2013 varade i 7 dagar, innan vinter gick över till sommar¹. Gällivare centrala delar påverkas under vinterhalvåret betydande av skuggning från fjället Dundret (Gällivare kommun 2013a, s. 76).

Den totala årsnederbörden fluktuerar från år till år inom ett spann på 450-1500 mm. Av denna årsnederbörd faller cirka 50 procent som snö och markerna förblir snötäckta ungefär 200 dygn per år (Länsstyrelsen 2013, s. 8).

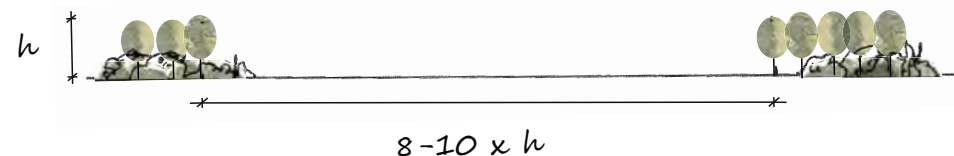
I Gällivare är det växtzon 8 vilket kräver ett växtmaterial med en betydande härdighet¹. Västlig vind är den dominerande vindriktningen och vindar direkt från väster motsvarar dryga 25 procent av registrerade vindriktningar (Alexandersson 2006, s.12).

Gestalta med klimatet

Skapa bra lokalklimat

För att kunna skapa ett bättre lokalklimat är det viktigt att ta hänsyn till den rådande vindriktningen och skapa läskydd där det behövs. På platser som är gestaltade som uppehållszoner så som uteserveringar, allmänna sittplatser och lekplatser är lä viktigt för att platserna ska användas. Skugga och lä ger i allmänhet ett behagligare termiskt klimat än sol och vind (Glaumann & Westerberg 1988, s. 30).

Läskydd kan skapas med hjälp av bland annat höjdskillnader i terrängen och läplanteringar (Glaumann & Westerberg 1988, s. 126). Syftet med ett läskydd är ofta att minska både vindhastighet och turbulens. Olika vindskydd är olika effektiva i dessa två avseenden. Ett perforerat vindskydd, så som en plantering, är mer effektivt mot turbulens. Vindreduktionen blir däremot mindre än för ett tätt skydd, men läområdet som bildas bakom skyddet sträcker sig längre (Glaumann & Westerberg 1988, s. 126).

Avståndet mellan läplanteringar påverkar den sammanlagda vindreduktionen på platsen. Ett avstånd som mäter 8-10 gånger höjden på planteringen och har en genomsläpplighet motsvarande 35-50 % är en effektiv kombination när syftet är att ge en allmän vindreduktion över en större yta (Glaumann & Westerberg 1988, s. 28, s.133). Denna genomsläpplighet kan liknas med en rad med björkar i sommarskrud. Läplanteringarna består företrädesvis av trädrader som uppvuxna förväntas ha en höjd på 5-15 meter (Glaumann & Westerberg 1988, s. 28). Detta innebär att om de valda träden har en sluthöjd på 5 meter kan måttet mellan raderna vara 40-50 meter.

Dåligt

Bra

Bäst

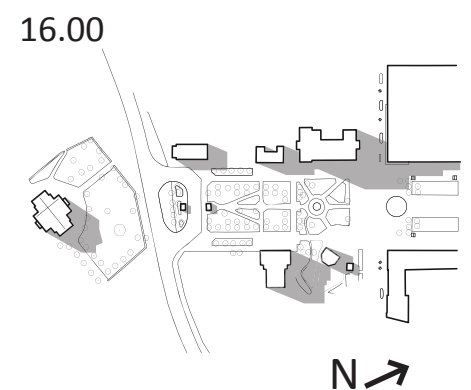
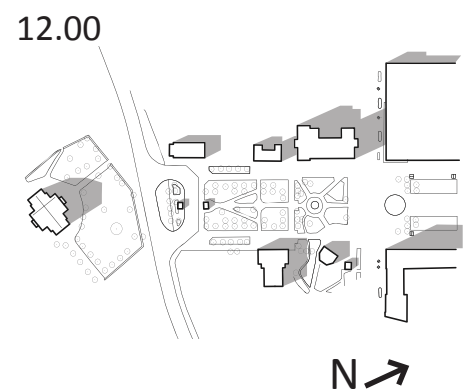
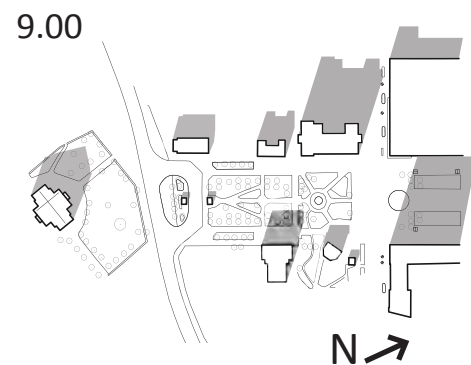
Planteringarnas inbördes uppbyggnad påverkar luftströmmen (Glaumann & Westerberg 1988, s. 28). Här visas tre exempel på planteringar som på grund av sin respektive uppbyggnad fungerar olika bra som läplantering.

Ny bebyggelse

I och med samhällsomvandlingen och den planerade förtätningen av centrum kan det antas att det kommer exploateras på de obebbyggda tomterna och parkeringsytan som ligger i direkt anslutning till Vassara torg och park. En sådan exploatering kommer att påverka lokalklimatet på platsen och placering och utformning av dessa byggnader är därför viktigt att tänka på. Då den härskande vindriktningen på platsen är västlig kommer ny bebyggelse på dagens parkering, mellan grillen och den gamla brandstationen, ha störst påverkan på platsens lokalklimat.

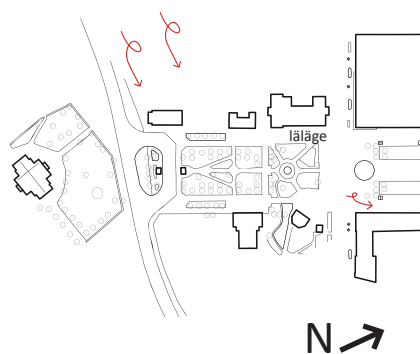
Vid tillägg av byggnader i en befintlig struktur bör byggnader som är högre än de i omgivningen undvikas. En olämplig placering och utformning medför vindproblem vid marknivå, även på mindre blåsiga platser (Glaumann & Westerberg 1988, s. 9). I dag märks detta på torgytan invid punkthusets fasad. Detta är den plats som är mest utsatt för vindturbulens inom vårt projektområde¹. Byggnader som ligger intill varandra ska alltså vara jämnhöga och kvarteren så slutna som möjligt. En gård planterad med enstaka träd och där gårdsbredden utgör måttet av 5-8 hushöjder ger i allmänhet goda sol- och ljusförhållanden samt låga vindhastigheter (Glaumann & Westerberg 1988, s. 27).

¹ Annika Keisu Lampinen enhetschef på gata/parkenheten vid Gällivare kommun, samtal den 7 september 2013.

De tre kartorna till vänster visar hur skuggorna faller från byggnaderna som idag omger platsen under tre olika klockslag vid vår och höstdagjämning.

Kartan nedan visar den härskande vindriktningen och det område av platsen som idag är mest utsatt för vind.

Vinteraspekter

Idag körs mycket av snön bort från torget och parken men det finns också plats för snöupplag framför dagens scen. Det finns önskemål från kommunen att en plats för detta ska finnas kvar men placeringen kan ändras, förutsatt att det är en lättåtkomlig plats¹. Snöupplag i skuggiga lägen intill byggnader bör undvikas då det ger ett kallt och fuktigt lokalklimat under vårvintern (Glaumann & Westerberg 1988, s. 16). En strategisk placering av snöupplag intill en damm eller större planteringsytor gör att smältvatten kan samlas upp och tas om hand lokalt.

Förutom att skapa ett gynnsammare mikroklimat kan rätt placering av läskydd också underlätta vid snöröjning då man med hjälp av läskydd kan styra vart det blir drivbildningar (Glaumann & Westerberg 1988, s. 9). På samma sätt kan man också arbeta för att placera snön där man vill ha den. En sluttning som är tänkt som pulkabacke kan få extra snö om man beaktar vindriktningen i planeringen av backens läge.

Genom att undvika att placera entréer i läzoner sparar man också in tid på snöröjningsarbete (Glaumann & Westerberg 1988, s. 9). Nackdelen med en sådan placering är att en entré i ett blåsigt läge kan upplevas ogästvänlig. Gator och gångvägar som är tänkta att användas även vintertid måste anpassas efter de maskiner som idag används för snöröjning. Gångvägar som skall snöröjas bör därför ha en bredd på minst tre meter¹.

Det finns en positiv inställning till att arbeta med aktiviteter i form av snö- och isinstallationer bland kommunens personal som arbetar med drift och underhåll¹. Det är något som förekommit tidigare under vintersäsongerna och något som även omtalas som positiva inslag i en av centrumutvecklingsplanerna som tagits fram av kommunen. Här lyfts snön fram som en resurs som bör utnyttjas för både praktiska och konstnärliga ändamål. Snön kan packas och modelleras till väggar och sittplatser men också gjutas till "snis", för att kunna åstadkomma konstruktioner liknande is-hotellet i Jukkasjärvi. Vassara torg omtalas i detta dokument som en bra plats för snöupplag som kan fungera som lekmiljöer för barn och unga vuxna samt för att stärka bilden av Gällivare som vinterstad (Gällivare kommun 2013c, ss. 50-51).

Gällivare Bildarkiv, bildnr: 2001-4505-5

Kreativa snöformationer på Vassara torg. En medveten placering av snöupplag och snökreationer förändrar också rumsligheterna på platsen.

Vad tar vi med oss vidare?

- Ta vara på sollägen och skapa läskydd för ett bra mikroklimat.
- Genom att medvetet arbeta med läskydd kan också lägen för drivbildningar påverkas vilket i sin tur kan utnyttjas i gestaltningen för att underlätta för snöröjning.
- Eventuell ny bebyggelse ska ha samma höjd som närliggande befintlig.
- Plats måste ges åt snöupplag och gatubredder bör anpassas efter de maskiner som används vid snöröjning.
- Utnyttja kontrasterna mellan årstiderna och lyfta fram det som en kvalité.
- Ta vara på snön under vintern i praktiska och kreativa installationer för att skapa mötesplatser och stärka bilden av Gällivare som en vinterstad.

¹ Annika Keisu Lampinen enhetschef på gata/parkenheten vid Gällivare kommun, samtal den 7 september 2013.

PLATSBESÖK

Platsbesöket redovisas här i två delar. Första delen behandlar hur platsen förhåller sig till den omgivande stadskärnan och den andra delen beskriver våra intryck från Vassara torg och park.

VASSARA TORG & PARK I STADEN

För att Vassara torg och park ska fungera som en central samlingsplats för Gällivare krävs det en tydligare koppling mellan platsen och den övriga staden, dess målpunkter och funktioner. Stora delar av staden har idag ett likartat uttryck vilket försvårar orienterbarheten. Utifrån de iakttagelser vi gjort under platsbesök har vi här samlat information kring detta.

Stationsområdet

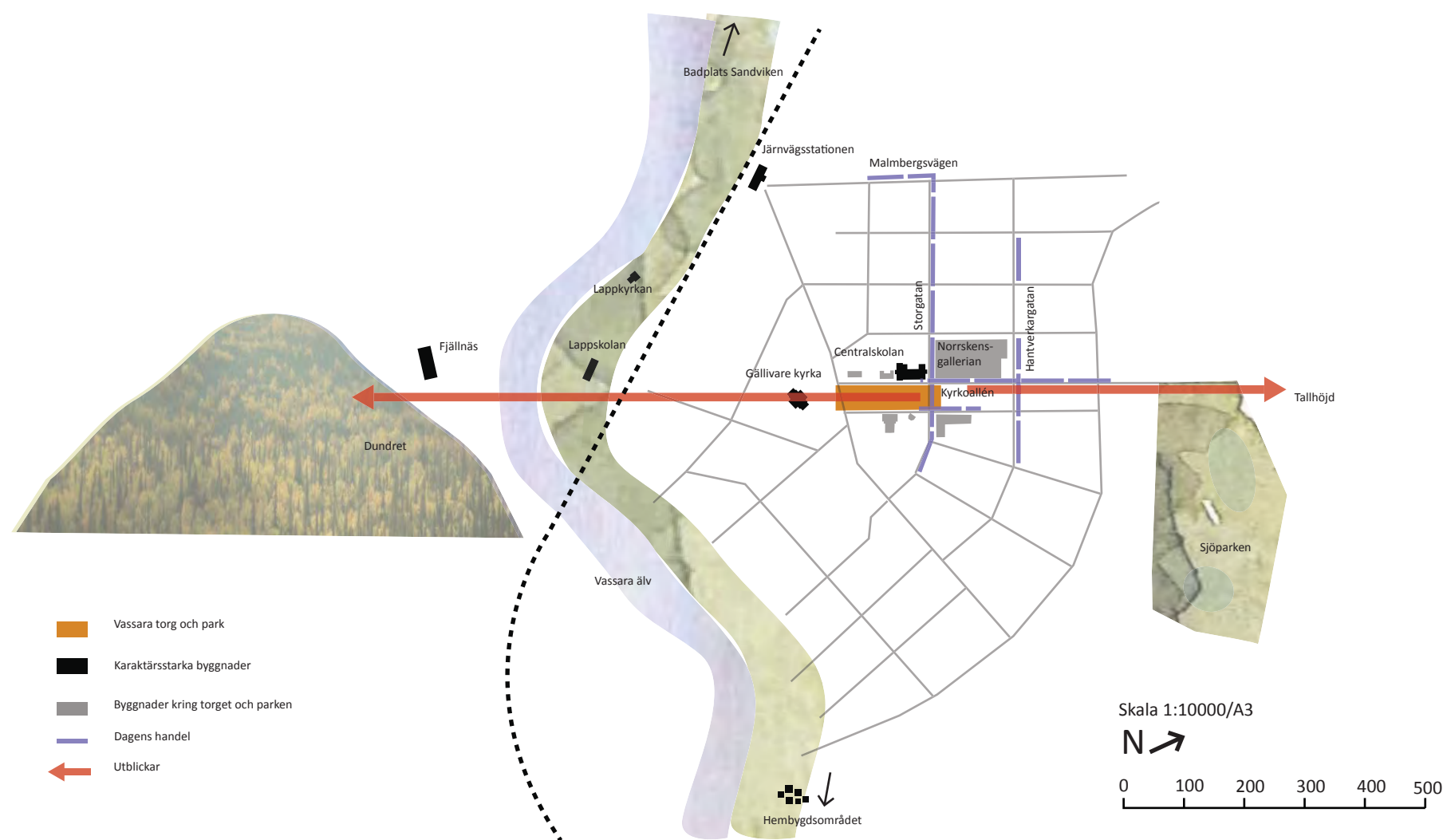
Stationsområdet och Vassara torg har idag ingen tydlig koppling vilket försämrar orienterbarheten i staden, särskilt för en förstagångsbesökare. På andra sidan järnvägen finns älven och ett populärt promenad- och skidstråk. Hit kan man ta sig från stationen via en gångbro över spårområdet.

Vassara älv och Sjöparken

I och med samhällsomvandlingen försvinner en del av dagens grönytor och detta gör att Sjöparken och rekreationsområdet kring älven får ett än större värde i det framtida Gällivare. När staden förtätas blir det viktigt att ta tillvara, förstärka och koppla samman dessa gröna miljöer.

Från torget och parken är det bara 100 meter ner till Vassara älv. Denna närhet till naturen är inget man märker av när man idag befinner sig på platsen. Det omgivande landskapets närvaro utgörs endast av en visuell koppling till Dundret i söder och en tallhöjd i norr. Längs med älven kan man ta sig vidare ut till badet vid Sandviken. Kring älvområdet finns också mycket av det historiska Gällivare representerat. Här finns Lappkyrkan, Lappskolan och Hembygdsområdet.

Torget och Storgatan sett från den östra entrén längs Storgatan.

Handel

I dagens Gällivare finns ingen riktig kärna i centrumhandeln. Handeln är i störst utsträckning lokaliserad i västlig och nordvästlig riktning från torget, längs Malmbergsvägen, Hantverkargatan, Storgatan och Västra Kyrkoallén. Dagens mest aktiva handelsmål i direkt anslutning till torget är Norrskensgallerian. Handeln i centrum är också utsatt för konkurrens från ett externt köpcentrum.

Karaktärsstarka byggnader i staden

Järnvägsstationen, Gällivare kyrka, Centralskolan och träslottet Fjällnäs är byggnader med stark karaktär som har en positiv inverkan på stadsbilden. Kyrkan är en viktig historisk byggnad som också förenklar orienterbarheten i centrum. Lappkyrkan, Lappsolan och Hembygdsområdet vid älven är som tidigare nämnts en viktig del av Gällivares historia och har därför också ett särskilt värde.

Karaktärsstarka byggnader i staden

Lappkyrkan, Gällivares första kyrka.

Lappsolan, den första skolan.

Järnvägsstationen.

Träslottet Fjällnäs.

Programpunkter

- Förtydliga kopplingen mellan platsen och Järnvägsstationen
- Ta vara på och stärka de visuella kopplingarna till det omgivande landskapet.
- Skapa gröna länkar mellan Sjöparken, Vassara torg och park samt området kring älven.
- Bind samman det historiska Gällivare kring älven med dagens centrum som har sin kärna i Vassara torg och park.
- Stärk torgets betydelse som ett handelscentrum för staden.

VASSARA TORG & PARK

På detta uppslag sammanfattas resultatet av inventerings- och analysarbetet som genomfördes under platsbesöket. Arbetet utfördes strukturerat utifrån ett inventeringsprotokoll men också mer fritt där spontana intryck noterades. Vi observerade också hur människor använde platsen och pratade med Gällivarebor.

Gällivare kyrka ligger mitt för Vassara park, på andra sidan Lasarettsgatan. Kyrkan upprättades 1882 (Forsström & Strand 1977, s. 26).

Scenen på torget som används vid evenemang.

M D's grill ligger i hörnet där Vassara park möter Lasarettsgatan. Här med busshållplatsen i förgrunden.

Gamla brandstationen är idag ett museum.

Punkthuset i torgets östra hörn.

Grönskolan byggdes 1905 och lokalerna används idag av Pensionärernas riksorganisation, PRO¹.

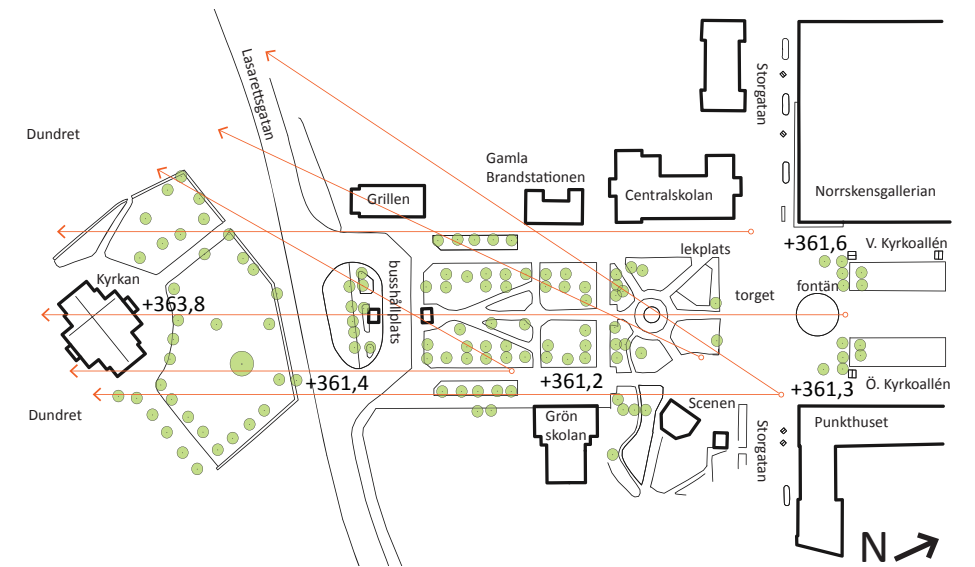

Centralskolan används idag som turistbyrå och museum och i källaren finns även ett café. Byggnaden är från 1914¹.

Norrskensgallerian är den mest aktiva handelspunkten i direkt anslutning till torget. Här finns det några klädfaffärer, apotek, blomaffär, café och mataffär som nästan alla bara har entréer inåt gallerian.

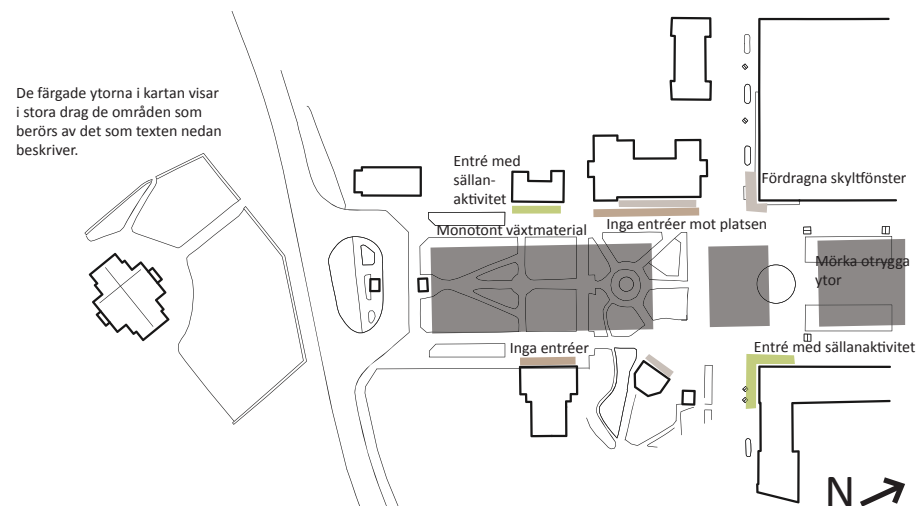
Byggnader, vegetation, höjder och siktlinjer

I kartan ovan visas placeringen av byggnaderna som omger platsen och dagens högre vegetation som med ett fåtal undantag utgörs av björk. De orangea pilarna visar de siktlinjer mot Dundret som vi ser som särskilt viktiga och där sikten mot fjället har goda förutsättningar att förbättras. De platser vi valt är torgets entréer från Storgatan och invid entrén till den nya gallerian samt ett par platser i parken. I dagsläget gör placeringen av den högre vegetationen att en stor del av vyn mot fjället skymms. Det finns idag inga betydande höjdskillnader på platsen. Alla gator som syns på planen ovan är gågator, med undantag för Lasarettsgatan som är en större genomfartsgata.

¹ Leif Pääjärvi bildarkivarie Gällivare Bildarkiv, mailkontakt den 2 januari 2014.

Platsen som mötesplats idag

Inventering

- Oanvända, fördragna skyltfönster och igenbomrad scen.
- Slutna fasader, få entréer ut mot platsen – få målpunkter kring torget och parken.
- Monotont växtmaterial med få mellannivåer.
- Eftersatt skötsel/slitet.
- Dålig belysning.

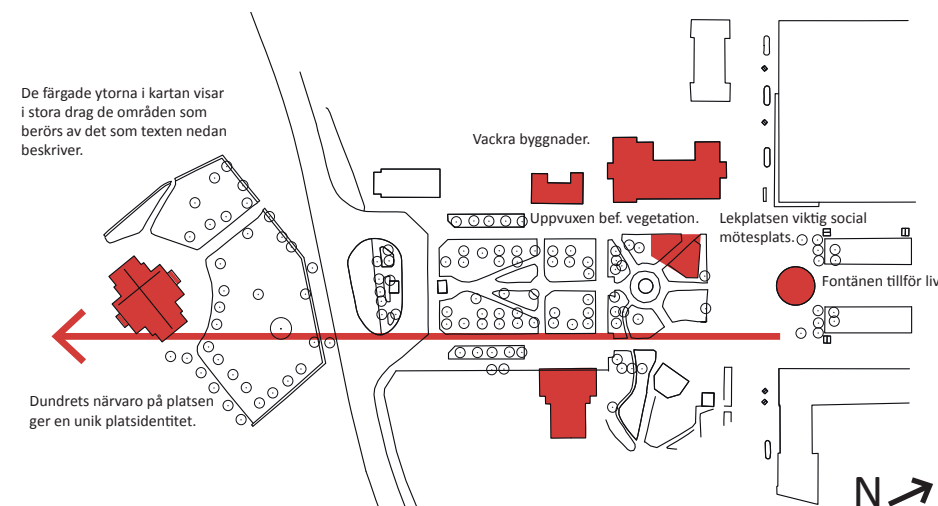
Analys

- Bristen på entréer, intresseväckande skyltning och målpunkter gör att platsen är relativt folktom.
- Den monotona utemiljön och den eftersatta skötseln bidrar till ett tråkigt och ointressant uttryck. Platsen känns inte omhändertagen.
- Dålig belysning gör att platsen känns otrygg och ogästvänlig kvälls- och nattetid.

Programpunkter

- Skapa målpunkter.
- Entréer mot gatan och aktivitet i bottenplan.
- Blandad bebyggelse och funktioner.
- En mer mångfasetterad utemiljö med en större variation.
- Bättre belysning för en tryggare plats.
- Ge förutsättningar för en bättre omhändertagen plats.

Platsens styrkor

Inventering

- Utsikten mot dundret och kyrkan.
- De vackra husen av äldre karaktär – Centralskolan, Grönskolan, gamla brandstationen och kyrkan.
- Platsens läge i staden – centralt och nära till det mesta.
- Lekparken fungerar som en social mötesplats.
- Fontänen är populär. Vatten tillför liv genom bl.a. ljud.
- Vissa befintliga träd.

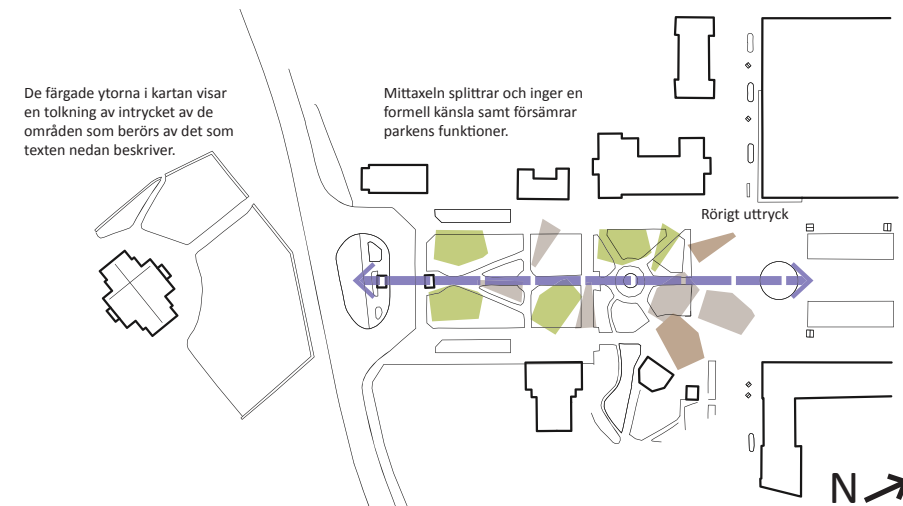
Analys

- Dundret ger en kontakt till det omgivande landskapet och talar om var i landet man befinner sig, men utsikten är idag till stor del skyddad av högre vegetation.
- De vackra äldre byggnaderna skulle kunna lyftas fram mer.
- Platsens läge ger goda förutsättningar att fungera som centrum.
- Lekplatsen och vatten ger liv åt platsen och bör finnas kvar.

Programpunkter

- Öppna upp mer mot Dundret och förstärka kopplingen till landskapet.
- Låta kyrkan fungera som avslut på parken och entrémarkör i söder.
- Lyfta fram de vackra fasaderna i den äldre bebyggelsen i gestaltningen.
- Skapa en samlingsplats i centrum och arbeta med kopplingar till den övriga staden.
- Lekplats och vatten ska finnas kvar eftersom de är omtyckta inslag idag.
- Vissa befintliga träd ska behållas eftersom de skapar rumsligheter redan från början.

Platsens helhetsuttryck

Inventering

- I dagens gestaltning finns många olika markmaterial, belysningsarmaturer, bänkar och annan utrustning vilket ger många olika form- och materialmöten.
- Formell mittaxel.
- Uppdelade ytor och otydligt rum.

Analys

- De många olika materialerna och de konstiga mötena gör att platsen känns rörig och detta försämrar i sin tur orienterbarheten.
- Dagens gestaltning med den formella mittaxeln splittrar ytan ytterligare, detta särskilt i parkdelen.
- Gräsytor som finns är små och inbjuder inte till spontan lek eller andra aktiviteter som vi förknippar med att vilja vara i parken.
- Avsaknad av "väggar" gör att platsens början och slut blir svårt att definiera.

Programpunkter

- Skapa en helhet.
- Arbeta medvetet med mötet mellan torget och parken.
- Ta hand om entréerna till platsen.
- Arbeta fram tydliga rumsligheter och skapa generösa mångflexibla ytor som kan ge plats åt ett större nyttjande av både park och torg.
- Definiera platsen genom att rama in den med fasader.
- Arbeta med medvetna materialval och ett genomtänkt formspråk.

SAMMANSTÄLLNING

Den information som vi fått fram genom litteraturstudier och under platsbesök sammanställs i detta avsnitt till ett gestaltningsprogram. Detta program berättar vad det slutliga förslaget ska innehålla. En viktig del av vårt arbete är att identifiera Gällivares kännetecken och välja ut de som ska ligga till grund för den fortsatta gestaltningen av platsen. Våra slutsatser och val kring detta finns också beskrivna här.

Landskapsarkitekten Martin Rein-Cano var med i projektteamet som gestaltade Superkilen i Köpenhamn, ett av de projekt som vi använt som inspirationskälla i vårt arbete. I skapandet av Superkilen arbetade de konceptuellt med utgångspunkt i platsens kännetecken.

Martin¹ beskriver arbetet med en platsspecifik gestaltning på ett sätt som passar in på hur vi har tänkt under vårt arbete med Vassara torg och park. Han liknar landskapsarkitekten vid en läkare som har i uppgift att ställa rätt diagnos för att kunna ge den rätta behandlingen. Istället för att generalisera platser så bygger god design på att kärnan i varje projekt fångas upp menar Martin. Gestaltaren måste kunna tolka den aktuella platsens symptom och behandla dem på ett platsspecifikt sätt.

Den vintervita snön gnistrar i kapp med fyrverkeriernas färgsprak. En nyårsnatt som sammanfattar året. På dessa sidor sammanställs programmet.

¹ Martin Rein-Cano landskapsarkitekt Topotek 1, föreläsning 2012-10-18.

VAD KÄNNETECKNAR GÄLLIVARE?

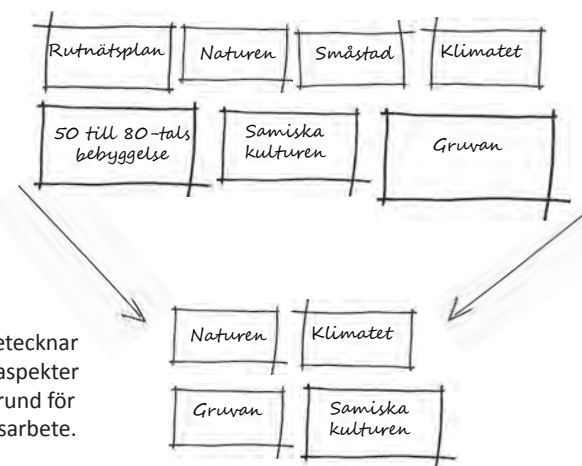
De kännetecken som valts ut för att representera Gällivare i gestaltningen är naturen, klimatet, gruvnäringen och den samiska kulturen. Nedan beskrivs varför dessa valts ut och varför andra valts bort.

Kontrasten är stor mellan Gällivare stadskärna och det omkringliggande landskapet. Trots närheten till Dundret och Vassara älv känns stadskärnan frånkopplad naturen och landskapet. Naturen och klimatet har en stor betydelse för människorna som bor här och det finns också en önskan hos kommunen att profilera sig med dessa platsspecifika värden i det Nya Gällivare. Vintersport, fjäll, norrsken och midnattssol är några exempel.

Kommunens vision "En arktisk småstad i världsklass" lyfter fram klimatet och det positiva med att bo i en mindre stad, där det är nära till allt och alla. Visionens världsklass syftar också till att arbetet med samhällsomvandlingen ska resultera i världsklassiga boende- och vistelsemiljöer i staden. Här lyfter kommunen också fram det som redan finns av världsklass; natur och kultur klassad som världsarv och en världsledande gruvindustri.

Gruvan har historiskt sett varit viktig för kommunen och är även idag Gällivares stora basnäring. Gruvbrytningen påverkar landskapet och människorna och sätter sin prägel på orten. I Malmberget tvingas människor lämna sina hem för att marken under samhället är perforerad av gruvgångar. För samma människor har gruvan i stor utsträckning varit en förutsättning till försörjning.

Den samiska kulturen är en viktig del av Gällivares historia. Samerna och deras förfäder har levt på platsen i årtusenden och den samiska kulturen och levnadssättet med renskötsel präglar landskapsbilden även idag.

Från det som kännetecknar Gällivare väljs fyra aspekter ut för att ligga till grund för fortsatt gestaltningsarbete.

Gällivare kännetecknas även av en tydlig rutnätsplan och en bebyggelse som till största delen tillkommit under 50 till 80-tal. Gällivare är också en småstad i glesbygd. Dessa kännetecken är lika påtagliga som de fyra vi valt ut men då de förekommer i många städer runtom i landet så anser vi dem inte lika utmärkande för just Gällivare. De kännetecken som vi valt ut är också de som vi sett som de med störst potential att fungera som inspirationskällor för gestaltningsarbetet. I valet har vi också vägt in kommunens arbete och medborgarnas åsikter. För att gestaltningen ska svara mot frågeställningen måste kännetecknen få ett konkret uttryck i förslaget och därför är de en del av vårt gestaltningsprogram som redovisas nedan.

GESTALTNINGSPROGRAM

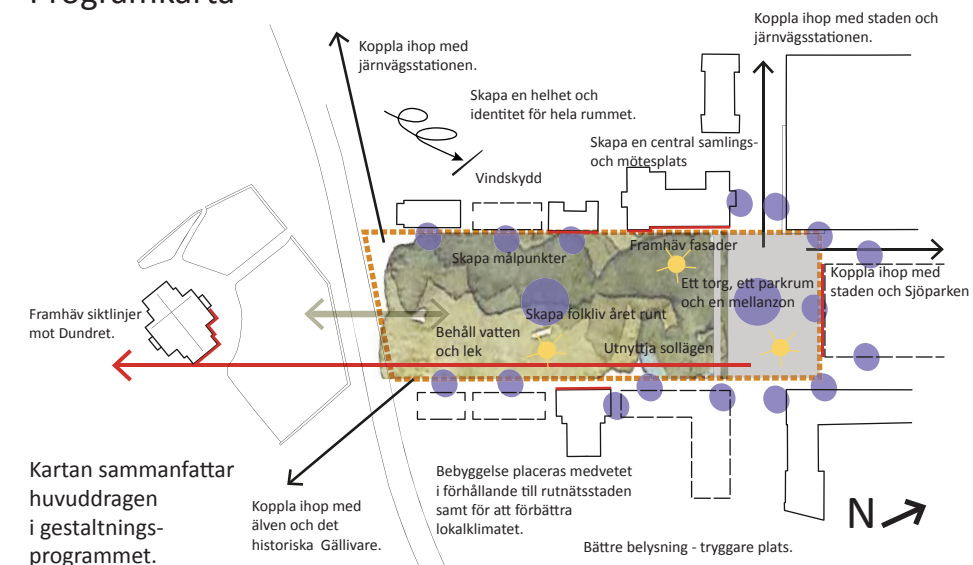
Staden och platsen

- Ta med medborgarnas åsikter om vad som är unikt för Gällivare och hur de vill ha sin framtida stad. Arbeta i samklang med visionen.
- Skapa en symbol för staden och lyft fram det som människorna som bor där är stolta över. Arbeta för att detta ska kunna fungera som ett samlat varumärke för att sätta staden/kommunen på kartan.
- Stärk torgets betydelse som ett samlande centrum.
- Skapa kopplingar till viktiga målpunkter i staden för att ge platsen en mer central roll samt för att förbättra orienterbarheten. Förstärk gröna länkar.
- Öka attraktiviteten i stadskärnan genom blandad bebyggelse och funktioner. Skapa livfulla fasader under hela dygnet/året med entréer utåt och väl utnyttjade skyltfönster.
- Ett medvetet förhållningssätt till Gällivare som en småstad i glesbygd och den tydliga rutnätsplanen.
- Fotgängare, cyklister, skidåkare och spark som transportmedel ska prioriteras i staden. Därefter kollektivtrafik.

Platsen

- Lyft fram de fyra kännetecknen: naturen, klimatet, gruvan och den samiska kulturen.
- Ett medvetet förhållningssätt till platsens historia och dagens utformning.

Programkarta

- Ta vara på den historiska aspekten med en centralaxel från kyrkan och låt den nya byggnaden som uppförs i axeln samspela med kyrkan.
- Ge platsen en helhet. Arbeta med ett hårdgjort torgrum och ett grönt parkrum samt mötet mellan dessa två. Länka samman parken till det gröna kring kyrkan och låt kyrkan fungera som avslut på parken och entrémarkör i söder.
- Parken och torget ska fungera som målpunkt i sig själv genom en gestaltning som lockar alla målgupper.
- Ta vara på och stärka de visuella kopplingarna till det omgivande landskapet. Öppna upp mer mot Dundret.
- Definiera platsen genom att rama in den med bebyggelse och lyft fram fasaderna på de vackra äldre husen som omger platsen idag.
- Arbeta mot ett lokalt dagvattenomhändertagande och behåll vissa befintliga träd.
- Skapa en mer mångfasetterad utemiljö med en större variation, tydliga rumsligheter och flexibla ytor. Entréerna ska inbjuda till platsen.
- Öka tryggheten på platsen genom belysning.
- Ta vara på sollägen och skapa läskydd för ett bra lokalklimat.
- Ta hänsyn till skötsel- och snöröjningsaspekter.
- Utnyttja kontrasterna mellan årstiderna och lyft fram dem som en kvalitet.
- Arbeta medvetet med materialval och ett genomtänkt formspråk som återspeglar den nya gestaltningens koncept för ett samlat helhetsintryck.
- Lekplats och inslag av vatten ska finnas kvar fast i en ny tappning.

GESTALTNINGEN

Genom gestaltningen får programmet ett konkret uttryck på platsen. För att nå fram till gestaltningsförslaget är det många överväganden och beslut som påverkar den slutliga utformningen. Frågeställningen och syftet har varit ledande i dessa val. Här motiverar vi hur konceptet och den fortsatta gestaltningen formades fram. Avslutningsvis redovisas andra projekt som har inspirerat oss i våra gestaltningsval.

DUNDRET SOM KONCEPT

Med utgångspunkt i syftet med examensarbetet arbetade vi för att hitta ett samlande koncept för de fyra kännetecknen: naturen, klimatet, gruvan och den samiska kulturen. Då syftet var att göra en gestaltning som både lyfter fram kvalitéer knutna till platsen och till det som kännetecknar Gällivare landade konceptet slutligen i Dundret. Fjället är en platsspecifik kvalité som även kan ses som en samlande komponent för de utvalda kännetecknen, som alla fyra är en del av landskapet.

Idag är kommunens varumärken Dundret, Gällivare och Malmberget. I och med samhällsomvandlingen och rivningen av Malmberget kan man anta att Malmbergets status som varumärke kommer att tonas ned. Genom en omgestaltning av Vassara torg och park där Dundret får ta plats knyts de två återstående varumärkena Dundret och Gällivare starkare till varandra. Ett mer samlat varumärke är också något som har efterfrågats av kommunen i och med samhällsomvandlingen.

Konceptet förankras på platsen

För att tydliggöra Dundrets närvaro vid Vassara torg och park har vi huvudsakligen arbetat med två övergripande principer. Det ena är att låna in landskapet till platsen genom att förstärka utblicken mot fjället. Det andra är att material, former och mönster från kännetecknen abstraheras och kommer till uttryck på platsen.

För att framhäva vyn mot Dundret har vi arbetat på flera sätt. I kvarteren runt platsen föreslås en förtätning med ny bebyggelse som placeras efter

Utblicken mot Dundret ger ett starkt första intryck när man kommer till platsen och gör att man känner var i landet man befinner sig. För att lyfta fram det som kännetecknar Gällivare har vi valt Dundret som koncept.

dagens kvartersstruktur. Platsen ramas in och får på så sätt en tydligare riktning mot fjället. Vi har också arbetat med flaklika uppskjutande ytor som med sin form och lutning leder besökarens blick mot vyn. Trädgrupper används för att sluta till vyn på vissa platser och för att på så sätt förstärka effekten av utblicken på andra platser. Under vintern placeras snön i högar som förstärker siktlinjerna. Markmaterialet på torgytan ger upphov till ett utdraget rektangulärt mönster i samma riktning som resten av rummet för att ytterligare leda blicken mot fjället.

Med Dundret som en lokal representant för regionens fjällandskap blir detta ytterligare en dimension på konceptet. Landskapet kring Gällivare rymmer många aspekter. Det är en produkt och en plats formad av bland annat kultur, klimat, natur och råvaruutvinning. Genom att välja material, former och mönster inspirerade från de valda kännetecknen förankras konceptet på platsen. Material som används i gestaltningen är sten, trä och järn, samt växtmaterial utvalt med inspiration från den lokala floran. Samiska mönster från hantverk återfinns i vissa detaljer på platsen. Genom att arbeta med samma gestaltningskoncept för hela platsen ges ett samlat helhetsintryck.

FÖRSLAGET FORMAS VIDARE

Förutom konceptet påverkas och styrs gestaltningen av många andra faktorer och här beskrivs hur vi har arbetat med dessa. Konceptet finns till viss del med som vägledning även här.

Formspråk

Gestaltningens formspråk har tagits fram utifrån flera ställningstaganden. Gällivares likartade bebyggelse och stadsstruktur gör staden svårorienterad. Vassara torg och park är en del av stadens centrala mittaxel och dagens gestaltning har ett symmetriskt uttryck som följer samma modell som resten av stadens rutnät. Vi ville skapa en central samlingsplats där besökaren upplever att det händer något annat, en plats med en egen karaktär, ett centrum.

Genom förtätningen av kvarteren som omger platsen förstärks rummets rektangulära grundform. Med bara rektangulära räta vinklar blev rummet monotont och monumentalt på ett sätt som vi ville undvika. Snedställda vinklar tillsammans med den räta vinkeln som grundform blev lösningen. Torget och parken har en rektangulär lugn form i ytterkant och inom denna form finns mindre ytor med kantiga och sneda vinklar.

I arbetet med höjdskillnader och formspråk inspirerade bilder på islossning. Isflakens asymmetriska kompositioner med sneda vinklar blev den övergripande form som i förslaget gör att platsen erbjuder något annat än det formella och i resten av staden. Till dessa raka former behövdes en motverkande form för att ge platsen ett mjukare intryck. Runda former har därför varit genomgående i val av växter och möblering. Den runda formen relaterar också till den karaktäristiska formen i den samiska kåtan. Asymmetriskt placerade grupper av träd minskar ytterligare den monumentala känslan på platsen. Genom en medveten placering av dessa har vi också kunnat arbeta med att lyfta fram de siktlinjer mot Dundret som vi ansett mest värdefulla.

Platsens styrkor och kopplingen till staden

För att gestaltningen ska svara mot arbetets syfte ska den lyfta fram platsens kvalitéer. Dundret, som vi ser som platsens största kvalité, förtydligas genom konceptet. De vackra fasaderna på den äldre bebyggelsen förstärks genom belysning och vattenspeglning. Platsens befintliga vegetation utnyttjas i den nya gestaltningen genom att utvalda träd behålls för att skapa rumsligheter redan från början. Lekplatsen är en viktig social mötesplats och funktionen finns kvar men får ett nytt läge för att inte ligga i direkt anslutning till torget samt för att Centralskolans fasad ska komma till sin rätt. Fontänen på torget är populär idag och inslag av vatten finns även i det nya förslaget. Det centrala läget i staden är också en styrka och genom att länka samman platsen med andra viktiga målpunkter blir Vassara torg och park en central samlingsplats.

Förutsättningar för folkliv

För att Vassars torg och park ska fungera som central samlingsplats i staden krävs att användarvänligheten av platsen förbättras. Dagens gestaltning av parken har många uppdelade ytor och är till största del en plats som människor passerar på väg mot ett annat mål. I förslaget skapas rumsligheter av olika storlek och med skilda funktioner för att ge en bredd och en variation. Delar av parken har en mer programmerad användning medan andra medvetet har lämnats öppna för att kunna fungera för olika typer av aktivitet. Flexibla ytor som samtidigt används på flera olika sätt ger förutsättningar för möten mellan människor i olika åldrar. Dessa ytor ger också en större möjlighet till olika användning under alla årstider.

För att platsen ska vara attraktiv året runt och under dygnets alla timmar är det viktigt att den känns trygg att vistas på. För att skapa en sådan plats har vi bland annat arbetat med att förbättra belysningen av platsen för att på så sätt ge förutsättningar för ett utökat utbud och fler målpunkter.

Ny bebyggelse med entréer mot torget och med aktiviteter och handel i bottenplan ger mer liv och rörelse till platsen. Fler entréer utåt även till befintliga byggnader skulle också ha en positiv inverkan på torgets och gaturummens användning. Vassara torgs ställning som handelsplats stärks genom att handeln i huvudsak koncentreras till västra delen av Storgatan och Västra Kyrkoallén som är de gågator som korsar torgytan.

Klimatet utnyttjas

Ett bra lokalklimat betyder mycket och kan ha stor påverkan på hur välanvänd en plats är. I det nya förslaget har vi arbetat för att utnyttja solen och skapa läskydd. Ett exempel på detta är platsen framför Centralskolan som är solbelyst större delen av dagen och här kommer vinden inte åt. Detta utnyttjas i gestaltningen och platsen erbjuder fast möblering och uteservering på en yta gestaltad med inslag av vatten och planteringar. Här har också sikten lämnats fri mot Dundret. Den nya placeringen för lekplatsen har eftermiddags- och kvällssol.

Vid planering av den nya bebyggelsen kring torget och parken måste det vägas in hur den påverkar av platsens lokalklimat. Val av byggnadskropparnas placering, höjd och takvinklar ska anpassas för att ge goda förutsättningar för solnedstrålning samt för att minimera vindturbulens. I förslaget reduceras också vindpåverkan genom höjdskillnader i terrängen samt med hjälp av planteringar.

Isflakens former och vinklar hjälpte oss under skissarbetet med formspråket och kompositionen av gestaltningen.

Foto: © Tore Hagman

INSPIRATIONSPROJEKT

Under arbetet har vi hämtat inspiration från flera olika platser och projekt. Här presenteras de som varit till störst hjälp för oss under gestaltningsprocessens olika delar. Det handlar bland annat om hur konceptet kan tas fram utifrån en plats ursprungliga identitet och hur naturen kan omformas till något nytt. Andra exempel har också hjälpt oss i arbetet med att förankra konceptet på platsen. Ett flertal projekt har inspirerat oss till mindre detaljlösningar i olika delar av gestaltningen.

Koncept utifrån platsens identitet

Projektet Superkilen i stadsdelen Norrebro i Köpenhamn har inspirerat oss i arbetet med gestaltningskoncept och hur det kan kopplas till den valda platsens kännetecken. I arbetet med Superkilen har gestaltningsteamet uttalat lyft fram delar av platsens befintliga värden och använt detta som huvudidé. Martin Rein-Cano¹, en av landskapsarkitekterna bakom projektet menar att en tydlig idé ger en starkare design som i sin tur ökar chanserna för att projektet och dess gestaltning håller i det långa loppet.

Superkilens kontext skiljer sig annars mycket från vår plats. Kilen som utgörs av ett parkstråk är en del av en stadsdel i en stor stad, medan Vassara torg och park ska fungera som central samlingsplats på en mindre ort. När vi studerade projektet ville vi förstå hur man kan arbeta med platsens kännetecken och inneboende identitet. Genom att välja ett projekt som skiljer sig mycket från vår var det lättare att fokusera på generella tankar kring identitetsskapande och inte fastna i gestaltande detaljlösningar.

Projektteamet som arbetade fram gestaltningsförslaget förstärkte den befintliga identiteten på platsen med utgångspunkt från en medborgardialog. I den mångkulturella stadsdelen Norrebro blev människornas ursprung nyckel till gestaltningskonceptet (Superkilen.dk u.å.a, s. 5). Istället för att ignorera problemen med kulturkrockar har man istället valt att lyfta fram det positiva med det mångkulturella. Detta fick också människorna här att känna en stolthet för sitt ursprung. För att inte riskera att bygga bort befintliga kvalitéer arbetade man här också med att ta reda på vad människorna som bor i området värdesätter med platsen idag. Medborgarnas tankar är något som ofta annars försummas och tappas bort i planeringsfrågor och vid omgestaltning av platser (Superkilen.dk. u.å.a, s. 42). I vårt arbete med Vassara torg och park har vi tänkt på ett liknande sätt och tagit vara på resultatet av kommunens medborgardialog och utefter det valt ett gestaltningskoncept som överensstämmer. På så sätt förstärks det som Gällivareborna är stolta över och ser som det mest positiva med att bo och leva i kommunen.

I arbetet med Superkilen fick medborgarna bidra med olika personliga föremål som på något sätt representerar dem och deras kultur. Tillsammans bildar alla dessa objekt ett lapptäcke som motsvarar stadsdelens mångkulturella karaktär (Cassinelli & Lavarello 2012). För att få de olika föremålen, med vitt skilda utseende och funktion, att fungera tillsammans och ge ett helhetsintryck till platsen arbetade man med en skalförändring av objekten. En överdimensionerad skyltning tagen ur sitt sammanhang överraskar och ger den en annan innebörd. Objektets skala blir då ofta mer uppseendeväckande än objektet i sig¹. I gestaltningen av Vassara torg och park har vi inspirerats av denna tanke och arbetat bland annat med växtmaterial och armaturer som liknar varandra men har helt olika dimensioner.

Superkilen invigdes i juni 2012 och skaparna av parkstråket är ett projektteam med representanter från BIG arkitekter, Topotek 1, Superflex, Lemming & Eriksson och Help kommunikation (Superkilen.dk. u.å.c).

I projektet med Superkilen var konceptet att förstärka stadsdelens mångkulturella identitet. Bilderna visar lekutrustning och annan möblering med inspiration från olika delar av världen som symboler för de människor som bor i området.

¹ Martin Rein-Cano landskapsarkitekt Topotek 1, föreläsning 2012-10-18.

Vinterinspiration

Inspiration till vinterkreativa lösningar har vi fått från flera håll. Många av dem är direkt relaterade till vintern och vinteraktiviteter men vi har också inspirerats av projekt som har andra fokus. Under de mörka vintermånaderna kan ljusinstallationer och olika aktiviteter där snö och is utnyttjas locka människor till platsen. Under denna tid på året är också soliga dagar extra värdefulla och södervända vindskyddade lägen för umgänge och aktivitet är eftertraktade.

Till vänster, "Stranden", en skön plats i solen som påminner om lata sommardagar. I Gällivare är troligen en solig vårvinterdag den mest efterlängtdade. Detta tillägg i Rosenlundsparken, Stockholm, är designad av Tomas Bärnstrand 2008.

I Badhusparken, Östersund, görs mycket för att attrahera besökare. Bilderna nedan visar folkliv i vintersolen. Nivåskillnader skapar en varm vägg där kaffet kan avnjutas och i bilden till höger syns snökreationer, skridskobana, skidspår och grillplatser.

Foto: © Joel V, <https://www.flickr.com/photos/30593471@N04/5564126864/>, (CC BY-NC 2.0)

Tillfälliga konstinstallationer smycker stadsrum och blir än mer framträdande under dygnets mörka timmar med hjälp av effektbelysning. Bilden till höger är från Umeå under invigningen av staden som årets kulturhuvudstad 2014.

På bilden nedan står barnen startklara. Vintersport och andra arrangemang kan ordnas för alla åldrar.

Foto: © Erik Olsson

Foto: © Britt-Marie Sohlström, <https://www.flickr.com/photos/yivas/3356989358/>, (Licens CC BY-NC-ND 2.0)

Lyfta fram det befintliga genom abstraktion

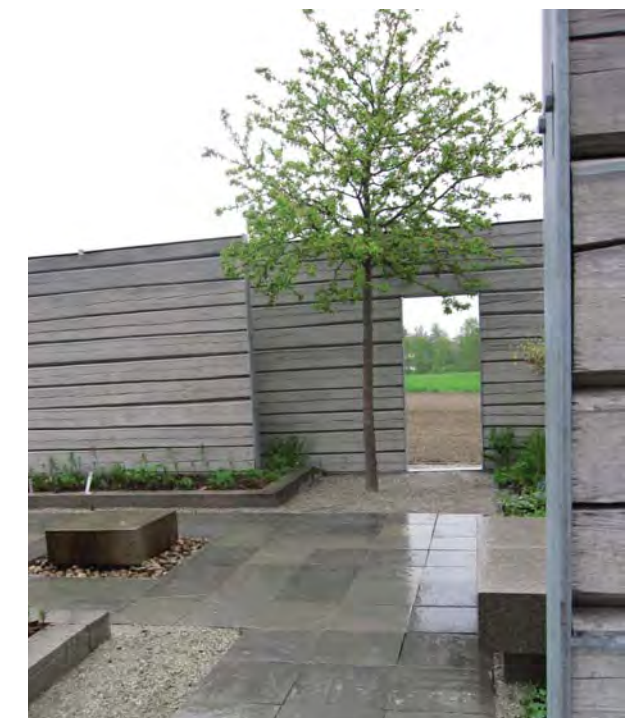
Wij trädgårdar i Ockelbo är ett exempel från svensk glesbygd där de som gestaltat visningsträdgården har utnyttjat det som är utmärkande för regionen. Lars Krantz som tillsammans med Ulf Nordfjell skapat Wij trädgårdar har inspirerats av naturen och kulturen i trakten och omformat den till något nytt. Skogen, myren och de timrade husen abstraherades och de nya skepnaderna gjorde att människor fick upp ögonen för det speciella med sin omgivning¹. Detta synsätt tog vi med oss i arbetet med att lyfta fram Gällivares kännetecken. I den nya gestaltningen av torget och parken kan bland annat flaken ses som stiliserade fjällsidor.

Myren med tallar och ängsull finns med i visningsträdgården.

Tallar har hämtats från det omgivande landskapet för att skapa en allé.

Timrade hus är ett vanligt inslag i landskapsbilden i trakterna kring Ockelbo. Här utnyttjas samma hantverksteknik för att ge väggar till en del av trädgården.

¹ Lars Krantz Wij trädgårdar, guidad tur 2009-05-18.

Låna in landskap

För att förankra konceptet och tydliggöra Dundrets närvaro vid Vassara torg och park inspirerades vi av projekt där gestaltningen är utformad på ett sätt som gör att besökaren riktar uppmärksamheten mot ett landskap som finns utanför platsen. I projekten har man arbetat på olika sätt för att förstärka platsernas koppling till landskapet. Skapade höjdskillnader och ett medvetet val av markmaterial för att skapa en riktning är exempel på detta.

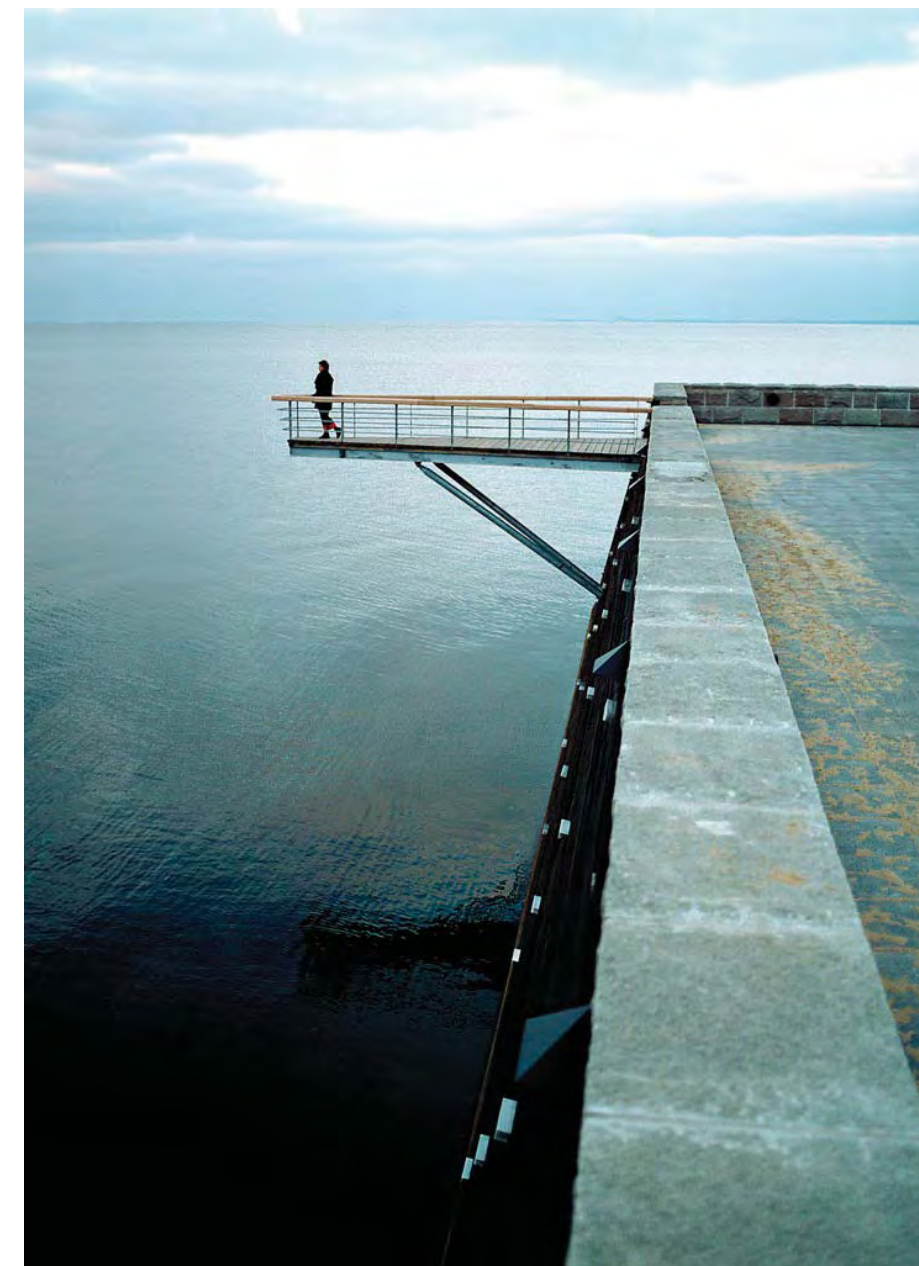
I bilderna till höger visas hur landskapsarkitekten Thorbjörn Andersson har arbetat med att låna in landskap i två olika projekt. I bilden närmast till höger skapar de inramande byggnaderna, vattenrännan i marken och den lätta randningen i stenslagningen en riktning mot vattnet och berget. Kopplingen mellan plats och omgivning förstärks. Bilden längst till höger visar hur piren i Daniaparken skjuter ut över vattnet och tydliggör platsens vattenkontakt.

Landskapsarkitekten och konstnären Monica Gora har gestaltat två pিরer vid Drömmesjön i Näs, Sidensjö. Pirerna är placerade på en äng och riktar sig mot sjön och det omgivande landskapet. Pirernas lutning förstärker dess riktning och hela platsens kontakt med landskapet på andra sidan sjön. Längst fram, från pirens högsta punkt är också utsikten bättre och besökaren lockas av att gå dit upp.

Genom att skapa en tydlig riktning i gestaltningen förstärks kopplingen mellan platsen och det omgivande landskapet.

Ovan är platsen Place Mineral, EPFL Lausanne. Ett tävlingsförslag av gjort av Thorbjörn Andersson, Sweco arkitekter 2006. Till höger är en bild från Daniaparken i Malmö. Ritad 2002 av Thorbjörn Andersson, Sweco arkitekter.

De bilderna till vänster är projektet 2 Piers av Monica Gora, skapat 2004. De två pirernas utformning vägleder besökaren till att se och upptäcka landskapet runtomkring.

Foto: © Erik Kiltorp

Foto: © Erik Kiltorp

DISKUSSION

Avslutningsvis summeras arbetet med en diskussion kring gestaltningsförslaget och tankar som väckts under arbetets gång. Dessa tankar lyfts också till en mer generell nivå och inkluderar en reflektion kring lärdomar och nya frågor.

Den del av förslaget "Dunder och Flak" där parken möter torget.

RESULTATDISKUSSION

Frågan vi ställde oss i början av arbetet var; Hur kan en omgestaltning inspirerad av det som kännetecknar Gällivare stärka Vassara torg och park som central samlingsplats i staden? Här följer en diskussion kring resultatet och hur det kan användas i liknande projekt.

Småstad i glesbygd - varumärke och profilering

Det som medborgarna betonat som det mest positiva med att bo i Gällivare är kopplat till regionens natur och klimatförhållanden. Närheten till fjällvärlden och vinteraktiviteter är exempel på detta. Ska staden påminna om och samspela med detta eller vara någonting annat? Ska staden stärka det som kännetecknar regionen? Dessa frågor är relevanta oavsett plats och det finns inget generellt svar utan måste avgöras från fall till fall.

Vi tror att särskilt mindre städer kan vinna mycket på att profilera sig och att de på så sätt kan öka sin attraktionskraft. En profilering ger staden eller kommunen i fråga en tydligare identitet som gör det lättare att relatera till platsen. Det inger också ett igenkännande och man kan sätta platsen i ett sammanhang.

Genom att lyfta fram befintliga kvalitéer och aspekter som redan fungerar som kännetecken för en stad eller kommun får platser en tydligare förankring i sin omgivning. Att ta vara på befintliga värden kan också ha en positiv inverkan på invånarnas syn på sin egen ort. Medborgare som trivs och är stolta över sin stad skapar förutsättningar för att nya invånare lockas dit. Ett tydligt varumärke som på ett konkret sätt upplevs i staden skapar också ett större intresse bland turister. För Gällivare kommun, likt många andra mindre orter i glesbygd, är turism en viktig näring.

I vårt arbete i Gällivare har vi haft tillgång till uppgifter om vad medborgarna uppskattar mest med att bo inom kommunen. Medborgarnas åsikter sammanfaller med de värden som turister från hela världen åker till regionen för att uppleva. Detta underlättade för oss i vårt val av vilka kännetecken vi skulle ta fasta på och förtydliga i gestaltningen av stadens centrum.

Brukarmedverkan

Det finns olika sätt att arbeta med medborgardialog och brukarnas medverkan i gestaltningen av en plats. I arbetet med Superkilen bestämde gestaltningsteamet vilken del av stadsdelens identitet som skulle lyftas fram och utgöra grunden för gestaltningen. Medborgarna involverades sedan under den faktiska utformningen av platsen. I Gällivare använde vi istället medborgarnas åsikter för att välja ut vad i stadens identitet som var värt att

förstärka. Därefter arbetade vi utan medborgarnas inverkan fram hur detta skulle tas i uttryck på platsen.

Vår uppfattning är att det är viktigt att lyssna till brukarnas synpunkter och få med deras engagemang och intresse i planeringsprocessen vid omstruktureringar och ombyggnationer. Gällivare kommun skulle kunna fortsätta sitt påbörjade arbete med medborgardialog genom att bjuda in brukarna till samtal kring utformningar av platser som planeras att göras om i samband med samhällsomvandlingen. En utställning av förslagsmaterial på den faktiska platsen som berörs av förslaget kan vara ett sätt.

Staden - en del av landskapet

Stadens utemiljö är en del av landskapet. Att se staden i sitt sammanhang och fundera över vad den kännetecknas av är något som med fördel kan användas i stadsbyggnadsfrågor. I detta arbete bidrar landskapsarkitekten med kunskaper kring stadens relation till landskapet. Kunskaper kring detta och ett medvetet förhållningssätt till landskapet är viktigt och kan vara av stor betydelse för att leda utvecklingen i rätt riktning.

Stadsrum

Vassara torg och park är Gällivares centrala samlingsplats. Vad betyder den här typen av stadsrum för en stad? Ett attraktivt centralt offentligt rum lockar människor. Det skapar möten mellan människor i olika åldrar och med olika ursprung. Genom att mötas och göra något tillsammans ökar förståelsen för varandra. Torget och parken ska erbjuda något som tilltalar alla och det är viktigt att alla känner sig välkomna på platsen. Detta är anledningen till att vi valt att ge inslagen från den samiska kulturen subtila uttryck i gestaltungsförslaget.

För att det offentliga rummet ska kunna fungera som mötesplats krävs en utformning där människor trivs och kan känna sig trygga. För att skapa förutsättningar för ett livfullt stadsrum med utrymme för mänskliga möten måste platsen också vara lättillgänglig och ge utrymme för aktivitet och rörelse. En bilfri plats tillåter mer svängrum för olika aktiviteter och inger en särskild trygghet för exempelvis äldre och barn.

I Gällivares nya Översiktsplan föreslås att bilen ska vara tillåten på alla stadens gator. Samtidigt betonas att staden ska vara planerad för gångtrafikanten i första hand. I detta finns en motsättning som förklaras av resonemanget ovan. Det är också intressant att det i Gällivare för ett par år

sedan genomfördes en folkomröstning i frågan om huruvida Vassara torg ska vara öppen för biltrafik eller ej. Resultatet från denna omröstning visar att majoriteten av Gällivareborna vill ha en bilfri zon i centrum. Folklivet i centrum kan gynnas på andra sätt än att tillåta biltrafik överallt och därför tycker vi att Gällivare kommun bör omvärdera sitt förslag i översiktsplanen.

Vi har valt att låta Vassara torg och park förbli ett bilfritt stadsrum med undantag från en del av torgytan där trafik tillåts. Att förslaget tillåter biltrafik på en del av torget och längs Östra Kyrkoallén samt den östra delen av Storgatan beror på trygghets- och tillgänglighetskäl. Med fler målpunkter i centrum och tillgänglighet även med bil är förhoppningen att fler människor kommer att röra sig på platsen även under dygnets mörka timmar och på så sätt öka trygghetskänslan.

Klimataspekter

De förutsättningar som klimatet ger har påverkat vårt arbete. Att skapa ett bra lokalklimat är troligen lika viktigt som gestaltningen i sig för att människor ska välja att vistas på en plats. Trots studier av rådande vind och sol förhållanden och en bearbetning av detta i förslaget är det svårt att veta om klimataspekten fått det utrymme den förtjänar. I ett liknande projekt är det viktigt att tidigt förstå klimataspekterna, gärna genom flera platsbesök. På så sätt finns dessa aspekter med under hela arbetsprocessen med den nya gestaltningen.

I och med förtätningen av centrum kommer bebyggelsen kring platsen snart att se annorlunda ut. Om de planerade nya byggnaderna kring platsen funnits där idag hade vår vind och solstudie kunnat bli mer exakt. Samtidigt har dagens situation gett oss möjligheten att komma med synpunkter och tankar kring hur dessa tillägg i kvarteret ska utformas och placeras för att ge platsen så bra klimatförhållanden som möjligt.

Abstraktion

I vårt arbete med Vassara torg och park har ett av våra huvudmål med gestaltningen varit att förstärka platsens koppling till det som kännetecknar Gällivare. Att arbeta med platsens identitet som koncept och abstrahera dess värden till ett annat uttryck kan också förstärka platsens grundvärde. Detta kan i sin tur göra att medborgarna ser sin omgivning med nya ögon och större stolthet. Detta är något som vi sett prov på i två av våra referensprojekt, Superkilen och Wij trädgårdar.

För oss har det varit viktigt att arbeta med en abstraktion och omforma de utvalda kännetecknen. En mer direkt kopia skulle annars ha varit möjlig då vi valt kännetecknen som har en stark koppling till landskapet. Men genom att bara föra in inslag av traktens natur och kultur på platsen utan bearbetning skulle risken vara stor att torget och parken inte skulle fungera i en urban kontext. Dessutom skulle det kunna ge ett intryck av att vara en tillfällig installation som bara syftar till att vara attraktiv för turister. Platsen är i första hand en urban plats som ska fungera som ett offentligt rum för stadens invånare.

Som urban plats ska torget och parken också erbjuda något annat än det omkringliggande landskapet. Men hur mycket kan man förändra och abstrahera utan att riskera att tappa kopplingen till ursprunget? Med målsättningen att lyfta fram det som kännetecknar platsen kan vi inte riskera att förslaget till ny gestaltning bli för abstrakt och svåräst. Detta har varit en återkommande fråga för oss under arbetet och vi har inte funnit något generellt svar. Men genom att medvetandegöra problematiken kring detta kan man arbeta mer aktivt med det i gestaltungsprocessen. I förslaget har vi försökt hitta en balans mellan abstraktion och ursprung. För oss har också en kontinuerlig kontakt med Gällivare kommun underlättat arbetet. Deras lokalkännedom har fungerat som ett stöd för oss som inte kommer från trakten och inte har spenderat så mycket tid på platsen.

Utifrånperspektivet tror vi också på många sätt har varit en fördel i vår process. Vi tycker oss se att det ibland kan vara lättare att se platsen på ett mer objektivt sätt när man saknar en personlig koppling med minnesbilder och känslor. På samma sätt kan det också vara lättare att se det som är speciellt för en plats, som människor med en stor lokalkännedom kanske tar för givet och därför inte ser på samma sätt.

Landskapsarkitektens arbetsmetoder

För att kommunicera ett förslag presenteras ofta bilder på hur den omgjorda platsen kommer se ut. Bildernas uttryck påverkar betraktarens sätt att se på förslaget. Mycket verklighetstroga bilder kan sälja produkten men riskerar också att förmedla en bild av ett resultat som kan verka vilseledande. I våra perspektiv har vi blandat foto och handdragna linjer i kollage för förmedla ett mer skissartat uttryck. Bilderna ska främst förmedla en vision och känsla och är inte en exakt produkt.

METODDISKUSSION

Alla metoder som användes för inventering och analys av platsen har hjälpt oss vidare i det fortsatta arbetet. Platsbesöket i kombination med litteraturundersökning har varit bra för att få fram den information om platsen vi sett som nödvändig för att arbeta fram en gestaltning med utgångspunkt i syfte och frågeställning. Något som hjälpt oss mycket under arbetet var frågorna som delade upp frågeställningen. Svaren till dessa såg vi som förutsättningar för att frågeställningen skulle kunna lösas. Utifrån dessa frågor valdes ämnesområden för litteraturundersökningen.

Under arbetets gång har det varit givande att studera referensprojekt för att finna inspiration. Istället för att försöka ta in alla aspekter av gestaltningen samtidigt har vi fokuserat på en del i taget för att finna inspiration inom detta område. Under arbetets gång har olika delar lagts ihop till en helhet. Vi valde exempelvis Superkilen för att studera hur de arbetat med koncept och identitetsskapande i gestaltningen. Trots projektens olikheter och till viss del på grund av detta var det lätt att relatera till det och se kopplingar till vårt projekt. På liknande sätt letade vi inspiration till vintergestaltning. Med utgångspunkt i tankar kring vinter fann vi inspiration till det även från projekt som inte alls har ett vinterfokus, så som projektet "Stranden" gestaltat av Tomas Bärnstrand.

Vi var i början överens om att vi under skissarbetet ville arbeta med många olika skissverktyg för att utvecklas i den kreativa processen och prova på sådant vi inte är vana vid. Vi har arbetat på flera olika sätt men på grund av tidsramarna för arbetet har vi inte experimenterat så mycket som vi från början hade en ambition om.

GRUPPROCESSEN

Någon kanske frågar sig varför vi väljer att göra ett gestaltungsarbete och examensarbete tillsammans. Genom att vi under hela processen tvingats motivera ståndpunkter för varandra har vi tillsammans kunnat utveckla våra tankar och idéer. Vi har också kunnat lära av varandras kunskaper från tidigare kurser då vi i den senare delen av utbildningen gjort olika kursval.

Vi har arbetat på olika sätt. Ibland har vi börjat arbeta var och en för sig för att sedan presentera för varandra och diskutera produkten. Vi har också arbetat mycket tillsammans. Vi har båda gjort lika stora delar av skissande, text, bild och layout. Denna lika fördelning var något vi kom överens om i arbetets början då vi båda ville lära oss mer om alla delar och också vara delaktiga i alla steg.

Under arbetets gång märkte vi att vi hade lite olika arbetssätt. När vi förstod detta tydliggjordes också det egna sättet att arbeta. Genom att löpande samtala och reflektera kring hur vi arbetar individuellt och tillsammans utvecklades nya kunskaper i arbetssätt och gruppdynamik. Genom att arbeta nära tillsammans med en annan person ser man tydligt hur någon annan gör och kan ta med sig de bästa delarna och införliva detta i sitt eget arbetssätt. För framtiden ger detta många nya insikter som blir användbara i nästa grupprocess eller projekt.

EPILOG

Under processen har vi haft en dialog med kommunen. Nu i slutet av arbetet har de förmedlat att de uppskattar vårt förslag utifrån flera aspekter som rör bland annat karaktär, hållbarhet och skötsel. Eftersom dessa faktorer fortlöpande funnits med under arbetet är det roligt att de kan utläsas i förslaget. Det betyder extra mycket att kommunen uttrycker att förslaget lyckats fånga den rätta känslan och karaktären av platsen eftersom detta var vårt huvudsyfte med gestaltningen. Vi är också mycket glada över att "Dunder och flak" blir underlag för kommande gestaltungsarbeten i Gällivare.

KÄLLFÖRTECKNING

Alexandersson, H. (2006). *Vindstatistik för Sverige 1961-2004*. (Meteorologi nr 121/2006). Norrköping: SMHI

Albinsson, L. (u.å.a) *Ps. Solen jobbar. Bra näringsliv i Nya Gällivare*. Gällivare: Gällivare kommun

Albinsson, L. (u.å.b). *Miljöer i Gällivare kommun Goda och dåliga miljöer*. Gällivare: Gällivare kommun

Albinsson, L. (u.å.c). *Visionen Gällivare 2030 och konsekvenser för bebyggelsen*. Gällivare: Gällivare kommun

Åjtte Museum (2011a). *Focus Laponia - Fakta*. Tillgänglig: <http://www.laponia.info/fakta/> [2014-01-03]

Åjtte Museum (2011b). *Focus Laponia - Landskapet*. Tillgänglig: <http://www.laponia.info/landskapet/> [2014-01-03]

Baudau, E. (2007). *Sjö – och älvregleringsrapporter i Riksantikvarieämbetets regi 1942-1980* (Projektarkiv 5). Umeå universitet: Forskningsarkivet. Tillgänglig: http://www.foark.umu.se/sites/default/files/projektarkiv/5/forteckning_projektarkiv5.pdf

Berg, P. G. & Granvik, M. & Hedfors, P. (2012). Functional density - A conceptual framework in a townscape areas context. *Nordisk arkitekturforskning (Nordic Journal of Architectural Research)*, 2012(2), ss. 29-41.

Boverket (2006) *Lär känna din ort! - metoder att analysera orter och stadsdelar*. Karlskrona: Boverket

Cassinelli, G. & Lavarello, A. (2012). A Critique to a Top-Down Approach to the Urban Order. *Liquid Architecture*. Genova: Faculty of Architecture, University Of Genova

Forsström, G. & Strand, B. (1977). *Gällivare*. Luleå: Gällivare kommun

Gehl, J. (2010). *Life Between buildings*. 6th edition. Köpenhamn: Arkitektens Forlag

Glaumann, M. & Westerberg, U. (1988). *Klimatplanering vind*. Åkersberga: AB Svensk Byggtjänst

Gällivare kommun (u.å.a). Tillgänglig: <http://www.gallivare.se/sv/Kommun/> [2014-01-03]

Gällivare kommun (u.å.b). *Projekt Nya Gällivare*.

Gällivare kommun (2012). *Trygghetsvandring*

Gällivare kommun (2013a). *Fördjupad översiktsplan Gällivare, Malmberget, Koskoskulle 2013-2032 Samrådshandling*. Gällivare: Gällivare kommun

Gällivare kommun (2013b). *Repisvaara utvecklingsplan-Värdeskapande planering*. Antagandehandling

Gällivare kommun (2013c). *Centrumutvecklingsplan-Värdeskapande planering*. (Förhandskopia 2013-01-22). Gällivare: Gällivare kommun

Kuoljok, S. & Utsi, J. (2000). *Samerna, Solen och vindens folk*. Luleå: Åjtte, Svenskt Fjäll- och Samemuseum

Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology

Länsstyrelsen (2013). *Klimatförändringar i Gällivare kommun* (Rapport nr 4/2013). Luleå: Länsstyrelsen

Nationalencyklopedin (u.å.). <http://www.ne.se/varum%C3%A4rke> [2014-01-06]

P4 Norrbotten (2006). *Ja till ett bilfritt centrum*. Sveriges radio <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=98&artikel=944420>

Stockholm TT (2013). Gällivare får tillbaka världscupen. *SvD*, 18 oktober http://www.svd.se/sport/gallivare-far-tillbaka-varldscupen_8633392.svd

Superkilen.dk (u.å.a). *Superkilen press report 2013*. 13022525-suk-press-report_low1.pdf. <http://superkilen.dk/ord-om-superkilen/> [2014-01-08]

Superkilen.dk (u.å.b). *Superkilen - analyse af et konfliktfyldt fyrårtårnsprojekt*. http://superkilen.dk/wp-content/uploads/superkilen_ruc_projkt.pdf [2014-01-08]

Superkilen.dk (u.å.c). *Superkilen.dk*. <http://superkilen.dk/> [2014-01-08]

Sveriges Radio (2006). *Val 2006: Gällivare folkomröstas om centrum*. Sveriges Radio <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2492&artikel=867711>

